

ALICE
MILLER

Bilmek

Seni

 düzeltmesi kaktüsün
tarafından yapılmıştır

Özgür

Kılacak

Duygusal Körlükten
Kurtulmak ve
Gerçek Yetişkin
Benliğini Bulmak

Yirmi yılı aşkın bir süre önce, pek tanınmayan bir psikanalist olarak, birçok insanın kendilerine ve dünyaya dair bakış açılarını değiştiren bir kitap yazdı. İnsanları derinden etkileyen *Yetenekli Çocuğun Dramı* adlı bu kitap, ebeveynlerin çocuklarının hayatını bilinçsizce nasıl biçimlendirdiğini ve deforme ettiğini basit bir anlatımla gözler önüne serdi. Alice Miller'ın çocuklukta çekilen acıların kökenlerine ilişkin hikâyeleri, okurlarda karşılığını buldu ve kitabı kısa sürede çok satanlar listesine girdi.

Miller, *Bilmek Seni Özgür Kılacak* isimli bu kitabında, geçmişteki hikâyelerimizin barındırdığı gerçeğe sadece kucak açarak bile, hepimizin şu anda çektiğimiz acılardan kurtulmayı umut edebileceğimizi ileri sürüyor. Yazar, erken çocukluk döneminde görülen kötü muamelelerin ve ebeveyn iradesine farkında olmadan koşulsuz itaat etmenin tehlikelerini ortaya koymak için gerçek hikâyeleri kullanıyor. Beyin üzerine yapılan son çalışmalardan yararlanarak, tokat ve aşağılamanın nasıl tehlikeli düzeylerde inkâra yol açtığını, bunun da karşılığında duygusal körlüğe neden olup, farkındalığı ve yeni davranma biçimlerini öğrenmeyi kettlediğini açıklıyor.

Bu döngünün kendini tekrarı, çocuk artık bir yetişkin olduğunda aynı istismarı sonraki nesillere uygulamasına neden olduğundan toplumsal olarak şiddetten arınmak, ancak aile içi şiddetin son bulmasıyla mümkündür. Bunun için de duygusal körlükten kurtulup gerçek yetişkin benliğini bulmak gerekir.

Alice Miller, dünya çapında başarı kazanan eseri *Yetenekli Çocuğun Dramı*'ndan bu yana bütün kitaplarında, çocuklara uygulanan şiddetin günün birinde etkisini toplum üstünde göstereceğini anlatmaya çalıştı. İnsan beyninin gelişimine ilişkin yapılan en son buluşlar bu süre içinde sadece onun analitik çalışmalarını onaylamakla kalmadı, onu bu konuda daha fazla düşünmeye de yöneltti. Bilincimiz yadsısa bile, bedenimizin bütün çocukluk anılarını olduğu gibi sakladığının ortaya çıkması, Miller'ın kördüğün dinamiğini anlamasına ve *Bilmek Seni Özgür Kılacak*'ta bugün ulaştığı psikoterapi anlayışını basit ve anlaşılır bir şekilde formüle etmesine yardımcı oldu.

"Bilmek Seni Özgür Kılacak insanın kendi acılı geçmişiyle yüzleşmesinin bir savunusudur. Alice Miller'ın bu kitabı yazarken önceliği terapistler değildi. Onun için önemli olan, mümkün olabildiğince çok sayıda insanın gözlerinin açılmasını sağlamaktı... Yazar örnek vakalar aracılığıyla okurlara yardımcı olmayı ve hiçbir zaman özündeki gibi olmasına izin verilme-yen 'içimizdeki çocuğun' özgürleşmesi için aydınlatıcı olmayı hedefliyor."

Neue Luzerner Zeitung

Yazar Hakkında

1923'te Polonya'da doğan Alice Miller 1946'da İsviçre'ye geldi ve Basel'de felsefe, psikoloji ve sosyoloji eğitimi gördü. 1953'te doktorasını tamamladıktan sonra, Zürih'te psikanaliz eğitimi aldı ve yirmi yıl psikanalist olarak çalıştı. 1980'de itibaren tedavi öğretim faaliyetlerini bıraktı ve kendini yazarlığa adanmıştı. 2010 yılında hayatını kaybetti.

Aralarında Türkçenin de bulunduğu yirmiden fazla dile çevrilen eserlerinin en tanınmışları şunlardır: *Yetenekli Çocunun Dramı* (*Das Drama des begabten merken*), *Başlangıçta Eğitim Vardı* (*Am Anfang was Erziehung*), *Bedensiz Yaşam Söylemez* (*Die Revolte des Körpers*), *Hayat Yolları* (*Wege des Lebens*), *Du solist nicht merken, Des geminderten Schlüssel, Das verbannte Wissen*.

Yaşam Dizisi 93 / Paloma Kitapları 123

Bilmek Seni Özgür Kılacak – Duygusal Körlükten Kurtulmak ve Gerçek Yetişkin Benliğini Bulmak

Alice Miller

© Paloma Yayınevi, 2019

Türkçe yayın hakları Paloma Yayınevi'ne aittir. Kitabın hiçbir bölümü, herhangi bir biçimde, yayınevinin izni olmadan çoğaltılamaz.

Orijinal adı: Evas Erwachen - Ober die Auflösung emotionaler Blindheit

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main, 2003

Bütün yayın hakları Suhrkamp Verlag Berlin'e aittir.

1. Baskı / Haziran 2021

2. Baskı / Eylül 2021

ISBN: 978-605-9200-70-7

Yayına hazırlayan: Banu Erol

Almancadan çeviren: Levent Tayla

Kapak tasarımı: Aslı Sezer

İç sayfa tasarımı: Alef Editorial Design

**Baskı ve cilt: Doğan Ambalaj Kağıtçılık Matbaa ve Matbaa Malz. A.Ş.
Maltepe Mah. Litros Yolu, Fatih San. Sit. No: 12-166-167 D: 168-169
Zeytinburnu-İstanbul. Matbaa sertifika no: 41366.**

Cilt: Gökhan Mücellit, Zeytinburnu, İstanbul.

Paloma Yayınevi—Paloma Medya Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Yayıncılık sertifika no: 46593

Hocapaşa Mah. Ankara Cad. No: 28 Ankara İşhanı Kat: 2

Büro: 14-15 Cağaloğlu /İstanbul • tlf. (212) 514 27 20

info@palomayayinevi.com • www.palomayayinevi.com

ALICE MILLER

BİLMEK SENİ ÖZGÜR KILACAK

Duygusal Körlükten Kurtulmak ve
Gerçek Yetişkin Benliğini Bulmak

Çeviren: Levent Tayla

2. BASKI

İÇİNDEKİLER

<i>Önsöz</i>	9
<i>Giriş: Bilmemelisin</i>	15

Yok Sayılan Hazine Sandığı: Çocukluk

Tanıtım Yazısı	25
1. Bilgi Yerine İlaç	31
2. Psikoterapide Çocukluk Gerçekliğinin Atlanması	49
3. Fiziksel Cezalar ve Politik "Misyonlar"	59
4. Beyindeki Saatli Bomba	67
5. Kilisenin Suskunluğu	73
6. Biyografi Yazarlarının Üvey Evladı: Yaşamın Başlangıcı	85

Duygusal Körlük Nasıl Oluşur?

1. Bu Ani Öfke Nereden Çıktı?	95
2. Düşünce Blokaıları	99

Kendi Geçmişimizdeki Kırılmalar

Açılış	121
1. Sohbetlerle Büyüme	123
2. Bilen Tanık Yoksa (Bir psikanalistin çektiğı acılar)	135
3. Gerçeğin Sağaltıcı Gücü	141
Sonsöz	157

<i>Kaynakça</i>	164

ÖNSÖZ

Bu kitabı uzmanlar için değil, yaşamı üstüne kafa yoran ve önerilere açık olan insanlar için yazdım. Bu nedenle burada psikoloji alanının uzmanlık kavramlarını kullanmaktan kaçınacağım. Bununla birlikte, daha önceki kitaplarımda geliştirdiğim üç kavramı tekrarlamak istiyorum: “Kara pedagoji,” “yardımcı tanık” ve “bilen tanık”. Daha önceki kitaplarımı okumamış olanlar açısından, önümüzdeki metnin daha kolay anlaşılması için bu kavramların bir açıklamasını vermeliyim.

1. “Kara pedagoji” kavramıyla kastettiğim şey, çocukların iradesini kırmayı hedef alan, gizli ya da açık iktidar, manipülasyon ve tehdit kullanımıyla çocukları itaatkâr kullar hâline getiren eğitim anlayışıdır.

Bu kavramı *Am Anfang War Erziehung* (Başlangıçta Eğitim Vardı) ve *Du Sollst Nicht Merken* [Fark Etmemelisin] adlı kitaplarımda çok sayıda örnek üstünden açıklamıştım. Daha sonraki yayınlarımda da kara pedagojinin çocukluğumuzda karşı karşıya kaldığımız ikiyüzlü mantığının büyüdüğümüzde düşüncelerimizde ve ilişkilerimizde bıraktığı izleri tekrar tekrar göstermeye çalıştım.

2. Benim için “yardımcı tanık” istismarız uğrayan çocuğa (her ne kadar nadiren olsa da) yardımcı olan ve gündelik hayatına damgasını vuran acımasızlık karşısında dengeleyici bir unsur olarak onu destekleyen kişidir. Bu kişi çevremizdeki insanlardan herhangi biri olabilir: öğretmen, komşu, evde çalışan hizmetli, büyükanne, çoğunlukla da kardeş. Bu tanık ihmal edilen çocuğa sempati besleyen, hatta sevgi gösteren, onu eğitim amacıyla manipüle etmeyen, ona güvenen, kötü bir in-

san olmadığı ve şefkati hak ettiği duygusunu veren kişidir. Bu önemli ve kurtarıcı rolünün farkında bile olmayan bu tanıklar sayesinde çocuk bu dünyada sevgi gibi bir şeyin varlığından haberdar olur. Şansı varsa, çevresindeki insanlara karşı güven duygusu geliştirebilir ve sevgi, iyilik gibi değerleri koruyabilir.

Yardımcı tanığın hiç olmadığı durumlarda, çocuk şiddeti yüceltir ve ileride aynı ikiyüzlü mazeretlere sığınarak az ya da çok ölçüde şiddete başvurur. Hitler, Mao ya da Stalin gibi kitle katillerinin çocukluklarında böylesi bir yardımcı tanıktan mahrum olmaları anlamlıdır.

3. Yardımcı tanığın çocuğun hayatındaki rolüne benzer bir rolü, yetişkinin hayatında “bilen tanık” oynayabilir. Bu kavramla kastettiğim şey, çocuğun yaşadığı ihmal ve istismardan haberdar olan kişidir. Bu nedenle, zarar görmüş bu insanlara destek olabilir, empati gösterebilir ve geçmişlerini bildiği için onların kendilerinin bile anlamakta zorlandığı korku ve çaresizlik gibi hisleri daha iyi anlayabilir, böylece de bugünkü yetişkinin karşısındaki seçenekleri özgürce algılayabilir.

Bu iki kavramı ilk kez *Das verbannte Wissen* [Gizlenen Bilgi] adlı kitabımda kullandım ve onlara tam bir bölüm ayırdım.

Bilen tanık gurubuna kimi terapistlerin yanı sıra, aydın görüşlü öğretmenler, avukatlar, danışmanlar ve yazarlar da dahil edilebilir. Ben kendimi, hâlâ çoğunlukla bir tabu perdesi ardında kalan gizli bilgileri okurlarına aktarma hedefindeki bir yazar olarak görüyorum. Çeşitli alanların uzmanlarına da kendi yaşamlarını daha iyi anlayıp böylece kendi müşterileri, danışanları, hastaları, çocuklar ve nihayetinde kendileri için bir bilen tanık olma imkânı sunmayı arzu ediyorum. Bazen bunu başarabildiğimi, bir şarkı sözü yazarından gelen ve burada bazı parçalarını aktaracağım mektup gösteriyor:

Sevgili Bayan Miller, bu mektubu ve CD'mi size, uzun yıllar boyunca bana verdiğiniz desteğin ve yardımın teşekkürü olarak gönderiyorum. Şarkılarımın sözlerini sizin kendi dilinizde okuyabilmeniz için tercüme ettirdim.

Geçmişimin izleri canımı en çok yaktığı günlerde sizin kitaplarınızın benim gerçeklikle aramdaki bağ olduğunu bugün bile anımsıyorum. Şarkılarımın sözleri dolayısıyla çocukluğuma ilişkin olarak fark ettiklerim beni şoke etti. Bunlar eşi benzeri görülmemiş şeylerdi. Uzun bir süre bunlara ve eğer kabul edecek olursam bunlardan doğacak sonuçlara karşı direndim. Bütün bedenim haykırıyordu ama ben bunun nedenini anlamıyordum. Ancak direncimin sansüründen sıyrılıp içgüdüsel olarak müziğin kollarına atılan sözler sayesinde kendime söylemek istediklerime yaklaştım. Yavaş yavaş, sahip olduğumu bile bilmediğim anılar belirmeye başladı önümde. Bu hassas günlerimde bana bu konuda yalnız olmadığımı açıkça gösteren kitaplarınızla karşılaşmasaydım içimdeki sesin bana söylemek istediklerini daha ne kadar bastırabilirdim bilmiyorum.

Sizin kitaplarınızdan aldığım destek bana bir psikoloğa başvurma cesareti verdi ve orada yaptığımız konuşmalarla bu alanda ilerledim. Sonunda bastırdığım anılarımı biriyle paylaşabiliyor ve mecburen kendimden bile gizlediklerimi parça parça açığa çıkarabiliyordum. Beni saldırılara maruz bırakanlarla yüzleşmem sayesinde hafızamdaki duyguların bana doğruları söylediği onaylanmış oldu ve gerçek anlamda şifa bulmam kolaylaştı. Ama ben nispeten şanslıydım. Kötü bir terapistle

yolumu çok uzatır ve bir hayli zaman yitirebilirdim. Çünkü geri dönüş yolu zaten çok uzun ve kestirmeler çoğunlukla aldatıcıdır.

Kitaplarınızda verdiğiniz bilgiler olmasaydı, oğullarımın gözünde kendime dair gördüklerimi yeterince kabullenmem mümkün olmazdı. Kendi özgür olmama hâlimin ve geçmişte yaşadığım yalıtılmışlığın etkisiyle onların özgürlüğünün önüne set çekerdim. Yaşam yolunu yeniden bulabilmek için yardım ve destek aldığım için çok mutluyum. Geçmişin insanı uyuşturan suçları ortaya çıkıp, bana yaşamaya hakkım olmadığını söylediğinde kitaplarınızdan birine sarılıp bir süre okuyorum. Bu, hayata geri dönmeme yardımcı oluyor.

1979 yılında *Yetenekli Çocuğun Dramı*'nda kendi duygularını görmezden gelen ve yadsıyan bir çocuğun çektiği acıları anlatmıştım. Bu anlatı sayesinde birçokları, kendi geçmişlerinde gizli kalan şeyleri keşfetti. Sonraki kitaplarımda, kendi hastalarımda saptadığım, çocukların inkâr ve bastırma nedeniyle çektikleri acıların mekanizması için geliştirdiğim tanımın ve bunların sonucunda ortaya çıkan duyarsızlaşmanın genel anlamda geçerli olduğunu kanıtlamaya çalıştım. Kafka, Flaubert, Beckett, Picasso, Soutine, van Gogh, Keaton ve Nietzsche gibi birçok önemli yazar ve sanatçının yapıtlarında çocukluklarının izlerine rastladım ve bu şaşırtıcı benzerlikler karşısında şoka uğradım. Kıyıcı tiranların çocukluğunda da hep aynı şema çıktı karşıma: aşırı zulüm, ana babanın idealize edilmesi, şiddetin yüceltilmesi, acıların yok sayılması ve bir zamanlar çekilmiş ama yadsınmış ya da parçalanmış gaddarlıklar yüzünden bir ülkenin tamamına duyulan hınç.

Artık çocuk istismarı sorunları yaygın olarak bilinip kabul edildiği için, buna değinmeye gerek görmüyorum. Buna karşılık bizim genellikle eğitim adını verdiğimiz, iyi ve doğru olarak gördüğümüz şeyin ağır sonuçlar doğurabilen aşağılamalarla el ele yürüdüğü gerçeği o ölçüde yaygın değil. Yaşamımızın başlangıcında bunu algılamamıza izin verilmediği için aşağılamalar bilinçli olarak fark edilmez. Bunun sonucunda şiddet ve yadsımadan oluşan bir kısır döngü oluşur. Nörobiyoloji alanında yapılan heyecan verici yeni buluşlar benim içgüdüsel olarak saptadığım bu kısır döngünün nasıl işlediğini daha net bir şekilde kavramama yardımcı oldu:

1. Her zaman fiziksel cezaları da içeren geleneksel eğitim yöntemi acı ve aşağılanmanın yadsınmasına yol açar.
2. Çocuğun hayatta kalması için gerekli olan bu yadsıma ileride duygusal körlüğe neden olur.
3. Duygusal körlük, beyinde, tehlikelere karşı (yaşanmış ve artık var olmayan travmalar yadsındığı için beyinde her an tetikte bekleyen tehlikeler olarak kodlanır) koruyucu bariyerler oluşturur (düşünce bloajları).
4. Bu düşünce bloajları gençlerin ve yetişkinlerin yeni bilgilerden bir şeyler öğrenme, bunları işleme ve eskiyip güncelliğini yitirmiş programları silme becerisini baskılar.
5. Buna karşılık beyin yaşanmış olan aşağılanmaları olduğu gibi hafızasında saklar ki bu da aşağılanmayı yaşamış olan kişinin yaşadıklarını bilinçsizce bir sonraki kuşağa aktarmasına neden olur.
6. Eğer kişi, çocukluktan kalma, bastırılması mümkün olmayan bu dürtülerin kaynağını araştırmaya karar vermezse, düşünce bloajları tekrarlara son vermesini önler ya da en azından

bunu hayli zorlaştırır. Ancak bu tür kararların alınması da çok ender olduğundan, insanların çoğu büyüklerinin söylediği gibi çocukların mutlaka dayaa gereksinim duyduğu meselesini tekrarlayıp durur.

Yaptığım araştırmaların sonuçları bu kitapta herkesin kontrol edebileceği ve gerek duyulursa çürütebileceği şekilde formüle edildi. Ama bu kitabın amacı sizi kendi yaşamınızdaki ve ailenizdeki tuhaf olaylar üstüne düşünmeye motive etmektir. Ve umarım bugüne kadar gözden kaçmış bilgiler edinmemize, kendimizi ve çevremizi daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Kitabın ilk kısmında (Yok Sayılan Hazine Sandığı: Çocukluk) birkaç örnek üstünden, tersinin bekleneceği alanlarda bile çocukluk konusundan nasıl kaçınıldığını göstermeye çalışacağım.

İkinci Kısım'da (Duygusal Körlük Nasıl Oluşur?) beyin araştırmalarındaki yeni buluşlara dayanarak, çocukluk meselesinden kaçınmayla neden bu kadar sık karşılaştığımız sorusunu yanıtlamaya çalışacağım.

Üçüncü Kısım'da (Kendi Geçmişimizdeki Kırılmalar) kendi kökenlerine inmeyi başarmış ve bundan fayda sağlamış insanların öykülerini aktaracağım.

Bu konuların burada da kitapta da belli ölçülerde kesişmesinden kaçınmak mümkün değil ama ana çizgilere sadık kalmaya çalışacağım.

GİRİŞ: BİLMEMELİSİN

Çocukken bile, bana göre yaratılış hikâyesi yasak elmaya odaklanıyordu. Âdem ve Havva'nın bilgiye ulaşmasının neden yasaklanmış olduğunu bir türlü anlamıyordum. Benim için bilgi ve bilinç hep olumlu anlamlar taşırdı. Bu yüzden Tanrı'nın Âdem ve Havva'ya iyi ile kötü arasındaki temel farkları anlamayı yasaklamış olması hiç mantıklı gelmiyordu.

Daha sonraları yaratılış hikâyesinin farklı versiyonlarıyla karşılaşmış olsam da benim bu çocukluk isyanım yıllar boyunca sürdü gitti. İçten gelen bir duyguyla itaati fazilet, merakı günah, iyi ile kötü arasındaki farkın bilinmemesini bir ideal olarak görmeyi reddettim. Çünkü benim için elma kötünün bilinmesini vaat ediyor ve böylece de kurtuluşu, yani iyiliği simgeliyordu.

Bu tanrısal karara temel olan motivasyon için sayısız teolojik mazeret bulunduğunu biliyorum ama ben hemen her seferinde bu mazeretlerin içinde, ana babasının yaptıklarını anlaması mümkün olmasa da doğru ve iyi olarak yorumlayan korkmuş çocuğu görüyorum. Çünkü ana baba için de bu eylemlere neden olan güdüler kendi çocukluklarının karanlığında gizlendiği için anlaşılmazdırlar. Sonuç olarak, Tanrı'nın Âdem ve Havva'yı neden bilgisizlik içinde cennette tutmak istediğini ve itaatsizliklerini büyük acılarla cezalandırdığını bugün bile anlamıyorum. Ben itaati ve bilgisizliği mutluluğun koşulu sayan bir cennetin eksikliğini hiç çekmedim. Benim için itaatkâr olmak anlamına gelmeyen sevginin gücüne inanıyorum ben. Bu, insanın kendisine, kendi geçmişine ve kendi duygularına olan sadakatiyle ilgili bir durum. Bilgiye duyulan özlem de

buna dahil. Belli ki Tanrı, Âdem ve Havva'nın kendilerine olan sadakatlerini ellerinden almak istiyordu. Ben, sadece kendimiz olabilirsek sevebileceğimize inanıyorum. Kaçmadan, maskele-
rin, başka yüzlerin ardına saklanmadan. Gerçek sevgiye ancak bizim için ulaşılabilir olan bilgiye (tıpkı Havva ve Âdem için bilgi ağacı gibi) sırt çevirmeyip, ondan kaçmak yerine elmayı yiyecek cesareti göstererek ulaşabiliriz.

Bu yüzden bugün bile, bizim ve Tanrı'nın istediği gibi "iyi" olmaları için çocukların dövülmesi gerektiğini duyduğumda, buna hoşgörü gösteremiyorum. Birçok dinî tarikatin metinle-
rinde, ama sadece oralarda değil başka yerlerde de böyle yazılı. Yaratılış hikâyesi uzun bir süre boyunca gözümüzün açılmasını ve yanlışa sürüklendiğimizi fark etmemizi engelledi. Şu vere-
ceğim örnekler bilme hakkımızın olmamasının sağlığınıza nasıl bedeller ödettiğini gösteriyor.

Kısa bir süre önce, onlarca yıldır Komünist Parti üyesi olan ve Marksist felsefecilerin düşüncelerini yayan bir gazetede ça-
lışan, tanımadığım bir adamdan bir mektup aldım. Yıllar önce kitaplarımı okumaya başladığında yoldaşlarını şiddet ve erk çabasının çocuklukta öğrenildiğine ve şiddet içeren eğitim me-
selesinin Marksist düşünce içinde ele alınması gerektiğine ikna etmeye çalışmıştı. Kesin bir reddediş ve düşmanca davranışlarla karşılaşmasına rağmen, doğru yolda olduğundan giderek emin olmuştu. O yıllarda dizlerinde yürümesine engel olacak kadar şiddetli kireçlenmelerden şikâyetçiydi. Nihayet partiye istifasını yazılı olarak verme kararını aldığı anda, içini çocukluğundaki terk edilmişliğiyle bağlantılı şiddetli korkular sarmıştı. "İstifa mektubunu" postaya verdikten üç saat sonra tüm ağrıları sona ermişti. Bu da ona, çocukluğundaki durumu sürdürmemeyi ve ona geçmişte bir güvenlik yanılsaması veren ama onu sınırla-

maya başlayan bağımlılığı yenmeyi başardığını gösteriyordu. Adam attığı adıma bedeninin bu kadar çabuk cevap vermesinin şaşkınlığı içindeydi ama bunun bildiğimiz anlamda “mucizevi bir iyileşme” değil, kendini hapsedtiği zindandan çıkmasının mantıksal bir sonucu olduğunu biliyordu.

Bugün artık tıpta, bedenimizin yaşadığımız tüm olaylara ilişkin anıları depoladığı yadsınmıyor; ancak tıp yine de bu meseleyi çoğunlukla deşifre edemiyor. Oysa biz şifrenin çözülmesi sonucunda ağır hastalık belirtilerinin yok olacağını biliyoruz.

Bir başka örneği ele alalım: Çocukluğunda çok fazla aşagılanmış ve fiziksel istismara uğramış ama ömür boyu ana babasını idealize etmiş olan bir adam, yaşı ilerleyip bağışıklık sisteminin eskisi kadar iyi çalışmadığı dönemde ciddi bedensel sıkıntılar yaşamaya başlamıştı. Bilişsel sisteminin ona verdiği mesajlar, çocukluğunda yaşadığı her şeyin çok iyi olduğu, ana babasıyla birlikte mutlu ve korunaklı bir çocukluk geçirdiği yolundaydı. Oysa fiziksel sistemi bunun tam tersini söylüyordu. Yıllar boyunca ilaç kullandı, ameliyatlar oldu, ta ki bir dahiliye uzmanının önerisine uyup bir psikoterapistle birlikte duyguları üstünde çalışmaya karar verene kadar.

Artık bu adamın çocukluğunda bir şiddet ortamı içinde yetişmiş olduğunu ama en sonunda cesaretini toplayıp gerçeklerle yüzleşene kadar, altmış yıl boyunca gözlerini yumduğunu gizlemek mümkün değildi. Bedeni yeniden sağlığına kavuştuğunda bu ona bir mucize gibi geldi. Ama bunun mucizeyle hiçbir ilgisi yoktu. Bilişsel sistem beden hücrelerinde kesin olarak kayıtlı olan bilgilerin tersini iddia ettiği durumda, insan kendisiyle sonu gelmez bir savaşın içine girer. Bu iki merci aynı bilgilere sahip olduğu andan itibaren beden normal işleyişine yeniden kavuşabilir.

Gelin biz yine yaratılış hikâyesine dönelim. Çocukluğumda, durmadan sorduğum sorularla, bundan açıkça sıkıntı duyan öğretmenlerimi zorda bıraktığımı anımsıyorum. Sonunda onlara acıdığım için soru sormayı bıraktım. Ama bu sorular içimde yükseldikçe yükseldi ve bugün yetişkin bir insan olarak, içimdeki çocuğun bu soruları dile getirmesine izin veriyorum. Çocuk şunu sormak istiyordu: Eğer Tanrı iyilik ve kötülüğün bilgisini içeren ağacın meyvelerini yine kendisinin yarattığı insanların yemesini istemiyor idiyse, niye getirip cennetin ortasına dikti o ağacı? Kendi yarattıklarını neden baştan çıkarmaya çalıştı? Eğer o tüm dünyayı yaratan, her şeye kadir bir Tanrı ise buna ihtiyacı var mıydı? Her şeye kadirse insanları itaate zorlamasına ne gerek vardı? İnsanları yaratırken meraklı bir yaratık dünyaya getirdiğini ve onu kendi doğasına ihanete zorladığını bilmiyor muydu? Eğer Havva'yı ve Âdem'i birbirlerini cinsel açıdan tamamlayacak bir çift olarak yarattıysa, onların cinselliklerini yadsımalarını nasıl bekleyebilirdi? Bunu neden yapsınlar ki? O zaman cinsel olarak birleşmez ve dünyaya yeni kuşaklar getirmezlerdi. O zaman dünya insansız mı kalacaktı? Âdem ve Havva sonsuza kadar çocuksuz mu kalacaklardı?

Neden çocuk doğurmak günahla, çocuğu dünyaya getirmek ise acılarla bağlantılı? Tanrı'nın bir yandan insanları kısır olarak planlayıp, diğer yandan yaratılış hikâyesinde kuşların üremesinden söz etmesi nasıl anlaşılır? O zaman Tanrı'nın aklında da gelecek kuşaklar diye bir kavram var mıydı? Ayrıca Kabil'in evlenip çocuk yaptığından söz ediliyor. Eğer dünyada Âdem ve Havva ile Kabil ve Habil dışında insan yoksa o evleneceği kadını nereden buldu? Peki Kabil kıskançlık gösterdiğinde Tanrı onu neden kabul etmedi. Tanrı, Habil'i yeğleyerek Kabil'in yüreğine kıskançlık tohumlarını kendisi ekmemiş miydi?

Bu soruları ne çocukluğumda ne de daha sonra kimse yanıtlamak istemedi. Tanrı'nın kadir-i mutlak olduğunu sorguladığım ve yapılan açıklamaları mantıksız ve çelişkili bulduğum için kızmışlardı. Çoğunlukla kaçamak cevaplar veriyorlardı. Şöyle deniyordu örneğin: Bütün bunları kelimesi kelimesine anlamam gerekmiyor, bunlar nihayetinde birtakım simgeler. Ya da şöyle deniyordu: İncil'de bunun dışında bir sürü doğru ve iyi bilgi de yer alıyor. Benim buna bir itirazım yoktu. Ama çocuk kafasıyla, anlamsız bulduğum şeyleri neden kabul etmem gerektiğini soruyordum.

Böyle bir açıklamayla çocuk ne yapabilir ki? Reddedilmek ya da nefrete uğramak istemediği için boyun eğer. Ben de aynen bunu yaptım. Ama anlama ihtiyacım yok olmadı. Tanrı'nın neden böyle davrandığını anlayamayınca hiç değilse insanların çelişkileri neden bu kadar kolay kabullendiğini anlamak için bir açıklama aramaya devam ettim.

Ne kadar ararsam arayayım, Havva'nın davranışında kötü bir yan bulamıyordum. Eğer Tanrı bu iki insanı da seviyorduyorsa onların kör olmasını istemezdi diye düşünüyordum. Havva'yı "günaha" sürükleyen gerçekten yılan mıydı, yoksa Tanrı'nın kendisi mi? Eğer sıradan bir ölümlü bana çok arzu edilecek bir şey gösterip de buna bakmamam gerektiğini söyleyecek olsaydı bunu gaddarca bulurdum. Ama söz konusu Tanrı olunca böyle düşünmeye, hele hele bunu söylemeye hakkımız yoktu.

Böylece bu düşüncelerimle yapayalnız kaldım, kitaplarda sorularımın yanıtını boşuna aradım. Sonunda geleneksel Tanrı imajının, kara pedagojinin ilkeleri doğrultusunda eğitilmiş (İncil bunlarla doludur), sadizmin, baştan çıkarmanın, cezanın, iktidarın kötüye kullanılmasının çocukluklarının sıradan bir parçası olduğu insanlar tarafından yaratıldığını kavradım. İn-

cil'i erkekler yazmıştı. Bu erkeklerin babalarıyla çok da olumlu deneyimler yaşamamış olduklarını düşünebiliriz. Şurası açık ki bu erkeklerden hiçbiri içindeki keşif dürtüsünden mutlu olan bir babaya, onlardan gerçekleşmesi mümkün olmayan taleplerde bulunmayan, onları cezalandırmayan bir babaya sahip olmamıştı. Bu yüzden yarattıkları Tanrı imajının sadist özellikleri dikkatlerini çekmemişti. Onların Tanrısı gaddarca bir senaryo tasarlayıp Âdem ve Havva'ya bilgi ağacını armağan etmiş ama onlara bu ağacın meyvelerini yemeyi, yani bilgili ve bağımsız insanlar olarak yetişmelerini yasaklamıştı. Onların kendisine bağımlı olmasını istemişti. Ben babanın böylesi bir davranışını, çocuğunun çektiği acılardan zevk aldığı için sadistçe bulurum. Sonra da bu çocuğu babasının sadistlikleri sonucunda yaptıkları yüzünden cezalandırmanın eğitimle değil sadece kara pedagojiyle ilgisi vardır. Ama İncil'in yazarları sözde onları seven babalarını bilinçsizce bu gözle görmüşlerdir. İbranilere mektupta (12,6-8) Paulus açıkça, ceza görmenin, yasadışı evlatlar değil, Tanrı'nın gerçek oğlu olduğunuz konusunda güvence verdiğini söylüyor. "Terbiye edilmek uğruna acılara katlanıyorsunuz. Tanrı size oğullarına davranır gibi davranıyor. Hangi oğul babası tarafından terbiye edilmez? Herkesin gördüğü terbiyeden yoksunsanız oğullar değil, yasadışı evlatlarsınız."

Ben bugün, çocukluklarını saygıyla, dayak ve aşağılanmaya maruz kalmadan geçiren insanların yetişkinliklerinde başka bir Tanrı'ya, daha sevecen, rehberlik eden, açıklayan, yön veren bir Tanrı'ya inandıklarını düşünüyorum. Ya da belki Tanrı imajıyla değil, onlar için sevgiyi somutlaştıran başka modellere göre yönlerini tayin ettiklerini düşünüyorum.

Bu kitapta kendimi Havva ile özdeşleştiriyorum. Geleneklerdeki, Kırmızı Başlıklı Kız masalındaki gibi her şeyden biha-

ber bir hayvanın baştan çıkarışına yenik düşen çocuksu Havva ile değil, içinde bulunduğu durumun adaletsiz olduğunu görüp “bilmemelisin” emrini reddeden, iyi ile kötü arasındaki farkı derinlemesine anlamak isteyen ve yaptıklarının tüm sorumluluğunu üstlenen Havva ile.

Bu kitap, benim bedenimin verdiği mesajlara kulak kabartmaya ve böylece yaşamımın ilk yıllarını kavramaya karar vermem sonucunda edindiğim bilgileri aktarıyor. Yaşamımın başlangıcından ilk çocukluğuma kadar yaptığım bu yolculuk bana dünyanın başka yerlerinde yaşayan diğer insanlarda da aktif olan mekanizmaları keşfetme imkânı sağladı. Ne yazık ki “bilmeyeceksin” emri bu alandaki algılarımızı engellediği için bu mekanizmalar çok nadir olarak fark ediliyor.

Ben kendi yaşamımızın ve çocuklarımızın sorumluluğunu taşıyabilmek için sadece bilme hakkımız olduğunu değil, kesinlikle bilmek zorunda olduğumuzu düşünüyorum. En sonunda içimizdeki suçlanan ve cezalandırılan çocuğun korkularından kurtulabilmemiz için bilmek zorundayız. İtaatsizlik günahına karşı duyulan bu ölümcül korku birçok insanın hayatını mahvettiği gibi onları çocukluklarına zincirlenmiş hâlde tutuyor. Bir yetişkin olarak alacağımız yardımla kendimizi bu zincirlerden kurtarabilir, yaşamımız için önemli bilgileri edinerek, bütün öğretmenlerimizin, din öğretmenlerimizin kendi korkuları nedeniyle anlattıkları şeylerde derin anlamlar aramamamız gerektiğini mutlulukla fark edebiliriz. Bu çabayı göstererek, hâlâ birçok teoloğun ve felsefecinin yaptığı gibi kendini mantıksızlık içindeki derin mantığı aramak zorunda hisseden çocuklar olmamamızın rahatlamasını şaşkınlıkla hissediyoruz. Çünkü (sonunda) bir yetişkin olarak gerçeklikten kaçmama, mantıksız gerekçelendirmeleri reddetme, kendi bilgimize ve kendi tarihimize sadık kalma hakkını elimize alırız.

KISIM 1

YOK SAYILAN HAZİNE SANDIĞI: ÇOCUKLUK

TANITIM YAZISI

Muhtemelen uygarlığımızın başından beri, insanlar kendilerine kötülüğün nereden geldiğini ve onunla nasıl mücadele edileceğini soruyorlar. Kötülüğün gelişiminin çocuklukta başladığı her zaman tahmin ediliyordu ama kimi kez şeytanın eseri olarak, daha sonraları da doğuştan gelen yok edici bir dürtü olarak görüldü. İnsanın içindeki kötülüğün kovulup iyi bir karakterin gelişimi için cezalandırma ve dayak sıklıkla bir araç olarak önerildi.

Bu görüş bugün de destek buluyor. Gerçi artık şeytanın çocuğunu beşiğe bıraktığı ve değiştirilen bu bebeğin katı bir disiplinle eğitilmesi gerektiği efsanelerine pek inanılmıyor ama insanları suça iten genlerin bulunduğu ciddi ciddi düşünülüyor. Birçok olgu bu hipotezi çürütse de bu genler aranmaya devam ediliyor. Örneğin gen teorisinin destekçilerinden hiçbiri, neden Üçüncü Reich'in kurulmasından otuz, kırk yıl önce Almanya'da onca çocuğun içinde bu kötü geni taşıdığını ve yetişkin birer insan olduklarında Hitler'in planlarını hiç sorun etmeden uygulamaya hazır olduklarını açıklamaya çalışmıyor.

Hemen hemen bütün kültürlerde görülen, bazı insanların içinde kötülükle dünya geldikleri yönündeki saçma görüş bugün artık bilimsel olarak çürütüldü. Çünkü, insanların kısa bir süre öncesine kadar zannedildiği gibi, gelişimini tamamlamış bir beyinle dünyaya gelmedikleri, beynin nasıl şekilleneceğinin ilk günlerde, haftalarda ve aylarda yaşanan deneyimlere göre belirlendiği saptandı. Sözgelimi, insanın empati yetisini geliştirebilmesi için ilk günlerinde ona gösterilen özen olmazsa olmaz derecesinde önemli. Bu özenin yokluğu ve çocuğun

kötü davranılarak ve önem verilmeden yetişmesi durumunda bu yeti kaybolabiliyor.

İnsan tabii ki bir geçmişle, döllemeden doğuma kadar geçen dokuz ayın geçmişiyle birlikte geliyor dünyaya ve elbette ana babasından ve onların ailesinden gelen genetik özelliklere sahip. Bu ikisi mizacına, eğilimlerine, yeteneklerine etki edebilir. Ama karakterinin oluşumu, yaşamının başlangıcında, hatta daha anasının karnındayken ilgi, koruma, şefkat ve anlayış mı, yoksa reddedilme, soğukluk, anlayışsızlık ve ilgisizlik, hatta belki gaddarlık mı gördüğüne bağlıdır. Örneğin günümüzde cinayet işleyenlerin çoğu, çocuk yaşta doğum yapmış, uyuşturucu bağımlısı annelere sahiptir. Bu tür vakalarda, bağ kuramama, ilgisizlik ve travma gibi olgulara sıkça rastlanır (Karr-Mose ve Wiley).

Son yıllarda, nörobiyologlar, travma görmüş ve ciddi ölçüde ihmal edilmiş çocukların beyinlerinin duyguları yöneten bölgelerinde belirgin doku bozuklukları saptadı, kimilerinde beynin üçte biri hasar görmüştü. Bilim bu bulguları, süt bebi çağındaki çocukların ağır travmalara maruz kalmasının stres hormonu salgısına yol açması ve bu hormonun da gerek var olan gerekse oluşmakta olan nöronlara ve bağlantılarına zarar vermesiyle açıklıyor.

Bana kalırsa, çocuğun gelişimine dair anlayışımız açısından bu keşiflerin kapsamı ve travmalar ile ihmalin sonradan ortaya çıkan etkilerinin önemi bilimsel metinlerde yeterince ele alınmıyor. Oysa araştırmalar tamamen benim yirmi yıl önce başka yollardan, yani hastalarım ile yaptığım analitik çalışmalarda saptadığım, pedagojik makalelerde kaleme aldığım ve *Başlangıçta Eğitim Vardı* adlı kitabımda tanımladığım her şeyi onaylıyor. O kitapta, itaat ve temizlik eğitiminin ilk günden itibaren baş-

laması gerektiği önerilen kara pedagoji yazılarından alıntılar yapmıştım. Bu benim (ve sonradan birçok okurun) Üçüncü Reich döneminde insanların (örneğin Eichmann'ın) en ufak bir tereddüt bile geçirmeden nasıl kusursuz cinayet makinelerine dönüştüklerini anlamama yardım etti. "Hitlerin gönüllü cellatları"na dönüşen bu insanların, bebekliklerinde ve çocukluklarında maruz kaldığı şiddete gerekli tepkiyi vermedikleri için çok eskiden kalan ve kapanmamış hesapları vardı. Bu gizli yıkıcı potansiyelin kaynağı Freud'un ölüm itkisi adını verdiği şey değil, çok erken yaşlarda bastırılmış duygusal tepkilerdi.

On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Daniel Gottlieb Moritz Schreber gibi pedagogların korkunç önerilerinin yer aldığı kitabın Almanya'da kırk baskı yapmış olması, çocukların itaatkârlaştırılması için verilen dayak tavsiyesinin ana babaların birçoğu tarafından iyi niyetle uygulandığını gösteriyor. Bu şekilde eğitilen çocuklar otuz yıl sonra aynı şeyleri kendi çocuklarına da yaptılar. Başka bir şey bilmiyorlardı. Holokost'tan otuz ila kırk yıl önce doğan ve çok erken yaşta terbiye edilen bu çocukların Hitler'in yardımcılarına dönüşmesi bana kalırsa çocuk yaştaki eğitimlerinin sonucuydu. Bir zamanlar maruz kaldıkları zulüm, onları karşılarındakinin çektiği acılarla empati kuramayan fazlasıyla itaatkâr insanlar hâline getirmişti. Bu durum onları aynı zamanda, hiçbir zaman dışavurulmamış, içlerindeki öfkeyi bilinçsizce boşaltabilecekleri uygun ortamı bekleyen saatli bombalara dönüştürmüştü. Hitler bu insanlara erken yaşlarda bastırmış oldukları intikam duygusunu ceza görmeden yöneltebilecekleri ve rahatlayabilecekleri "yasal" bir günah keçisi sunuyordu.

İnsan beyninin gelişimine yönelik yapılan son buluşların kısa süre içinde düşünce şeklimizi ve çocuklara nasıl davran-

cağımızı kökünden değıştirmesi gerekirdi. Ama bilindiğı gibi alışkanlıklardan kurtulmak kolay olmuyor. Genç ana babaların geleneklerin yükünden kurtulması ve çocuklarını dövmemesi için kesin yasalara ve bilgilendirme kampanyalarına ihtiyacımız var; ancak o zaman elleri bir tokat atmak için otomatik olarak havaya kalmayacaktır, çünkü yeni edindikleri bilgiler ellerinden daha güçlü ve hızlıdır.

Hayat Yolları adlı kitabımda çok daha ayrıntılı olarak ele aldığım bu düşünceler çocukların ilk günlerinde, haftalarında ve aylarında yaşadıkları deneyimlerin ne kadar etkili olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Bunu söylerken ilerideki etkilerin hiç rol oynamadığını kastetmiyorum. Tam tersine, çocukluğunda travma yaşamış bir yetişkin için çevresinde empati duygusu olan insanların bulunması çok önemlidir. Ama bu insanların o kişiyle empati kurabilmesi için geçmişte yaşanan tatsız olaylar hakkında bilgi sahibi olması ve bunları önemsiz görmemesi gerekir. Ne yazık ki böylesi bir duyarlılığa “uzmanlarda” bile pek sık rastlanmıyor.

Doğumdan sonraki ilk ayların yetişkinler için ne kadar önemli olduğu psikologlar tarafından bile uzun süre bilinmedi. Bu karanlık bölgeye biraz ışık tutabilmek için Hitler, Stalin, Çavuşesku ya da Mao gibi diktatörlerin biyografilerini içeren kitaplar okuyarak, çocuklukta yaşadıklarını nasıl farkına varmadan politika sahnesine taşıdıklarını göstermeye çalıştım (AM 1980, 1988 b, 1990, 1998 a). Ama bu kitapta geçmişle ilgilenmektense günümüzde yaşananlara dikkat çekmek istiyorum. Çünkü çocukluk dönemine yeterli önemi verirsek çok daha üretken olacağımızdan eminim.

Bu hazine sandığı neden bu kadar seyrek aranır acaba? Bugüne kadar bilinmeyen bu bölgede acı verici anılarla karşılaş-

maktan korkulduğu için olabilir mi? Bu duraksama anlaşılabilir, çünkü kendimizi bir çocuğun yerine koyduğumuz anda bastırdığımız geçmişle karşılaşabiliriz. Birçoğumuz kendisinin çaresiz çocuk hâliyle bir kere daha karşılaşma riskini göze almak istemiyor. Oysa bu karşılaşmadan neler kazanabileceklerinin farkında değiller. Oysa bu karşılaşma onlara bir zamanlar sahip oldukları canlılığı, duyarlılığı geri getirebilir.

Ben bir hazine olan çocukluğa yönelik ilgisizliği, aslında tam tersini bekleyeceğimiz altı farklı alanda ortaya koyacağım: tıp, psikoterapi, politika, ceza sistemi, dinî eğitim ve biyografi araştırmaları.

1. BİLGİ YERİNE İLAÇ

Ne zaman bir eczaneye girsem, yaşlı insanların, mahalle doktorlarının yazdığı bir sürü ilacı torbaya koydurduklarını görmek çok aydınlatıcı oluyor. Bazen onlara, doktorlarının onlarla sadece hastalıkları üstüne mi konuşuyorlar, yoksa hayatları hakkında da sohbet ediyorlar mı diye soruyorum. “Siz ne sanıyorsunuz,” diye yanıtlıyorlar bu sorumu çoğunlukla. “Doktorun bizimle sohbet edecek zamanı mı var? Bekleme odası ağzına kadar dolu, zaten niye sohbet edecekmiş ki bizimle? Önemli olan benim hastalığımı bilip anlaması.” Bazen, başkalarının da onlarla hayatları üstüne konuşup konuşmadığını soruyorum. O zaman da “Siz ne bilmek istiyorsunuz?” karşılığını alıyorum. “Eskiden çalıştığım zamanlarda sohbet edecek zamanım yoktu, bugün zamanım var gerçi ama benim hayatım kimin ilgisini çeker ki? Bu herkesin kendi meselesi.”

Evet bu meseleyi çoğunlukla kendi kendimize çözmek zorundayız, halbuki özellikle yaşlılıkta, biriyle çocukluğumuz üstüne konuşabilmek ne güzel ve yararlı olurdu. Özellikle de bedensel gücün ve güvenliğin zayıfladığı yaşlılık döneminde insan, henüz savunmasız bir çocuk olduğu günlere “geri dönüş”lere çok açık olur. Belki bir zamanlar yardım umarak annesine sarıldığı gibi, sonra da ilaçlara sarılacaktır. Belki de bu simgesel ikame bazılarına iyi geliyordur, bununla birlikte ilaçlar bir insanın çevresindeki yakınlarına duyduğu ihtiyacın yerini dolduramaz. Üstelik bu ihtiyacı karşılamak sandığımız kadar uzun bir zamana mal olmaz. Bir hayatı, ancak ve ancak o hayatın başlangıcını ciddiye alarak kavrayabileceğimizi anlamak için gereken tek şey, kendi geçmişimize açılan bir kapıdır.

Aslına bakılırsa yeme bozukluklarının nedeninin psikolojik olduğu çoktandır biliniyor. Birçok hekim bunu tabii ki bildiklerini ileri sürer. Ama çoğu kendi duygularıyla özgürce ilişki kurmadığı ve çok azının kendi çocukluğuyla bağlantısı olduğu için hastalarındaki semptomların dilini anlayamaz. Anlayamamak bir an önce önlenmesi gereken çaresizlik duygusu yaratır. Acaba duygular nasıl önlenir? Diğerlerinin yanı sıra bu dili sessizleştirecek araçlara başvurarak; böylece insan kendini çaresiz değil, tersine muktedir hissedecektir. Peki semptomlar nasıl susturulur?

Bunun için birçok yol mevcut, öncelikle de ilaçlar. Söz konusu olan beslenme bozukluğu olunca, hastaya en son ayrıntısına kadar onun yaşamıyla, beslenmesiyle, esenliğiyle ilgilenildiği yanılsamasını veren oldukça ayrıntılı rejimler devreye girer. Televizyon programlarında, çok hassas beslenme programlarının uygulandığı ve bunun sonucunda bazı vakalarda kilo almanın sağlandığı kliniklere ilişkin haberler yer alıyor. Hastalara bunun istisnai bir durum olmadığıнын, başkalarının da bu hastalığı çektiğinin anlatılmasının psikolojik yan etkisi, anorektik kişinin yaşamdan, hatta belki yemekten bile bir ölçüde yeniden zevk almasına yardımcı olabilir.

Ancak anoreksiyanın temel problemi bu şekilde çözülmeyeceği gibi, bu soruna dokunulmuş bile olmaz: neden yaşamı reddettikleri, ailelerine neden güvenmedikleri ve neden beslenmelerini kendilerini zorlayarak kontrol etmek zorunda oldukları soruları. Sadece bazı kliniklerde anorektik kişinin kendisine şu soruları sormasına imkân tanınır: Nasıl bu noktaya geldim? Hastalığımın kökeninde ne vardı? Ne hissediyorum? Neden kaçınmak istiyorum? Bu sorular ona hemen hemen hiç sorulmaz. Oysa vakaların çoğunda, ilk çocukluk dönemlerine kadar uzanan trajik bir iletişim sorunu gözlemlenmektedir.

Bir keresinde bu konuda hazırlanmış ve dört ergeni tanıtan bir televizyon programına denk geldim. Kliniklerde çekilmiş küçük belgeseller gösterildikten sonra uzmanlar tartışıyordu. Bu hekimler durmandan anoreksiyanın tıbbın karşı karşıya kaldığı büyük bir gizem olduğunu, nereden geldiğinin bir türlü anlaşılamadığını söylüyordu. Bununla birlikte tedavide belirli ilerlemeler kaydediliyormuş, önemli olan hastanın iyileşeceğine inanmasıymış.

Hastaların gerçek duygularını yaşamasına ve bunları açığa vurmasına imkân verilen terapiler yoluyla iyileşme sağlanabildiği, ne programı sunan gazeteci tarafından ne de uzmanlar tarafından dile getirildi. Çünkü muhtemelen bu tartışmaya katılanlardan hiçbiri böyle bir deneyim yaşamamıştı. Tek tek çıkan bu tür sesler genellikle, ana babaların suçlanmasına yol açacağı korkusuyla kesiliyor. Ama vakaların birçoğunda bu riski göze almadan hastaların duygularını ve yaşadıklarını kavrayamayız. Ana babalar da suçluluk duyacakları korkusuyla bu bilgiyi reddederek çocuklarını anlayamazlar. Böylece bir kısır döngü oluşur. Ana baba çocuklarının yaşadığı semptomlar yüzünden acı çeker ama ona nasıl yardım edeceğini bilemez. Doktorlar da eğer kendileri böyle bir deneyim yaşamamışlarsa gencin neden bu şekilde davrandığını, çocukların ana babalarına yönelik suçlamalarının onları öldürmeyeceğini, olsa olsa kendi geçmişleriyle yüzleşmelerini sağlayacağını anlayamaz. Böylece bir yüzleşme ana babanın çocuklarıyla o âna kadar olandan çok daha derin bir düzlemde iletişim kurmasını sağlayabilir.

Sözünü ettiğim programda uzmanlar anoreksiyadan, sanki hiçbir anlamı olmayan, tamamen bedensel bir sorunmuş gibi söz ediyordu ve yaptıkları açıklamalar da seyircilerin çoğunun aklına yatıyordu. Kişi ciddi ölçüde zayıfladığında ve çok az miktarda ve

mineraller açısından zayıf bir beslenme düzeni sürdürdüğünde açlık duygusunun duyulmaması anlaşılabilir. İştah eksikliğinin daha sonra psikolojik ve anatomik sonuçları olacağı da aynı şekilde anlaşılabilir. Bunların hepsi tamam ama bunlar bu sözde hastalığın sebebini değil, sonradan ortaya çıkan aşamalarını açıklıyor. Yolun başında duygularını kimseye açmaya cesaret edemeyen, dolayısıyla yaşadığı bu çatışmayı kendi de anlayamayan bir gencin trajedisi vardır. Bu genç tıbbi ya da psikiyatrik tedavi sırasında, ana babaya suç atılacak diye bu çatışmadan kaçınan uzmanlarla karşılaşır. Bu insanlar bu gence nasıl yardımcı olabilir? Bu genç huzursuzluğunu, acılarını, düş kırıklıklarını ve öfkesini dile getirecek cesareti ancak bu korkuyu taşımayan ya da önceden kendisi de yaşamış olan birinin eşliğinde bulabilir.

Hiç kuşku yok ki başarılı bir terapinin önkoşulu, terapistin kendi duygusal gelişimini tamamlamış olmasıdır. Ama ben terapistlerin, hekimlerin ve sosyal danışmanların gencin çocukluk dönemine ilişkin daha fazla bilgiye sahip olması durumunda yapılacak yardımın kalitesini artıracığı kanısındayım. Ne var ki bu alan, tıp dünyası için hâlâ büyük bir tabu.

Tibbin içinde bulunduğu bu sıkıntılı durumu fark eden çok kişi oldu ama bu durum, onların alternatif tedavi yöntemleri öneren, boş yere iyileşme umudu uyandıran ve eğer hastaların umudu ve inancı muhakeme yeteneğine üstün gelirse kimi vakalarda iyileşme de sağlayan şarlatanların kurbanı olmalarını engelleyemedi. Peki ama bu inancı paylaşmayan ve bedensel acılar çekenler ne olacak? Kendi inkâr edilmiş ve bastırılmış çocukluğu üzerinde çalışmak, vakaların birçoğunda sıkıntıların azalmasını sağlamıştır, özellikle de söz konusu kişi, kendi çocukluğunun şifrelerini çözebilmiş ve karşısındaki insana empati duyabilen birine rastlamışsa.

Ben uzun süre insanın kendi çocukluğu üstüne çalışmasının tanıklar olmadan da mümkün olabileceğini düşündüm. Çünkü ben resim ve yazı aracılığıyla bu yolu tek başıma yürümek zorunda kalmıştım. Ama sonunda bir bilen tanıkla tanışma şansım oldu ve ancak onun empati yüklü eşliği sayesinde tek başıma kaldıramayacağım gerçeklerin su yüzüne çıkmasına izin verebildim. Bedenimin ve duygularımın bana gönderdiği mesajları sorgulamadan tam olarak ciddiye alma özgürlüğüne ancak bu sayede kavuştum.

Karşısındakine empati gösteren ve kendi çocukluğunu sindirmiş, dolayısıyla o dönemde yaşadıklarını bize yansıtmayacak bir terapistte rastlayacak kadar şanslı olmasak bile, yarar görmemiz için bizi dinleyen kişinin anlattığımız olayların önemini kavrayabilmesi ve önemsiz görmemesi şarttır. *Opening Up* adlı kitabın yazarı psikolog James W. Pennebaker böyle bir dinleyiciydi. Yaptığı çok sayıda deneyden birinde, öğrencilerine tek başlarına bir kabine girip kendilerine acı veren bir anıyı anlatmalarını ve ona eşlik eden duyguları dışa vurmalarını istemişti. Diğer bir grup ise, örneğin bir mağazadan çamaşır satın almak gibi, onları hiç duygulandırmayan anılarını anlatacak. Deneye katılanlar hem psikoloji öğrencisi hem de üniversitenin sağlık servisinde ayakta tedavi gören hastalardı. Deneyin sonunda, onları duygusal olarak etkileyen olayları anlatanların, duygusal olarak ilgisiz olayları anlatanlara kıyasla doktora daha az başvurdukları saptandı. Aynı şekilde nabız, tansiyon, kalp ve deri durumu gibi bedensel fonksiyonları ölçüldüğünde iki grubun değerleri birbirinden hayli farklı çıktı.

Pennebaker bu araştırmadan, eğer kişi ona acı veren bir olayı onu dinleyeceğini ve anlayış göstereceğini düşündüğü birine anlatabilirse sağlık durumunun daha iyi olacağı sonucunu çı-

karmıştı. Bu sonucu ben de paylaşıyorum. Hiç kuşkusuz böyle bir şey anoreksiya gibi ağır bir hastalığı iyileştirmeye yetmez ama iyileşmeye katkı sağlayabilir. Yine de doktor muayenehanelerinde bu imkândan çok ender yararlanılır. Her şeyden önce doktorların hastalarını dinleyecek zamanı yok, olsa bile hastaların kullandığı dili ve duyguları yorumlayabilecek bilgiden yoksunlar. Ama en önemli nedeni, muhtemelen kendi çocukluk travmalarıyla yeniden yüzleşmekten korkmalarıdır. Ne yazık ki bu korku genellikle hastaların içine korku salarak savuşturulur.

Elli yaşında Chicago'lu bir oyuncu olan Isabelle geçenlerde bana, çok kimseden övgüsünü duyduğu bir iç hastalıkları uzmanına yaptığı ziyareti anlattı. O dönemde, yaşadığı bir psikolojik şokun hemen ertesinde başlayan kronik mide enfeksiyonu çekiyordu. Isabelle bu hastalığın ansızın ortaya çıkışını, nede-nini ve neden bu kadar inatçı olduğunu anlayabilmek için, bir başkasının yardımıyla, şoka yol açan bu olayın yarattığı tüm duygulara ulaşabilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu yüzden antibiyotik kullanmayı reddetti. Ateşi yoktu ama midesine, kendisinin bastırılmış ağrıların ifadesi olarak gördüğü kramp-lar giriyordu. Daha önce, kimisi homeopat olan birçok doktora gitmişti. Hepsi de ona probleminin geçmişini anlattırmış ve sonunda sadece ilaç yazmıştı.

Bu yeni doktordan daha fazla katılım ve anlayış bekliyordu, çünkü adam ilk olarak geçirdiği önemli hastalıkları saymasını istemiş, üstelik görünüşe göre can kulağıyla dinlemişti. Isabelle bütün sorunlarını on dakika içinde anlatmayı başardığı için kendisiyle gurur duyuyordu. Psikolojik sorunlarının yok sayılarak rahatsızlığının ilaçlar yardımıyla iyileştirilmeye çalışılması hiç değişmeden sürüp gitmişti. Çoğunlukla onu asıl

semptomlardan kurtarmayan ilaçların yan etkileri yüzünden sorun çekiyor, bu da onun korkularını daha da güçlendiriyordu.

Sorunlarının kaynağına ulaşma çabasıyla, şiddetli ağrılar çekse de bunları göze alacağını söylüyordu, çünkü hastalığının kaynağını bir kez anlarsa bu ağrıların geçeceğinden emindi. O güne kadar çeşitli organları ameliyatla alınmış ama her seferinde başka bir organ ağrı sinyalleri vermeye başlamış ve sonunda o da alınmıştı. Artık aynı hikâyenin tekrarlamasını istemiyordu.

Doktor onun bütün anlattıklarını dinlemiş, notlar almış, Isabelle'in konuşması sona erince reçete defterini çıkarıp ona üç haftalık bir antibiyotik kürü yazmış. Eğer kanser olmak, yeni bir organının alınması ve kolostomi torbası takmak istemiyorsa bu tedaviye hemen başlamasını söylemiş. Isabelle dehşet içinde kalmış ve bir şeyler daha söylemek isterken, doktor saati işaret ederek bir sonraki hastanın beklediğini hatırlatmış. Doktor, Isabelle'in artık kendi durumundan haberdar olduğunu ve onun söylediklerini harfiyen yerine getirmezse bunun sorumluluğunun da kendisinde olacağını sözlerine eklemiş.

Bunu izleyen günlerde Isabelle'in çaresizliğinin ve ağrıların artması hiç de şaşırtıcı değildi. Bir süre sonra, başka bir doktorun önerisi üstüne çeşitli testler yaptırınca kan değerlerinin normal olduğunu, ultrason incelemesinin de bağırsaklarında hiçbir anomali göstermediğini gördü. Antibiyotik kürüne başlamadan önce bir süre bekleyip, hastalığın yarattığı şoku sindirebilmek için bir psikoterapist buldu. Terapiler sırasında onu çocukluk günlerine geri döndüren güçlü duygularını ifade etme imkânı elde etti. Hemen birkaç hafta içinde bağırsaklarındaki sıkıntılar azaldı ve Isabelle tüm hastalıklarının çocukluğunda yaşadığı sıkıntıların birer yansıması olduğunu daha iyi kavramaya başladı.

Hiç kuşkusuz, böylesine çok boyutlu bir hastalığın kaynağını bu kadar kısa sürede bulmak her zaman mümkün olmayabilir. Ama hastanın şansı varsa sonuçları şaşırtıcı olabilir. Her şeyden önce hastanın bu yola başvurmaya hazır olması, olmazsa olmaz bir önkoşuldur. Ama böyle bir yolun tedavi edici olabilmesi için konuşma, dinleme ve anlatılanların göz ardı edilmemesi de çok önemlidir.

Hastalarımın bana anlattığı çok sayıdaki doktor öyküsü içinden bunu seçmemin sebebi, çoğunlukla hastaların gözünden kaçan ve aslında kaçması da gereken bir dinamiği açığa çıkarmasıdır. Bu dinamik doktorların kendi korku ve çaresizlik duygularını saklama ve prestijlerini koruma çabasının ürünüdür. Isabelle'in hayatında tıbbın yıkıcı rolünün, hekimin daha önce hiç kafa yormadığı, yormaya çalışmadığı ve belki de insan olarak çözebilecek düzeyde olmadığı bir problemle karşı karşıya kalmasının açık bir göstergesi olduğu kanısındayım. Doktor işin başında, hastalarının birçoğunun semptomları gibi, fakülte eğitimi sırasında tedavi etmeyi öğrendiklerinden biri olacağı düşüncesiyle onun hastalık geçmişini de öğrenmeye hazır görünüyor. Ama Isabelle bambaşka şeylerden söz ediyor, ona tıbbi tedavilerin iç organlarını nasıl harap ettiğini, nasıl ameliyat edildiğini ve sözde yeni ameliyatların yapılması gerektiğini anlatıyor. Doktorun eğitimi ve sonraki mesleki çalışmaları sırasında buna benzer vakalarla hiç karşılaşmamış olması mümkün değildir. Ancak belli ki meselenin psikolojik arka planına yabancıydı, muhtemelen de hastanın kendi kendini acımasızca harap ediş biçiminin çocukluğunda yaşadığı olayları yansıttığından üniversitede hiç söz edilmemişti.

Burada insanın kendine verdiği bir zarardan söz edebilir miyiz? Bir hasta kendisine sadece çok sayıda uzman tarafın-

dan önerilmekle kalmayıp, aynı zamanda hayatta kalabilmesi için tek şans olarak gösterilen bir ameliyatı reddedebilir mi? Bu otoriteler dışında kime akıl danışabilir ki? Kabul edelim ki, çocukluğunu ana babasıyla geçirmiş, korku ve diğer duygularını başkalarına yüklemekten sindirebilmiş bir insan, burada anlatılan olayda doktorun kendi korkularını hastanın üstüne attığını hemen fark edebilirdi. Özellikle de aldatmalar ve kötü davranışlarla karşılaşmadan yetişen bir insan bu reaksiyon kalıbını çocukluğunda yaşamamış olduğu için, bilinçsizce yapılan manipölasyonları hemen fark etme becerisini geliştirmiş olur. Ama zaten çocukluğunda onu etkileyen meseleleri dile getirebilmiş olsa böylesi bir bağırsak iltihabıyla da karşılaşmazdı. Bu nedenle, bu tür insanlar çok nadiren psikosomatik hastalıklara yakalanır. Yakalananlar çocukluklarında çok farklı bir tutum benimsemiş olanlardır: Soru sormamış, yabancı korkuları üstlenmiş, çelişkileri kabullenmiş ve sisteme boyun eğmişlerdir. Önlerine yönlerini yeniden belirleme fırsatı çıkmadığı takdirde bu tutumlarını ömür boyu sürdürürler.

Isabelle için doktoruyla yaptığı konuşma bir dönüm noktasıydı. Doktorun onun anlattıklarında neyi göz ardı ettiğini hemen anlamıştı. Artık bunun gereğini yapacak olanın kendisi olduğu açıktı. Karşısındaki saygın bir doktor olsa da yabancı birinin on dakika içinde çocukluğunun trajedisini çözmesini bekleyemezdi. Bunun için ne eğitimi ne de motivasyonu vardı zaten. Bedenin gönderdiği sinyalleri çözme sorumluluğu kendi omuzlarındaydı. Bunu yapabilecek olan ve yapması gereken kendisiydi. Semptomlarının ona çocukluğunun ilk dönemlerinden kalma bir şeyler anlattığını ve bunlara yaklaşabilmek için birinin ona eşlik etmesi gerektiğini giderek fark ediyordu. İçindeki küçük çocuğun acılarını kendi başına açığa çıkaramayacağını ve onlara

karşı dayanamayacağını hissediyordu. “Bak ben bunları, bunları yaşadım,” diye anlatabileceği bir tanık bulması, bu tanığın da kendi çocukluğunda benzer şeyler yaşadığı için anlattıklarını ciddiye alması gerekiyordu. Nihayet böyle bir eşlikçi bulup aylarca önce yaşadığı şoku atlattıktan sonra, onun yardımıyla çocukluğunda yaşadığı o mutlak çaresizliği keşfedebildi.

Babasını elli yıl boyunca yücelttikten sonra, terapistinin yardımıyla gerçeğin açığa çıkmasına izin verebildi. Çocukluğunun ilk yıllarında, çok başarılı bir dermatolog olan babası tarafından cinsel olarak taciz edilmiş ama duygularını kimseyle paylaşmadığı için çok sık karın ağrısı ve kabızlık çekmişti. Babasının bu soruna bulduğu çözüm, onun için son derece acı verici bir yöntem olan lavman yapmaktı. Babası ayrıca lavmanın içeriğini dayanabildiği kadar uzun süre içinde tutmasını söylüyordu. Çocuk için sembolik düzlemde bu, sessiz kalması, çektiği acılarla tek başına başa çıkması ve babasının kurduğu iktidara boyun eğmesi gerektiği anlamına geliyordu. Ama bu şiddet hiçbir zaman kaba kuvvet olarak ortaya çıkmıyor, kendini çocuğun kişiliğinin görmezden gelinmesi olarak gösteriyordu. Babası onu, kendi zevkini tatmin ettiği bir nesne düzeyine indiriyor ve bu davranışının çocuğunun hayatı üstünde ne gibi etkileri olduğuyla zerre kadar ilgilenmiyordu. Bunun bir sonucu Isabelle’in onlarca yıl boyunca doktorlara, babasına ettiği gibi itaat etmesi olmuştu. Annesi onu korumadığı için o zamanlar başka bir seçeneği yoktu.

Peki ya sonra? Yetişkin ve kültürlü bir kadın olarak hiç kuşkusuz ona gerçekten kulak verecek bir doktor bulabilirdi. Bunun neden yapmadı acaba? Bugün bu soruyu, babasının ona karşı gerçekte nasıl davrandığını anlayana kadar bunu yapmasının mümkün olmadığı şeklinde yanıtlıyor. Marie-France Hi-

rigoyen'in *Manevi Taciz (Le Harcèlement Moral)* adlı kitabını okuduktan sonra bana geldi ve sonunda kendi hayatına açılan kapının anahtarını bulduğunu söyledi. Isabelle ana babasının "hatalarının" adını koyabildiği klasik bir psikoterapi geçirmişti ama yetişkin bir insan olarak onları anlaması gerekiyordu.

Elli yaşında başına gelen bağırsak rahatsızlığı, geçirdiği onca ameliyat ve okuduğu kitaplar, eğer babasının idealize ettiği imajını ayakta tutmak ister ve bedeninin gönderdiği sinyalleri görmezden gelmeye devam ederse hayatını mahvedeceğini söylüyordu Isabelle'e. *Manevi Taciz*'de, kendi bedeninin yakından tanıdığı bir sapkınlığın izlerini bulmuştu. Ama zihni babasının kişiliğinin ayırdına varmayı reddediyordu. Bu reddediş, Isabelle gerçeklikle yüzleşene kadar çektiği bedensel sıkıntıların sürmesini gerektiriyordu.

Neden kimsenin onun "şok" diye adlandırdığı olaylar için ona duygudaşlık ve anlayış göstermediğini ancak küçüklüğünde yaşadıklarının ortaya çıkmasından sonra anlayabildi. Çünkü anlatmaya çalıştığı olayların gerisinde, henüz konuşamayan, yetişkinlerin anlayışına muhtaç ve yalnız bırakılmış küçük bir kız çocuğunun acıları saklıydı. Böylece Isabelle bütün şoku hissetmiş ama babasına olan sevgisini ne pahasına olursa olsun korumak istediği sürece, olayların tüm boyutlarını görmesi mümkün olmamıştı.

Dışarıdan bakılınca herkesin hemen acıma göstereceği türden özel bir şey olmamıştı. Ne bir kaza ne bir kalp krizi. Isabelle'i bulutsuz bir günde yıldırım çarpması gibi şaşırtan şey, hep aynı şekilde davranıyor olması, hayatını, sağlığını ve ilişkilerine mahvediyor olması ve bir şeyleri temelinden değiştirmesi gerektiğini fark etmesiydi. Bu farkındalığın nasıl meydana geldiğini açıklamak için burada bir iki ayrıntıyı aktarmam gerek.

Şoku, birlikte çalıştığı tiyatro grubuyla birlikte, çocukluğunu geçirdiği Dublin'e gittiğinde yaşadı. Oraya gitmişken, kendisini sevdiğini ve anladığını düşündüğü gençlik aşkı John ile buluşmayı planladı. Isabelle otuz yıl önce Amerika'ya göç ettiğinden beri birbirlerinin izini kaybetmişlerdi. Isabelle Amerika'da evlenmiş, iki oğlu olmuş ama kısa bir evlilikten sonra eşi Bernhard'dan boşanmıştı. İrlanda günleri artık çok gerilerde kaldığı için John'u pek düşünmüyordu ama yine de ne zaman aklına gelse içini sıcak duygular kaplıyordu. Bazen kendisine neden John ile kalmadığını soruyordu. O beni sevmişti. Ben mutluluktan mı kaçtım?

Hayallerinde John'u hâlâ eski çekingen, hayalci genç adam olarak görüyordu, ona hayran olan, ondan hiçbir şey talep etmeyen genç adam olarak. Bugünkü partneri Peter çok farklıydı, her daim Isabelle'in kendisini onaylamasını ister, en ufak bir düş kırıklığında sinirlenirdi. Her zaman olduğu gibi İrlanda turnesinde de Isabelle'e eşlik etmediği için Isabelle rahibe okulundan yeni mevzun genç kız hâline dönmeye hazırlanıyordu. Sonunda özgürdü, bütün yaşadıklarını en kısa sürede unutmak istiyordu: dayakları, aşağılamaları, sonu gelmeyen denetimleri, en ufak bir başkaldırıda sık sık girmek zorunda kaldığı karanlık odaları. Şimdi John'dan, o zamanlar içindeki öfkenin, korkunun ve yalnızlığın ne kadarını fark ettiğini öğrenmek istiyordu.

Oysa John hiçbir şeyi fark etmemişti. Hatta Dublin'deki bu buluşmada Isabelle'e hatırladıklarının doğru olmadığını söylüyordu. "Hayır, yanıyorsun," diyordu, "o zamanlar neşeli, canlı, rahat bir kızdın, acı çektiğin hiç belli değildi. Ne sık dans ettiğimizi, konserlere, tiyatrolara gittiğimizi anımsamıyor musun? Hayata karşı merak doluydun ve ben sana hayrandım."

Isabelle neden düş kırıklığına uğradığını anlamamıştı. Ya da henüz anlamamıştı. John dostça gerçeği söylüyordu ona. O zamanlar sadece ona göstermek istediği şeyleri fark etmişti. Bu buluşmadan sonraki gece çocukluğunun kenti olan Dublin'deki yabancı bir otelde korkunç karın ağrısıyla uyandı. Doktor çağırmak istemiyordu, çünkü ağrıların John'la yeniden buluşması yüzünden geldiğini biliyordu. Bilemediği sadece ona bu etkiyi yapan şeyin ne olduğuydu. Ancak sabaha doğru, gözyaşları içinde ruhsal acıları açığa çıktığında mide krampları geçti. Sonunda yavaş yavaş yaşadıklarını sözcüklere dökebilirdi: "John bile çektiğim acıları değil, zaman zaman ona ve kendime yaptığım neşeli genç kız taklidini görmüştü sadece. Hiç kimse beni görmedi, bana acı veren her şeyle tek başımdım." John'un bir bilen tanık olabileceği umudu boş çıkmıştı.

Hayatında daha önce hiç ağlamadığı kadar şiddetle ağlıyordu. Acısıyla tek başına kalmamak için Peter'e telefon etmek istedi. Ama düşünceli biri olduğu için Peter'i uyandırmaktan kaçındı. Bu yüzden Chicago'da sabah olana kadar yedi saat kadar bekledikten sonra, Peter'e onu kısa bir süre dinleyip dinleyemeyeceğini sordu. Sadece tek başına ağlamak istemediği için istemişti bunu. Peter'den daha önce hiç istemediği böyle bir yardım talep etmek kolay değildi onun için.

Ama o sırada bir insanın duygudaşlığına duyduğu ihtiyaç o kadar büyüktü ki dikkati elden bıraktı. Sonradan bana o olayı şöyle anlattı:

"Tabii ki anlayış görmek istiyordum, çünkü ben bile ne olduğunu anlayamıyordum, bu kadar 'küçük' bir meselenin beni neden gözyaşlarına boğduğunu kavrayamıyordum. Beni anlamasa bile Peter'den duyacağım bir iki sevgi dolu sözcük çok iyi gelecekti. Ama tek duyduğum acımasızca suçlamalar

oldu. Anlaşılan benim telefonum onu zor durumda bırakmıştı. Nasıl olur da onu böyle hazırlıksız yakalayabilirmişim, şimdi kendisine ait avukatlık bürosuna gidince orada zaten yeterince dert dinleyecekmiş. Ben her şeyi bir dram hâline getirirmişim, sahnede oynadığım dramlar yeterli değil miymiş? Zaten bana bu yolculuğa çıkmamamı söylemiş ama ben onun sözünü hiç dinlemezmişim. Ayrıca insanın doğduğu şehre gitmesinin kimi duyguları uyandırması doğalmış ama kısa sürede geçermiş.”

Bu konuşmadan sonra Isabelle her zaman olduğu gibi Peter’in durumunu, zor durumda kalmasını, hatta belki duygusunun yoğunluğundan ötürü korku duymuş olmasını anlamaya çalıştı, ne var ki bedeni bu oyuna katılmıyordu. Bedeni yaşadığı düş kırıklığını, hemen bir doktora baş vurmasını gerektirecek mide ağrılarıyla dışa vurdu. Gittiği doktorun verdiği homeopatik ilaçlarla, uykusuz geçen geceye rağmen akşam sahneye çıkabilirdi ama yaşadığı bitkinlik ve acı o kadar büyüktü ki hemen ertesi gün eve döndü. Chicago’ya vardığında ağrılar yine ortaya çıktı ve Isabelle “kronik” olarak hastalandı. Sayısını hatırlamadığı kadar doktora başvurup sayısız ilaç yuttu, ta ki son olarak gittiği psikoterapist sayesinde, babasının tacizlerinin hayatında ne anlama geldiğini fark edene kadar.

Bu ensest geçmişinin ortaya çıkmasının Isabelle’in iyileşmesi için yeterli olduğu kanısında değilim. Çok yoğun duygular eşliğinde yaşanan bu açığa çıkış iyileşme için gerekli bir koşul olabilir ama yeterli olduğunu sanmıyorum. Bu durumun Isabelle’in bir dizi başka şeyi keşfetmesini ve kararlar almasını sağlaması çok önemliydi. O âna kadar yaşadığı taciz ve güvensizliğin etkisiyle girdiği ilişkileri yeni bir ışık altında değerlendirmeye başladı. Peter’e karşı pozisyonunu da yeniden gözden geçirebildi.

Isabelle, Dublin'de yaşadığı duygusal sarsıntı ve Peter'in telefondaki empatiden yoksun tepkisi sayesinde, erkeklerin onun kendi gerçekliğini görmemesinin ona ne acılar çektiğini fark edebildi. Ama aynı zamanda tüm o erkeklere, bambaşka bir Isabelle taklidi yaparak, bu sürece kendisinin de katkı sunduğunun aynımına vardı. John için o, gençliğinin cana yakın ve neşeli bir yol arkadaşıydı; ayrıldığı eşi Bernhard ve daha sonra Peter için, sözde onlara hiç ihtiyacı olmayan, her zaman emre amade bir nesneydi. İki oğluyla da aynı ilişki biçimi, oynadığı anne rolü aracılığıyla doğal olarak ortaya çıktı. Ama tam bu noktada, emre amade olmasının doğru olduğu noktada, Isabelle'in zaman zaman bu rolü reddetmesine çocukları bir türlü anlam veremiyor ve kırılıyorlardı. Isabelle gerçek duygularını sadece kendi mesleğinde dışavurabiliyordu ama işin trajik yanı bu hakkı ancak bir başkasının kimliğine bürünerek kullanabiliyordu. Kendi kimliğini kullanmaya hakkı yoktu. Daha çocukluğunda bu doğal hakkı elinden alınmıştı, sonrasında da elli yıl boyunca kendi kendini bu haktan mahrum etmeyi sürdürmüştü.

John ile bukuştugu akşamın gecesinde ortaya çıkan acımasız mide kasılmaları Isabelle'i şu soruyla karşı karşıya getirdi: Ben kimim? Neden ilişkilerimde tam olarak ben olamıyorum. Beni görmemeleri acı veriyor ama ben kendimi göstermezsem, kendi gerçek varlığımı onlardan gizlersem beni nasıl görsünler? Ve bunu neden yapıyorum?

Bu soruların yanıtlarını daha sonra terapi sırasında verebildi. Terapiler sırasında yavaş yavaş, doğduğundan beri ebeveynleri tarafından bir kişi olarak algılanmayan ve giderek onların ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılan bir çocuğun acılarla baş edebilmesi için bir tür hayatta kalma stratejisi geliştirdi-

ğini fark etti. Bu acılardan kaçınabilmek için duygularını ve ihtiyaçlarını yok saymayı, onları diğer insanlardan gizlemeyi, kısacası var olmamayı öğrendi. Kişiliğini çocukluğunda parçaladığını anladı.

Terapi sırasında bu parçalanmayı, babasının cinsel tacizleri döneminde yaşadığını, o dönemde gerçek kişiliğini sevdiği ama onu derinlemesine yaralayan kişiden gizlediğini ve onun dokunuşlarının aslında bir kişi olarak kendisine yönelik olmadığını öğrendiğini anladı. Elli yaşında bir kadın olarak benim gözlerimin içine bakıp bana şunu söyledi:

Özellikle size bunu söylemek istiyorum çünkü siz *Du Sollst Nicht Merken* adlı kitabı yazdınız: Benin bedenim onun açısından mastürbasyon için kullandığı araçtan başla bir şey değildi. İnsan bunu fark edince kendini nasıl hissettiğini tahmin edebiliyor musunuz? Bu yaptığıyla hayatımı paramparça ettiğini bir an bile düşünmedi o, çünkü ben onun için, bir kişi, hissedilen bir varlık olarak yoktum. Bunları dile getirmek hâlâ acı veriyor ama artık babamın beni sevdiği yolundaki aldatmacadan kurtulmalıyım.

Bu ağrıyı bilinçli olarak ilk kez, John'un beni neşeli bir genç kız olarak gördüğünü söylediği zaman hissettim. Ama Dublin'de böylesi bir akşam yaşadığım için mutluyum, çünkü önümde yaşayabileceğim, bu beladan kurtulabileceğim bir parça yaşam var hâlâ. Artık, kendimi geçmişte yaşananlara karşı korumam gerekmediği için saklanmak zorunda değilim. Ama o dönemi kökten reddettiğim zamanlarda, kendime aslında benimle olmayan partnerler seçiyordum. Artık o uslu kız çocuğunu

oynamayı bıraktım. Gerçek kimliğimi tiyatro rollerinde aramayı bıraktım. Sonunda kendim olmaya ve kendim gibi yaşamaya cesaret edebildim. O günden beri karın ağrısı çekmiyorum.

Freud bundan yüz yıl kadar önce nevrozların genellikle bastırılmış enstest olaylarına dayandığını keşfettiğinde, bastırma ve reddetmeyi ortadan kaldırmanın –gerekirse hipnoza başvuru- hastayı iyileştirmek için yeterli olacağını düşünüyordu. Ne var ki bu dediği, vakaların birçoğunda başarı sağlamayınca, nevrozların kökeninde çocuklukta yaşanan travmatik olayların yattığı hipotezini terk edip, bilindiği gibi bu hipotezi reddeden psikanaliz yöntemini geliştirdi.

Anlatmak istediğim, Isabelle'in öyküsü Freud'un hastalarının neden iyileşmediğini anlamamıza yardımcı oldu. Çocuk yaşta geliştirilen hayatta kalma stratejilerinden kurtulmak ve bir zamanlar aldatılmış olan çocuğun insanlara yeniden güven duymasını sağlamak için –hele ki bunu, çoğu kez savunma mekanizmalarını bilerek kıran hipnoz aracılığıyla yapmak– bastırmanın ortadan kalkması için yeterli değildir. Yetişkin bireyin içinde gizlenen çocuğun kendine güvenmesini sağlamak için eğitsel yöntemler ve iyi niyetli konuşmalar da yetmez. Beden kendi bilgileriyle baş başa kaldığı sürece bütün bunlar yeterli olmaz. Bunlardan ve tekrarlamalarından kurtulmak ancak gerçeğin ve onun mantıksal sonucu olarak ortaya çıkan çocuksu stratejilerin keşfedilmesi ile mümkündür. Bu da sadece bütünleşmiş bir eşliğin sunduğu güven ortamında gerçekleşebilir.

İyileşme süreci bir yandan kişinin travmatik çocukluk anılarıyla yüzleşmesine, diğer yandan çocuğu dayanılmaz acılara karşı koruyan çok sayıdaki savunma mekanizmasının üstünde-

ki örtünün kaldırılmasına gerek duyar. Yetişkin biri bunların ikisini de yapabilir.

Isabelle kendi beklentilerinin iç hastalıkları uzmanının kapasitesini kat be kat aştığını çoktan fark etmişti. Bugün artık bu yetersizliği için ona kızgın olmadığını söylüyor. Ama ona hiç değilse, sözgelimi “Doğru yolda olduğunuz kanısındayım. Bağırsak son derece hassas bir organdır ve ruhsal sıkıntılara çoğu kez kramplarla tepki verir. Yaşadığınız şok hakkında bir uzmanla görüşün,” diyebilmiş olmasının ona çok yardımcı olacağını düşünüyor. Bu bile çok işe yarayabilirdi.

Doktorlar hastalarının geçmişte ne yaşadıklarıyla ilgilenmeden içlerine korku salacak yerde, daha çok böylesi bir tutumu benimseyecek olsa, birçok ameliyatın ve yaşanan trajedinin önünün alınabileceğinden kesinlikle eminim. Hiç kimse bir iç hastalıkları uzmanından Isabelle’inki gibi çapraşık bir konuda çözüm üretmesini ya da hastasının bu belirtilerinin sadece duygusal nedenlerini değil, çocukluğunda bunların ortaya çıkmasını sağlayan koşulların da izini sürmesini bekleyemez. Ama hiç değilse kendi sınırlarına saygı gösterip, psikosomatik rahatsızlıklar konusunda da biraz fikrinin olması, Isabelle’in işini bir hayli kolaylaştırabilirdi. Bunun yerine tek yaptığı kendi iktidarını kullanıp korkuyu hastanın omuzlarına yüklemek oldu.

Bu bölümde amacım, kesinlikle alternatif tıbbın reklamını yapmak değil. Bu bana çok uzak bir yaklaşım. Benim amacım, tıbbın çocukluk unsurunu göz ardı etmeyerek, hatta onu tıbbi eğitimin bir parçası hâline getirerek bundan yarar sağlayabileceğini örnekler aracılığıyla göstermek. Tabii aynı durum psikoterapi için de geçerli.

2. PSİKOTERAPİDE ÇOCUKLUK GERÇEKLİĞİNİN ATLANMASI

Konu hakkında pek bilgisi olmayanlar psikoterapinin danışanın çocukluğuyla ilgilenmesinin doğal olduğunu düşünür. Oysa bu kesin bir kural değildir. Tam tersine, psikoterapideki birçok yöntem çocukluğu tümüyle çalışmanın dışında bırakır ya da ancak kaçınılmaz olduğunda kısaca ele alır. Hatta birçok terapi çocuklukla uğraşmanın hastayı o an olduğu gibi sorumlu bir yetişkin olmaktan çok, kendini kurban rolündeki bir çocuk olarak görmesine neden olduğu için zararlı bulur.

Ben de yetişkin insanın kendi davranışlarından sorumlu, sadece çocukluğunda çaresiz bir kurban olduğu görüşündeyim. Ama kanımca, geçmişini öğrenmek onun neden hâlâ kendini çaresiz bir kurban gibi hissettiğini anlamasına yardımcı olabilir. Terapi sırasında kişi bunun sebebini öğrenip, kurban rolünü terk eder. Söylendiğine göre, davranışçı terapistlerin korkularını yenmesine yardımcı olduğu insanlar varmış, biz bunlara sadece mutluluk dileyebiliriz. Ama birçok insan için bu söz konusu değildir. Onlar ilaçlar yardımıyla da depresyondan kurtulamazlar. Çünkü onlar için kim olduklarını, neden böyle olduklarını öğrenmek depresyonda olmaktan daha önemlidir.

Bu tür insanlar için çocuklukları bir hazine sandığı gibidir. Ne yazık ki günümüzde psikiyatri eğitimi hangi ilaçların verileceğine ağırlık vermektedir (Lubrmann). Hiç kuşkusuz, hastanın düzenli dozda alınan dopamini, eğer beyni bu maddeyi üretmiyorsa, bir nimet olarak görmesi anlaşılabilir. Ama beyninin bu maddeyi neden üretmediği sorusu bu şekilde ya-

nıtlanamaz. Oysa bu soruya verilecek yanıt, gerçek tedavinin anahtarı olabilir.

Dozu iyi ayarlanmış bir ilaç geçici olarak yararlı olabilir, özellikle de kişi hastalığının sebepleriyle ilgilenmiyorsa. Bu durumda hekimin elinden hastasına ilaç yazmak dışında bir şey gelmez. Ama psikiyatrların çoğu, araştırma yapmak mümkün olsa da bu yolu seçiyor.

Bugünün terapilerinin ilaçlarla desteklenmesi eğilimini ben sorunlu buluyorum, çünkü yatıştırıcıların çoğu hastanın travmatik çocukluk dönemine duyduğu ilgiyi zayıflatıyor, hatta çocukluk dönemi gerçekliğinin iyice karanlığa gömülmesine neden olarak, psikoterapide kalıcı bir başarıyı tehlikeye atıyor.

Tanıdığım bir ailedeki kadın yirmi yılı aşkın bir süredir, yemek yemeyi de reddettiği için onu hâlsiz bırakıp yatağa bağlayan ağır bir depresyondan mustarıpti. Sayısız doktor onu terapi ve ilaçlarla tedavi etmeyi denedi. Tedavilerin ardından kısmi iyileşmeler yaşadıysa da ardından hastalığı ağır bir biçimde tekrarladı. Bir tesadüf sonucu kocasına rastlayıp karısının durumunu sorduğumda, adam çaresizlik içinde bana karısının kendini mahvetmesini izlemeye dayanamadığını söyledi. Ona terapiler sırasında çocukluğuna ilişkin bir şeyler bulup bulamadıklarını sordum. “Olur mu öyle şey,” dedi, “bu onu öldürür.” Adam, karısının kızlarına bir diktatör gibi davranan ana babasını tanıyordu.

Karısıyla birlikte bir seyahat acentesi işletiyordu. Bir başka gün yine telefon ettiğimde telefona karısı çıktı. Sesindeki değişim dikkatimi çekti. Nasıl olduğunu sorunca, işleri çok parlak olmamasına rağmen bir yıldır depresyonda olmadığını söyledi. Ona ilaç yazmak yerine çocukluğunu anlattıran bir terapistle çalışmaya başladığından beri durumu kısa sürede düzelmişti.

Kadın zor bir dönemden geçiyordu ama ona sürekli eşlik eden biri vardı ve sonuçta hastalığının kaynağını ortaya çıkarmayı başarmıştı. Artık kendini çok daha güçlü hissediyordu, kilo almıştı ve en önemlisi ilaçlar yüzünden kendine yabancılaşmak yerine kendisini hissedebiliyordu. Benim eskiden terapist olduğumu ve yazdığım kitapları bilmediği için yaşadıklarını rahatça anlattı.

“Şöyle bir düşünün,” dedi, “yıllar boyunca bedenime acılar çekttirdim, yaşama sevincimi yok ettim, her türlü eğlencemi mahvettim ve ana babamın beni sevdiği düşüncesine sarıldım. Terapi sayesinde bu yanılsama paramparça oldu. Artık ne bedel ödediğimin farkındayım. Birden gücüm yerine geldi, kendime bakıyorum ve artık bir kurban değilim. Ama şimdi bana yıllarca hiç farkına varmadan son derece sevgisiz davranmış olduklarını görüyorum.”

Gerçekten de bu kadın kendi bedenine, ailesinin ona çocukken davrandığı gibi davranmıştı. Hayattan zevk almamalıydı, emirlere itaat etmeliydi, mahvolursa bile olup biteni fark etmemesi, anlamaması gerekiyordu, kendileri de bir zamanlar diktatörce bir eğitime maruz kalan ana babasının diktatörlüğünün kurbanı olduğunu görmemesi gerekiyordu. Depresyon ve anoreksiya çocuğun kendi kendisine kurduğu bir aldatmaca içinde, gerçekten yaşamasa da bir tür bitkisel hayat sürmesine izin verir. Onu seven ve ona yardımcı olmak isteyen eşi, önceki bütün doktorlar gibi gerçeği ondan saklamak gerektiğini, çok zayıf olduğu için gerçeği kaldırmaya dayanamayacağını düşünüyordu. Oysa onu iyileştiren gerçeklik oldu. Kendini kandırmaktan vazgeçip, ana babasının onun nasıl yerle bir ettiğini o kadar açıklıkla görebilince gücü bunu sürdürmesine gerek olmayacak kadar yerine geldi.

Kardiyolog Dean Ornish *Love & Survival* adlı kitabında, düzenli bir ilişki yaşayan kalp hastalarının hayatta kalma şanslarının yalnız yaşayanlara göre daha yüksek olduğunu ileri sürüyor ve bu iddiasını istatistiki verilerle belgeliyor. Hiç kuşku yok ki saptaması doğru, aşk en etkili ilaç. Ama yalnız değil de bir aile içinde yaşıyor olması hastanın sevmeye becerisi üstüne hiçbir şey söylemez. Az önce aktardığım örnek, kocası ve kızı tarafından sevilen kadının, kendi gerçekliğine, kendi hakiki duygularına ve ihtiyaçlarına erişimi olmayınca aslında nasıl tek başına kaldığını gösteriyor. Bu kadın, bedeninin zaten sahip olduğu ama zihninin kabul etmediği bilgiye karşı sonu gelmez bir savaş içindeydi. Sevgi dolu bir kocası vardı ve kadın onu sevmek istiyordu. Tıpkı kızını da sevmek istediği gibi. Ama sevmeye kapasitesi, içindeki bu savaş nedeniyle bloke olmuştu. Ancak gerçekle yüzleşmeye karar verdikten sonra bu engellerden kurtuldu.

Binlerce yıldır sevginin gücü üstüne yazılıp söylenenlere saygısızlık etmek istemem ama, sürekli kendi kendisini sabote eden bir insanın kendini sevgiye açması için iyi niyet ve istemenin yeterli olmadığını unutmamak gerek. Bizim asıl yapmamız gereken, kişi çocukluğunda gerçek kimliği içinde boğulmamışsa, bu beyhude savaşın çıkmaması gerektiğini hatırlamak olmalı.

Bana kalırsa psikoterapi çalışması içinde, özellikle de bu alanda, eğer danışan arzu ediyorsa ve terapist de bunu daha önce yaşamışsa, kişinin trajik gelişiminin kökeni ortaya çıkarılabilir. Bu durumda terapist yolda ne tür tehlikelerle karşılaşabileceğini, derin regresyonların herkes için gerekli ve önerilebilir olmadığını da bilir. Kimi kez çocukluk gerçekliğine şöyle bir göz atmak bile terapi açısından yararlı olabilir; tabii buna içinde bulunduğu anda yaşayan, anlayışlı bir insanın

duygularının eşlik etmesi koşuluyla. Aksi takdirde bu, yeni travmalara yol açabilir.

Şu anda yaşanan sorunlar üstünde çalışırken, çocuklukta yaşanan travmatik olayların etkisi sıklıkla kendini gösterir. Ancak zamanla, danışanın en baştaki korkuya, itaate, uyum sağlamaya, kendini inkâr etmeye ve körlüğe programlanmışlığını fark ettiği ve bundan kurtulduğu bir tablo çıkar ortaya. Bu bilgiye ulaşmadan, örneğin nörolinguistik programlama (NLP), davranış terapisi ve diğer yöntemlerle sağlanan sözde kurtuluş geçici olur. Kimi durumlarda bu olumlu etki uzun süreli olabilir, hatta dış koşulların uygun olması durumunda oldukça uzun da sürebilir ama kişinin çocuklukta yaşadığı travmayı kendisinde, çocuklarında ya da başka insanlarda yineleme dürtüsünden bu şekilde kurtulması mümkün değildir. Dış koşullar kötüleştiği an, yineleme dürtüsü tekrar aktifleşebilir, öğrenilmiş olan kendi kendini manipülasyon buna engel olmaya yetmez.

Bedenimiz tüm geçmişimizi bilip, tıpkı yeni doğmuş bir bebeğin ilk aylarda ana babasıyla olan ilişkisi gibi, tümüyle bize egemen olan bir ruha ev sahipliği yaparken nasıl başka türlü olabilir ki? Bu yüzden beden teslim olmaktan, uyum sağlayıp, itaat etmekten başka bir şey yapamaz. Ama bazen, tıpkı okulda dersleri kötüye giden çocuğun sık sık hastalanıp ana baba için bir bilmeceye dönüşmesi gibi, semptomlar aracılığıyla sinyaller gönderir. Ana babanın kendi çaresizliklerini gizlemek için başvurduğu iktidar arayışı ne denli güçlü olursa çocuksu semptomların başvurduğu dil de o ölçüde anlaşılmaz ve üstü örtülü hâle gelir, öyle ki sonuçta hiçbir iletişim imkânı kalmaz.

Bana kalırsa etkili bir psikoterapide hastaya erken dönemde yaşadığı sıkıntıları dışavurma imkânı tanınmalıdır. İçimizde taşıdığımız gerçeklikten kaçmaya çalışarak çok fazla yol ala-

mayız. Bu gerçeklik, kaçış yolunda sürekli karşımıza çıkacak, bize acı verecek, bizi pişman olacağımız şeyleri yapmaya yönlendirecek, kafa karışıklığımızı artıracak ve kendimize olan inancımızı zayıflatacaktır. Ama onunla yüzleşecek olursak neyin ne olduğunu, neyin eksik olduğunu ve bizi duygusal olarak içi boşalmış bir hayata neyin yönelttiğini anlama şansımız olur.

Erken yaşlarda örselenmiş çocukların hayatı hiç kolay değildir. Örneğin, seyahat acentesi sahibi kadın doğup büyüdüğü evi terk etmek zorunda kalınca yeniden depresyona girdi. Semptomların bazıları geri geldi ama kadın bunların ne anlama geldiğini öğrendiği için, büyük bir felaketle karşılaşmadan, kısa sürede yönünü bulabildi. Buna karşılık eğer danışan, terapistin kendi çocukluğundan gelen korkuları hisseder, kendini onlarla özdeşleştirir, kendi çocukluğunu bir yetişkin olarak deneyimlemek yerine travmatik çocukluğunun paniği içinde yeniden kaybolacak olursa bu korkulardan kurtulamaz. Çocukluk geçmişi üstüne yapılan düzenli bir çalışma, danışanın ortaya çıkan felç duygusunu daha iyi anlayıp, yerli yerine oturtmasına imkân sağlar.

Eğitim döneminden bir arkadaşım olan Brigitte bu düşünceleri yansıtan bir hikâyeye anlattı bana. Onun iznini alarak biraz değiştirilmiş şekilde aktarıyorum: A adında bir meslektaşı ona, X adında başka bir meslektaşına sözde cinsel istismar nedeniyle dava açılmış olduğunu söyler. Brigitte bunun üzerine A'ya bu dedikoduların ne kadar doğru olduğunu anlamak için kendisinin şahsen bilgi alıp alamayacağını sorar. A'nın kabul etmesi üstüne X'e gider ve olayı ayrıntılarıyla öğrenir. X tacize uğramış çocuklara bakıcı aile ayarlayan bir kuruluşun yöneticisidir. Vakaların birinde, bir ailenin çocuğa çok kötü davrandığı ortaya çıkar. X'in anlattığına göre söz konusu bakıcı aile

hapistedir. X önce o kurumun yöneticisi olarak bu durumdan sorumlu tutulmuş ama geçen süre içinde tamamen beraat etmiştir. Ne var ki bu tür dedikoduların çıkmasına çok kızan X, A'yı iftira davası açmakla tehdit eder. A hemen çocukluk şemasına geri döner. Brigitte'yi arayıp çocukluk döneminde öğrendiklerinin tümünü yansıtır: O zaten eskiden beri kendisine karşıdır, işini bitirmek istemektedir. Brigitte daha fazla araştırma yapmak için izin alıp almadığını hatırlıyor mu diye sorunca, adam telefonda bağırırmaya başlar: "Seninle konuşmuyorum. Çok kızgınım. Senin yaptıkların beni kızdırıyor, midemi bulandırıyor." Brigitte adam onun yerinde olsa aynı şekilde davranıp davranmayacağını sorunca, "Senin yaptığın gibi korkunç bir şeyi ben hayatta yapmazdım," deyip tekrarlar: "Seninle konuşmuyorum." Brigitte arayanın o olduğunu hatırlatınca, "Ben sana sadece düşündüklerimi söylemek istedim. Ben senin gibi biriyle konuşmam," der.

Brigitte, çocuğunun konuşmasına izin vermeyen kızgın bir babayla konuştuğu duygusuna kapılmıştır ve A'nın sıklıkla bu duruma düştüğünü tahmin eder. Ama adam bunun farkında olmayabilir mi? A ile X arasındaki ilişki, psikanalist olmak isteyen bir psikiyatrin yapmak zorunda olduğu psikanaliz sürecidir. Brigitte A'nın yaşadığı bu kontrolsüz öfke patlaması ve kendini bu duruma soktuğunu fark edememesi karşısında çapkına döner. A'nın kendisini bu kadar rahatlıkla hedefe oturtmasını, içinde bulunduğu regresyonda, babasının şiddeti karşısında onu yalnız bırakan annesine duyduğu öfkeyi onun üstüne atması olarak açıklar. Şimdiki zaman algısının hayli bozulmuş olduğu açıktır, çünkü aldığı tehdit mektubu hiç beklemediği bir anda çocukluk gerçekliğinin ve dayak yiyen çocuğun paniğinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İçinde bulunduğu ezici korku

nedeniyle sağlıklı düşünme, kendi sorumluluğunun ayırdına varma becerilerini yitirmiştir. Konuşmanın sonunda Brigitte ancak şu kadarını ekleyebilir sözlerine: “Bana sanki düşmanınmışım gibi davranıyorsun ama değilim. Umarım sinirin yatıştığında bunu fark edersin.”

A ertesi gün tekrar telefon eder. Bu kez tamamen değişmiş gibidir. Terapistinin yardımıyla X’e dostça bir mektup yazarak kendisine yanlış bilgi veren iki kişinin adlarını verir ve ondan özür diler. Brigitte’den o, kadar sert saldırdığı için özür diler ve birdenbire kendisine ne olduğunu anlayamadığını söyler. Son zamanlarda çok fazla çalışmaktadır. Brigitte ona bir önceki gün yaptıkları telefon konuşmasında kendisini, ana babasına davranışlarının nedenini anlatıp onaylarını almaya çalışan ama ana babasının konuşmasına izin vermediği bir çocuk gibi hissettiğini anlatmaya çalışır. Benzer durumları kendi yaşadıklarından ve danışanlarının anlattıklarından bilmektedir. “Biliyorum,” der A. “Sen her şeyi çocukluğa bağlarsın. Ama sana karşı öfkemin çocukluğumla bir ilgisi yoktu. Çocukluğumda sıklıkla dayak yemiş olsam bile. Terapistimin söylediğine göre bunun sebebi senin bir kadın olman ve benim, beni tehdit eden bir erkeğe oranla senden daha az korkmamdı.”

Brigitte meselenin tatlı bir sona bağlanmasından memnun olmakla birlikte şaşırmıştır da. A’nın ilk önce kendisiyle çocukluk gerçekliğinin etkisi altında konuşmuş olması ona anlaşılır gelmişti. Kendini kontrol edemeyen ve çocuğunun konuşmasına izin vermeyen bir baba onun böyle bir paniğe kapılmasına neden olabilirdi. Hayatta kalmasını ancak annesine yönelttiği saldırılarla sağlamış da olabilirdi. Duygularını ne kadar harekete geçirirse geçirsin bu gerçeklik bilincinde hâlâ çarpık bir hâldeydi. Terapistinin çocukluğunu dışarıda bırakarak yaptığı

feminist yorumlar onu duygularından uzaklaştırırsa da anlamasını sağlamıyordu.

Bu tür davranış kalıplarına daha önce de rastladım. İnkâr etmenin gücünü herkes bilir, ben de kendimde bunu defalarca fark ettim. Ama terapist hastasının inkârını paylaşmamalıydı. Almış olduğu eğitimin, danışanın çevresine ya da kendine zarar veren öfke nöbetlerinde geçmiş dönemlerin gerçekliğini algılayıp, bunu danışanına göstermesini sağlaması gerekirdi. Hepimizin belli bariyerleri vardır ama zaten bunların farkına varmak için gideriz terapist. Terapistin her şeyi bilmesi gerekmez, o da sonunda sınırları olan bir insandır. Ancak onun aşması gereken engeller hastasınınkiyle aynı olmadığı için, zaman içinde hastasının inkârdan vazgeçmesine yardımcı olabilir.

Brigitte'nin örneğini bu kadar ayrıntılı bir şekilde aktarmamın nedeni, terapist olma yolunda eğitim alan ve eğitiminin bir parçası olarak kendisi de psikanaliz yaptıran kişilerin bile, çocuklukta yaşanan dayak ve aşağılamalar sonucu meydana gelen travmalardan kaçındığını göstermek istememdi. Kendi ifadesine göre çocukluğunda onca dayak yiyen A'nın bir terapist eşliğinde olmadan bu tür duygulara teslim olmaması anlaşılır bir durum. Ama o bu duygulardan kaçarken bir terapist tarafından desteklenmiş olması acı verici.

Terapistinin A'nın kendisini anlamadığı için kontrol altına alamadığını ve ona hiçbir şey yapmamış olan insanlara saldırmasına, onları karalamasına neden olan öfke krizlerinin onu nasıl bir tehlikeye attığını bilmesi gerekirdi. Uzun süredir kara pedagojiyle uğraşan Brigitte için, A'nın, çocuklarının konuşmasına izin vermeden onu suçlayan, bağırıp çağıran her iki ebeveyninin de davranış modelini üstlendiği açıktı. Eğer terapisti davranışlarının çocukluğuyla hiçbir ilgisi olmadığını

söylemiş olmasaydı, A belki de Brigitte'nin uyarılarına kulak verebilirdi. Ama bu durumda, yaptığı terapi onun özel hayatındaki inkârı destekleyecek ve ileride o da hastalarına bu şekilde davranacak ve dolayısıyla ana babasının davranış kalıplarını tekrarlama şeklinde kendini gösteren yineleme dürtüsünden kurtulamayacaktır. O da bir terapist olarak çalışacağı için, hastaları da bu yineleme dürtüsünün döngüsü içine girecek, erken çocukluk döneminde bastırılmış olan duyguların açığa çıkması ve kendi bağlamlarında anlaşılmasıyla psikoterapinin sunabileceği iyileşme şansına sahip olamayacaklardır.

3. FİZİKSEL CEZALAR VE POLİTİK “MİSYONLAR”

Bir çocuk, kendi iyiliği için aşağılandığına ve acı çektiirildiğine inandırılırsa duruma göre bu inanış ömür boyu sürebilir. Bunun sonucu olarak bu insan kendi çocuklarına da kötü davranacak ve bunu yaparken de iyi bir şey yaptığını düşünecektir. Peki ama çocukluğunda ana babası tarafından dövüldüyse, üstelik bunu bir iyilik olarak kabul etmesi gerektiyse o dönemde bastırmak zorunda kaldığı öfkeye, kızgınlığa, acıya ne olacak?

Bütün bu sorular beni ilk çocukluk sorusuna geri döndürdü: Kötülük dünyaya nasıl gelir? Bir şey kafamda giderek netleşti: Kötülük her kuşakta yeniden üretiliyor. Yeni doğan çocuk suçsuzdur. Genetiğinde ne olursa olsun yeni doğmuş bir çocuk, içinde yaşamı harap etme dürtüsü hissetmez; tersine, bakılmak, sevmek, korunmak ve kendisi de sevmek ister. Ama eğer bu ihtiyaçları karşılanmaz, bunun yerine çocuğa kötü davranılırsa bir şeylerin yolu açılır. Ancak daha yolun başında ruhuna acılar çektirilen insan yıkıcılık dürtüsünü içinde hisseder. Sevgi ve değer verme ile büyüyen bir çocuğu savaşımaya teşvik edemezsiniz. Kötülük her koşulda insan doğasının bir parçası değildir.

Bu görüşler bana anlamlı ve tutarlı görünse de çok az insan bunları benimle paylaştığı için hâlâ içimde bir kuşku var. Tahminlerimin doğruluğunu kendime kanıtlamak için Adolf Hitler’in yaşamına baktım. Eğer ben bu korkunç kitle katilinin ana babası tarafından bir canavar olarak programlanmış olduğunu gösterebilir, bulduklarımı bu insanın hayatıyla da teyit etmeyi başarabilirsem, herkesin içini rahatlatan, kötülüğün

genetik olduğu görüşü ayakta kalamaz diye düşünüyordum. Hitler'in çocukluğunu *Başlangıçta Eğitim Vardı* adlı kitabımda anlattım ve bu birçoklarında şaşkınlık yarattı. Ama bir okurum da bana şöyle yazdı: "Eğer Hitler'in çocukluğunda ona yapılan işkencelerin hıncını çıkartabileceği beş oğlu olsaydı, muhtemelen Yahudi halkı kurban olmazdı. Çünkü insan bir zamanlar yaşadıklarını kendi çocuğunda ceza almadan tekrarlayabilir. Çünkü insanın kendi çocuğunun ruhunu katletmesi hâlâ eğitim ve disiplin adı altında gizleniyor."

Bununla birlikte bütün okurlarım, yaptığım Hitler analizini doğru bulmadı ve bu uç örnek aracılığıyla ortaya konduğu gibi, kötülüğün oluşma biçimini kabullenemedi. Küçücük masum çocukların, nasıl olup da sadece aileleri değil, bütün dünya için bir tehdit olabileceğine inanamadı. Şöyle tepkiler geldi bana: Birçok çocuk dayak yiyor, kötü muameleye maruz kalıyor ama bunların hepsi katliam yapmıyor. Bu görüşleri ciddiye aldım ve çocukların gaddarca tacizler karşısında nasıl ayakta kalıp, ileride suçlu olmamayı başardıklarını araştırmaya başladım. Okuduğum çok sayıda kitap sayesinde, kurbanların sonradan suçluya dönüşmediği vakaların hepsinde, çocuğa yakın davranan ve yaşadığı haksızlığı haksızlık olarak görmesine yardımcı olan bir başka kişinin varlığını saptadım. Ben bu kişiye yardımcı tanık adını veriyorum. Böyle bir kişinin var olduğu durumlarda çocuk yaşadıklarını karşılaştırarak kendisine kötülük yapıldığını fark edebiliyor ve kendini o iyi insanla özdeşleştirebiliyordu. Dostoyevski bu konuda iyi bir örnektir. Babası ona son derece gaddarca davranmasına rağmen, annesi hep sevecen bir kadın olarak karakterize edilir (AM 1998 a).

Çocuğun kendisine kötülük yapıldığını algılamasını sağlayacak böyle bir kişinin, dolayısıyla gaddarlığın alternatifinin de

olmadığı durumlarda çocuk büyük bir tehlikeyle karşı karşıyaydı: Çektiği işkenceleri kendi iyiliği için yapılmış kabul ederek, zerre kadar vicdan azabı çekmeden ileride bunu başkalarına yapabiliyordu. Bu ikiyüzlülüğü bir ideolojiye dönüştürebiliyordu. Adolf Hitler ana babasının evinde dayanın ve aşağılanmanın gerekli ve doğru olduğunu öğrenmiş, büyüyünce de benzer bir biçimde davranıp, Yahudileri öldürerek Almanya'yı kurtaracağını ileri sürmüştü. Diğer diktatörler de kendi intikamlarını benzer şekillerde ideoloji hâline getirmişti. Stalin Rusya'yı bozguncu "kozmpolitlerden kurtulmak" zorundaydı. Napolyon ne pahasına olursa olsun "Büyük Milleti" kurmak, Miloseviç ise "Büyük Sırbistanı" yaratmak zorundaydı.

Toplumların bu mekanizmalara karşı körlüğü, gerekçeleri karanlıkta bırakırken hâlâ savaşların çıkmasını mümkün kılıyor. Sanırım bütün tarihçiler, en azından Almanya'dakiler Büyük Friedrich'in babası tarafından nasıl dövülüp aşağılandığını bilse de bu duyarlı çocuğa yapılan gaddarlıklarla, geleceğin bilge hükümdarının neredeyse dürtüsel olarak yürüttüğü fetih savaşları arasındaki bağlantıyı inceleyen bir araştırmaya rastlamadım. Anlaşılan bu konu hâlâ bir tabu.

İnsanlık var olduğundan beri aynı sahne tekrarlanıp duruyor: Erkekler savaşa gider, kadınlarsa onların arkasından tezahürat yapar ama bu tezahüratın öncesinde neler olduğunu çok azı sorar kendine. Saldırı savaşları her zaman savunma manevrası maskesi ardına gizlenir ya da kutsal bir misyona dayandırılır. İşin can alıcı yanı, çoğunluk hiç sorgulamadan bunlara inanır çünkü gözleri bu sözde "misyonların" nedenlerine kapalıdır. Ancak körülüğün nasıl doğduğunu ve onu çocukların içinde nasıl canlandırdığımızı fark edersek onun karşısında çaresiz kalmayız.

Ne var ki henüz bu noktada değiliz. ABD'nin yirmi üç eyaletinde okullarda çocukların dövülmesi hâlâ serbest. En ufak bir hata için bile bir ceza öngörülür ve çoğunlukla bir sopayla kaba etlere vurulma şeklinde uygulanan ceza için özel bir görevli vardır. Hedefi çocukları “disipline sokmak” olan bir ceza skalası mevcuttur. Çocuklar sıraları gelene kadar koridorda bekletilir. Bu kurumsallaşmış aşağılama son derece normal kabul edilir. Ancak bastırılan bu öfke daha sonra çeteler aracılığıyla gün yüzüne çıkar. Bu tür intikam eylemleri için çok çeşitli düzenlemeler ve köktenci mazeretler sunulur. Ana babaların birçoğu bunları kabullenir, hatta talep eder. Bazı anneler ya da babalar münferit olarak buna karşı çıksa da ellerinden pek bir şey gelmez. “nospark.org” adlı sitenin haberine göre, sadece Texas eyaletinde bir yıl içinde yüz on sekiz bin çocuk bu şekilde dövülmüş ve aşağılanmıştır.

Öğretmenlerin birçoğu, içinde ceza barındırmayan eğitim sistemini hayal bile edemez. Kendileri de şiddet görerek büyüdükleri için, çok erken yaşlarda öğrendikleri gibi dayanın etkili olduğuna inanırlar. Çocuğun duyarlılığını ne kendi çocukluklarında geliştirebilmiş ne de eğitimleri sırasında öğrenebilmişlerdir. Bu yüzden de cezaların en iyi ihtimalle sadece kısa süreli olumlu etkisi olacağının ama uzun vadede çocuklarda ve ergenlerde şiddet içeren davranışları güçlendireceğinin bilincinde değillerdir.

Evde dayak yiyen bir çocuk okul sırasında bütün dikkatini gelebilecek tehlikeleri savuşturmaya yöneltirse, derslerine yoğunlaşması pek mümkün olamaz. Kaderci bakış açısıyla kaçınılmaz olarak gördüğü tokatlara hazırlıklı olmak için öğretmenini büyük bir dikkatle izler. Kendi gerçekliği içinde öğretmenin söylediklerine ilgi gösteremez. Öğrenme arzusunun, daha faz-

la dayak ve daha fazla cezayla uyandırılmayacağı açıktır. Öte yandan çocuğun korkusuna anlayış göstermek çok büyük bir etki yaratabilir. Ancak öğretmenin, kötü muamele görmüş olan çocuğun gerçekliğini gözünde önemsizleştirmemesi gerekir.

Aynı olguya yasal düzenlemeler alanında da rastlıyoruz. Kendi çocukluğumuzda haysiyetimize sahip çıkma hakkının nasıl yerle bir edildiğinin bilincine varmazsak açık yüreklilikle istesek bile, çocuklarımıza bu hakkı teslim edemeyiz. Çoğunlukla çocukların iyiliği için davrandığımızı düşünürken, bunun tam tersini yaptığımızı fark etmeyiz. Çünkü çocuk yaşlarda öğrendiğimiz duygu yoksunluğu, daha sonra öğrendiğimiz her şeyden daha güçlüdür. Bu durum yasal düzenlemelerden verilecek bir örnekle açıklanabilir. Alman parlamentosu 2000 yılı Eylül ayından beri biyolojik ana babaların çocuklarını cezalandırmasını kesinlikle yasaklamıştır. Oysa daha 1997 yılında onlara bu hak tanınıyordu. Bu yasak sadece öğretmen, usta ve bakıcı ana babalar gibi yabancı kişiler için geçerliydi. Parlamentonun çoğunluğu, yaklaşık olarak beşte dördü, biyolojik ana babalar tarafından verilecek cezaların belirli durumlarda olumlu sonuçlar doğuracağı görüşündeydi. Bu bağlamda, çocuğun kendini korumayı öğrenmesi için trafikte karşılaşabileceği tehlikelerin farkına varmasını sağlamak amacıyla şiddete başvurma şart olduğu örneği tekrar tekrar veriliyordu.

Oysa ki bu nedenle dayak yiyen bir çocuk, arabalardan değil, ana babasından korkmayı öğrenir. Aynı zamanda kendi acılarını önemsiz görmeyi, acı duymamayı ve kendini suçlamayı öğrenir. Saldırıya uğradığı anda korumasız olduğu için, bir çocuğun korunmaya ve saygı duyulmaya hakkı olmadığını öğrenir.

Bu yanlış mesajlar bedeninde bilgi olarak depolanır ve ileride dünya görüşünü, başkalarına ve kendine karşı tutumunu belir-

ler. Bu çocuk ne haysiyetine sahip çıkma hakkını savunabilir ne de bedensel acıları bir tehlike sinyali olarak algılayıp ona göre davranabilir. Bunun sonucunda bağışıklık sistemi zayıflar. Önünde başka örnekler olmazsa çocuk, şiddeti ve ikiyüzlülüğü tek iletişim yolu olarak kavrar ve bunu kullanır, çünkü yetişkin birey genel olarak bir zamanlar bastırdığı çaresizlik duygusunun baskı altında kalmasını ister. Bu yüzden de birçok kişi bütün araçlarıyla birlikte eski eğitim sistemini savunur.

Kamerun'un başkenti Yaoundé'deki EMIDA (Elimination de la Maltraitance Infantile Domestique Africaine) adlı kurum, yaptığı istatistiksel çalışmaya göre, Afrika'da iki yüz on sekiz milyon çocuğun dövüldüğünü bildiriyor. Bilgi edinmek istediğimde, deride kanlı izler bırakan darbelerin beynin daha iyi çalışmasını sağladığı cevabını aldım. Bu şekilde yetişen çocukların büyüdükları zaman, erken yaşta çektikleri bu acılarla yüzleşmemek için bunları hatırlamak istememeleri ve bu sisteme sıkı sıkı bağlanmaları son derece anlaşılır bir durumdur. Ama bu bastırmanın sonuçlarını, Afrika'da kabileler arasında sürüp giden savaşlarda görmemek mümkün değil. Bu savaşlar için çok sayıda neden ileri sürülürken, en dikkat çekici olanı, yani dayak yiyen çocuğun bedeninde depolanan öfkenin intikam ve bir boşalma arayacağı bir türlü kabul edilmez. Çocuğun yaşadığı gaddarlıklara karşı kendini savunmasına izin verilmediği için, belirli koşullar altında bunun bedelini ileride halkın tamamı ödeyebilir. Ve bu trajedilerin nedenleri itinayla gizlenir.

Kendi kendime çok defa, Ruanda'da böylesi bir katliamın nasıl meydana gelebildiğini sordum. Çünkü orada çocuklar çok uzun süreler boyunca annelerin sırtında taşınır ve emzirilir. Bu durum aslında kötü muameleden çok cennetten çıkma bir koruma duygusunu akla getirir. Kısa bir süre önce bu çocukların

da anne sevgisi için itaate zorlanmak gibi çok yüksek ve bugüne kadar pek önemsenmeyen bir bedel ödediklerini öğrendim. Eğer annelerinin sırtını pisletecek olurlarsa, daha ilk günden itibaren bir "şaplak" yiyorlarmış. Böylece o şaplak korkusuyla daha sıkıştıkları anda ağlamaya başlayıp, annelerinin onları sırtından almasını ve tuvalet eğitimi vermesini sağlıyorlarmış.

"Şaplaklar" aracılığıyla sağlanan koşullandırma sonucunda süt çağındaki bebekler çok kısa sürede bezden kesilmenin yanı sıra uslu durmayı da öğreniyormuş. Bana kalırsa Ruanda'da yaşanan katliamın kökenleri daha süt çağındaki bebeklere yapılan kötü muameleye kadar götürülebilir. Afrikalı çocuklar okulda da dayak yeseler bile (EMIDA'nın 2000 yılında Kamerun'da yaptığı bir ankete katılan iki bin çocuktan sadece yirmisi evde de okulda da dayak yemediğini söylemiş) sonucu asıl etkileyen unsur süt çağında verilen eğitimidir. Şiddet ne kadar erken başlarsa, öğrenilen şey o denli kalıcı ve bilinç tarafından kontrol edilmesi o denli güç olur. Bu yüzden, o âna kadar uysal ve itaatkâr davranan ama içlerinde gerçek nedenini bilmedikleri bastırılmış bir şiddet taşıyan insanlarda, ilk fırsat, ilk saçma sapan ideoloji içlerindeki canavarın açığa çıkmasına yetebiliyor. Bu bizi düşünmeye ve bu alanda araştırma yapmaya yöneltmelidir.

Ne var ki fiziksel cezalar sadece başkalarına yönelik intikam eylemlerine yol açmakla kalmaz. Çoğu kez kişinin kendisine yönelen (intihara varana dek) tahribe de neden olur. Jeffrey Eugenides'in *Bakir İntiharlar (The Virgin Sucides)* adlı kitabı ve aynı isimle gösterime giren film aradaki bu bağı açık bir şekilde gösterir.

4. BEYİNDEKİ SAATLİ BOMBA

Çocukluk unsurunun göz ardı edilmesinin en fazla dikkat çektiği alanın ceza sistemi olduğu kanısındayım. Gerçi bugünün cezaevleri geçen yüzyılın karanlık zindanlarına benzemiyor ama bir noktada çok az değişiklik olduğu ortada: Tek tek kişilerin neden suçlu durumuna geldiği ve her seferinde aynı tuzağa düşmemesi için ne yapması gerektiği sorusu çok ender soruluyor. Mahkûmun bu soruyu kendi başına yanıtlayabilmek için çocukluğu hakkında kafa yorması, bunları kaleme alması ve yazdıklarını yapılandırılmış bir grup içinde başkalarına aktarması gerekir.

Hayat Yolları adlı kitabımda Kanada'da uygulanan böylesi bir programı anlatmıştım (AM 1998 a). Kızlarına cinsel tacizde bulunan birçok baba, ancak böylesi gruplar sayesinde, bu yaptıklarıyla çocuklarına nasıl acı verdiklerini kavrayabilmişlerdi. Burada önemli olan, güvenmeyi öğrendikleri kişilerle kendi çocuklukları hakkında konuşabilmiş olmalarıydı. Farkına bile varmadan öğrenmiş olduklarını kendi çocuklarına aktardıklarını kavramışlardı.

Biz çocuklukta çektiğimiz sıkıntılar üstüne hiç konuşmadığımız için bunlar çoğu kez gözü dönmüş eylemlere dönüşür. Ama konuşma, mahkûmu bu körlükten kurtarır, bilinç düzeyine çıkmasını sağlar ve onu tepki vermeye karşı korur. Ne yazık ki Kanada'daki bu programa benzer çalışmalar istisna olmanın ötesine geçemiyor.

Çok az sayıda sorumlu, cezaevindeki mahkûmların içinde etkisiz hâle getirilmesi gereken bir saatli bomba olduğunu ve biraz bilgi sayesinde bunun pekâlâ mümkün olduğunu bilir.

Ne var ki bürokrasinin bu tür çalışmalara ve bilgilenmeye karşı direnci hayli yüksektir.

Fransız romancı Emmanuel Carrère 2000 yılında alışılmadık bir kitap yayınladı. *L'Adversaire (Rakip)* adlı bu kitabında yirmi yıl önce tıp okuyan ama ikinci yılın sonunda sınavlara girmediği için eğitime devam edemeyen üstün yetenekli bir adamın gerçek hikâyesini anlatır. Bu adam ailesine eğitimini sürdürdüğünü ve nihayetinde de mezun olduğunu anlatır. “Dr. Romand” adlı bu kahraman evlenir, iki çocuğu olur, karısına ve arkadaşlarına Cenevre’deki Dünya Sağlık Örgütü DSÖ’de araştırmalara katıldığını söyler. On sekiz yıl boyunca Jean-Claude Romand sözde bürosuna gitmek için evden çıkar ama aslında kafelerde oturup dergi okur, seyahat broşürlerini inceler. Arada bir konferanslara katılacağını söyleyerek evden ayrılır ve birkaç gün otelde kalır. Karısına çok iyi bir eş, çocuklarına karşı çok iyi bir babadır, oğlunu ve kızını sabahları okula bırakır ve çevresinde örnek bir baba olarak tanınır.

Hem kendisinin hem de eşinin ana babası ona, İsviçre’de çok kârlı alanlara yatırım yapacağı düşüncesiyle yüklü miktarda para verir ama o bu paraları ailesini geçindirmek için kullanır. Günün birinde evde yalnızlarken kayınpederi kendine bir Mercedes almak istediğini söyleyince, sözde bir kaza sonucu merdivenden düşerek ölür. Ardından bir aile dostları da yatırdığı paranın bir bölümünü çekmek isteyince “Dr. Romand” huzursuzlanır ve hem ailesini hem kendini öldürmeye karar verir. İki çocuğunu, karısını, onun ana babasını öldürüp evini de ateşe verdikten sonra itfaiyeciler onu alevlerin arasından çıkarmayı başarır. Ömür boyu hapse mahkûm edildiği cezaevinde birçoğları onun iyiliği için uğraşır ve sözde “kişiliğinin kalitesinden” çok etkilenir.

Yazar haklı olarak Jean-Claude Romand'ın gerçekte kim olduğunun bilinmediğini söyler. Sanki on sekiz yıl boyunca "Dr. Romand" rolünü oynamak üzere programlanmıştır, şimdiyse "suçlu Romand" rolünü oynayarak çevresindekileri şaşırtmaktadır.

Muhtemelen bu kişinin bütün bu tuhaf davranışlarının anahtarını içeren çocukluğuna bu biyografik romanda şöyle bir değinilip geçilmiştir. Sadece Romand ailesinin yalanlara izin vermemekle gurur duydukları belirtilmiştir. Onların açıkladıkları değer sistemine göre dürüstlük en önemli erdemdi. Ama gerçek hayat onların idealine ters düşüyordu. Genç Romand'a gündelik hayatta kendisi için önemli konuların hiçbirinde gerçek söylenmiyordu. Annesinin iki kez çocuk düşürmüş ya da aldırması çocuğu çok huzursuz etse de hiç kimse onunla bu konuyu konuşmuyordu. Ondaki her zaman ana babasının düşüncelerine itaat etmesi bekleniyor, o da bunu kusursuz bir biçimde yerine getiriyordu. Hiçbir sorun çıkarmayan, her zaman ailesinin beklentilerini yerine getiren, akli başında bir delikanlı ve örnek bir öğrenci olarak yetişti. Ama kendisini ifade edebileceği her şey yasak olduğu için gerçekte kim olduğunu hiçbir zaman bilemedi. Eğer bu bilinçli bir tutum olsaydı davranışlarının daha o zamanlar bile sürekli bir yalan olduğu söylenebilirdi. Ben bu derinlemesine içsel yabancılaşmanın onun alışkın olduğu tek durum olduğu kanısındayım. Bir başkasını bilmiyor ve tanıımıyordu, zaten karşılaştırma imkânı da yoktu. Bu nedenle de sürekli rol oynadığının bilincinde değildi. Henüz değildi.

Ancak doktor rolü oynamaya karar verince hayatına yeni bir unsur girmiş oldu: Bilinçli aldatma. Bütün enerjisini ve becerisini başkalarını aldatma, onları kandırma, sevgiyle baş-

tan çıkarma ve kontrol edemeyecekleri bir biçimde paralarını çalma görevine yöneltti. Zihni bu görevlerle doluydu. Gerçek duygu ve ihtiyaçlarını eskiden olduğu gibi açıkça yaşayamıyordu. Yalanlarla kurduğu bu sistem aracılığıyla ilk çocukluğunda yaşadığı yalnızlığı sürüp gidiyordu.

Çocukluğunda kendini ifade edemeyen insanların trajedisi, farkına varmadan ileride de ikili bir yaşam sürmeleridir. *Yetenekli Çocuğun Dramı* adlı kitabımda anlattığım gibi, bu insanlar çocukluklarında yanlış bir ben imajı yaratırken, bastırılmış duygu ve ihtiyaçlarının hapisteymiş gibi kilit altında tutulduğu başka bir benlikleri olduğunu bilmezler. Çünkü onlar çektikleri sıkıntıyı kavramalarına yardımcı olacak, içinde bulundukları cezaevini olduğu gibi gösterecek, o cezaevinden çıkmalarını sağlayacak, duygularını ve gerçek ihtiyaçlarını dile getirmelelerini destekleyecek hiç kimseye rastlamamışlardır.

Bu açıdan “Dr. Romand” çok çarpıcı bir örnek: Kırk yıl boyunca bastırılan gerçeklik, bir patlama gibi korkunç bir suç dizisine dönüşüyor. Ama daha az ilgi çekici olsa da başkalarının hayatını kimi kez daha hızlı, kimi kez daha yavaş harap eden sayısız benzer örneğe rastlamak mümkündür. Her şeyi belirleyen hedef, çocukken hasret kalınan o ilgi ve hayranlığı elde edebilmek için uydurulan yaşamsal yalanı her zaman ayakta tutmaktır. Eskiden insanlara psikopat denirdi, sonraları sosyopat denmeye başlandı, bugün artık narsistik kişilikten ya da sapkınlıktan söz ediliyor. Her seferinde söz konusu olan şey iç dünyanın boşalması ve gerçek duyguların bloke edilmiş olmasıdır.

Bu insanlar koşullara akıl almaz derecede uyum sağlayabilir, hatta “Dr. Romand” örneğindeki gibi örnek mahkûm olarak bile gösterilebilirler. Ama gerçekte kim olduklarını bilmezler.

“Dr. Romand” önceleri sevecen bir baba ve eş, sadık bir dost, hayranlık duyulan bir oğul ve damattı, daha sonra bütün ailesini öldürdü, ondan kısa bir süre sonra da herkes tarafından sevilen bir mahkûma dönüştü. Peki, o gerçekte kimdi? Bunu hiç kimse bilmiyor. En az bilense hiç kuşkusuz kendisi. Bunu bilmesi için içindeki boşluğa bakması gerekirdi, oysa bunu yapmamak için ömrü boyunca tüm maharetini kullanarak bundan kaçındı.

Ceza sistemi bu tür sorularla ilgilenmez. Bu görev, insanların kendi geçmişleriyle yüzleşerek kendilerini tanımasına yardımcı olmayı önemsemeyen psikologların ve psikiyatrların sırtına yüklenir. Onlarsa daha çok bu insanların uyumlarını güçlendirir ve bunu bir iyileşme belirtisi olarak görür.

Bir keresinde televizyonda, yönettiği cezaevindeki enstest suçlusu babaların grup terapisi yaparak çocuklarını sevmeyi öğrendiklerini ve bu yolla kızlarına ve oğullarına kötü davranma dürtüsünden kurtulduklarını anlatan burnu havada, genç bir cezaevi müdürünün konuşmasını dinledim. Kulağa müthiş geliyordu. Programdan sonra bu müdürü arayıp, bu babaların kendi çocukluklarında cinsel istismara maruz kalıp kalmadıklarını sordum. Vakaların “çoğunda” bu durumun söz konusu olduğunu onayladı ama geçmişi deşmemek gerektiğini, onun yerine bu insanların grup terapisiyle yetişkin birer insan olarak çocuklarının sorumluluğunu üstlenmeyi öğrendiklerini belirtti. Bu söylediklerinden hiç kuşku duymuyordu. Ben de ona, bence bu babaların sorumluluk üstlenmesinin ancak kendi çocukluklarında yaşadıkları şeyleri fark edip bunun acısıyla yüzleştikten sonra mümkün olabileceği cevabını verdim. Benim adım duymuşluğu vardı. Ona bu konuyla ilgili yazdığım beş sayfalık bir metni yollamak istiyordum. Bunun isteyip istemeyeceğini sorduğumda bu talebimi reddetti. Zamanı dar oldu-

ğu için fazladan bir şeyler okuyamıyor, bu sorunu psikolog ve psikiyatlara bırakıyordu.

Televizyondaki adam sanki çok ilerici biri gibi davranıyordu ama babaların kızlarının hayatını neden kararttığını öğrenmek ilgisini çekmiyordu. Onun için bu, cezaevi yönetimindeki diğer tüm meseleler gibi halledilmesi gereken pratik bir sorundu.

Verdiği cevap ve ilgisizliği hiç şaşırtıcı olmadığı gibi tümüyle normlara uyuyordu. Ama bu olayda çok ciddi bir tehlike söz konusuydu: Cezaevi müdürü psikolojik sorunların yanı sıra sosyoekonomik bir sorun olduğunu tamamen atlamıştı. Eğer bir mahkûm çocukluğunda cinsel istismara uğradığını ve bunun onda ne tür duygusal izler bıraktığını sonunda öğrenirse o suçu tekrarlama zorlanımı uzun vadece çözülebilir. Kısa bir süre önce elime geçen bir gazetede, ABD’de yapılan bir araştırmaya göre incelenen 300 seri katilin istisnasız hepsinin serbest kaldıktan sonra yeniden aynı suçu işlediğinin tespit edildiğini okudum. Makalede bu kişilerin terapi görmüş olduğu da belirtiliyordu. Ancak yapılan “terapi” cinayetlere sebep olan, çocuklukta gizli kalmış nedenlere dokunmazsa bunlar o kişiyi durmadan aynı yıkıcı davranışlara itebilir. Cezaevi neyi değiştirebilir ki? Eğer gerçekleri ortaya çıkaran ve çocukluk travmaları üstüne çalışmayı özendiren bir terapinin ceza süresini önemli ölçüde kısaltacağını var sayıyorsak, o zaman insanların var olan kötüklerini sürdürmeleri ve cezaevinde seçeneklerini daraltmaları için vergilerden toplanan onca paranın harcanmasına ne gerek var? Kişiliğin parçalanmış, inkâr edilmiş ve bastırılmış kısmı entegre edilebilir. O zaman bu insanlara sorumluluk ve sevgi vaazları vermek gerekmez, onlar bunu kendiliklerinden algılar.

5. KİLİSE'NİN SUSKUNLUĞU

Çeşitli mezheplere ait dinî okullar akıl almaz ölçüde gaddarlığı yeşertmenin yanı sıra, her tür sadizmi Tanrı ya da peygamber adına meşrulaştırmaktadır. Tanrı'nın da peygamberin de işkence yapılmasını onaylayan tek bir sözü olmasa bile. Sözgelimi feministler, kadınların sünnet edilmesi gibi korkunç bir geleneğe ilişkin Kuran'da tek bir sure bulunmadığını saptadılar. Bu sözde dinî ritüel sadece erkeklerin kadınlar üstünde hak iddia etmesine ve sünnet olmuş anne ve büyükannelerin, bir zamanlar inkâr ettikleri acılarını kızlarına ve torunlarına yaşatmak istemesine dayanır. Bunun sonucunda yaklaşık on yaşındayken klitorisi alınmış sayısız kadın bu uygulamayı onaylar. (AM 1998 a)

Doğu Afrika'da bir İslam Federe Cumhuriyeti olan Komorlar'da hükümetin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komisyonu'na yazdığı bir mektupta belirtildiği gibi, çocukların işkence görmeden çocukluklarını yaşayabilmesi için, cezalandırılmanın yasaklanması öngörülüyor. (Bkz. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komisyonu 12 Ağustos 2000 tarihli raporu.) Mektupta, nispeten yatıştırıcı bir tonda kaleme alınan diğer raporların aksine, Kuran kurslarında öğretmenlerin sadistçe eğilimleri için dinin nasıl bir bahane olarak kullanıldığı şaşırtıcı bir açıklıkta anlatılıyor. Çocuklar en ufak bir hata nedeniyle acımasızca kamçılanıyor, üstüne üstlük bizlerin hayal gücüne bile sığmayacak yöntemlerle aşağılanıyorlar. Kırbaçlandıktan sonra, ısırgan otu dolu bir teknenin içine atılıyorlar ya da bellerinden yukarısı soyulup, böceklerin hücum etmesi için şekerli su ile ıslatılıyor. Bütün bunlardan sonra çocuklar,

utanç duymaları için, yaptıkları hatayı bağırarak sokaklarda sürükleniyorlar.

Yetişkinlerin tersine, işkence gören çocuklar, utandıkları için kendilerine yapılanları anlatmaz. Bilinçli bellek bu ıstırapları unutmayı başarabilir belki, acılar da bastırılabilir ama beden hafızası en ufak ayrıntıyı bile saklayacak ve yetişkin insanın davranışları bunları dışavuracaktır. Onların zihnine de bu acımasız ceza uygulamalarının doğru ve Tanrı'nın emri olduğu bilgisi yerleştirildiği için, ileride onlar da hiç düşünmeden intikam alacaklardır. Bu çocukların bazıları yirmi yıl sonra aynı Kuran kursunda hoca olacak, öğrencilerine ve çocuklarına kendi yaşadıklarının aynısını yapacaktır. Bunun sonucunda da toplumda saygı gören, görevini ciddiye alan, dini bütün adamlar olarak kabul görecektir.

Böylece, dindarlık ve din maskesi altında sadizm ortaya çıkar. Sözü edilen öğretmenler dünyaya birer sadist olarak gelmedi, gaddarlıktan haz duymayı öğrenciliklerinde, belki daha da önce evde öğrendiler. Hem de her zaman “bu senin iyiliğin için” bahanesi altında. İlk çocukluk yıllarından itibaren bu yanlış bilgiyle yetişen bu insanlar –birkaç istisna dışında– kendi öğrencilerinin de aynı yazgıyı paylaşması için gereken her şeyi yapacaktır.

Özel Hristiyan okulları da cezayı dinî görevlerinin önemli bir parçası olarak görmeyi sürdürdükleri sürece Hristiyanların da İslami okullara kızmaya hiç hakkı yoktur. Güney Afrika Cumhuriyeti 2000 yılında okullarda cezalandırmayı yasakladığında, bu karar ciddi tepkilerle karşılanmıştı. Hükümet 17 Ağustos 2000 günü internetten yayınladığı bir yazıda, yaklaşık iki yüz kadar Hristiyan grubun, öğretmenlerinin “dinî görevlerini layıkıyla yerine getirebilmesi amacıyla” on dört bini aşkın öğrenci için bir muafiyet talep ettiğini bildirdi ve “öğretmenlerin

ve ana babaların çocuklarını cezalandırma hakkında" açıkça söz edildi. Böylesi sahte dinî gerekçeler, bir zamanlar yaşadıkları aşağılanmaları –bilinçli ya da bilinçsiz olarak– kendi öğrencilerine de aktarmak isteyen öğretmenlerin iktidar mücadelesini maskeleymektedir. Bu gerekçeler ileride, kendi niyetlerini böylesi ikiyeüzlülüklerle örtmek isteyecek olan çocukların yeni travmalar ve kafa karışıklığı yaşamalarına yol açacaktır.

Sanki biz kendi toplumumuzda cezasız çocuk eğitimini sağlayabilmişiz gibi, Afrika'ya akıl öğretmeye hakkımız yok. Bunu tam anlamıyla sağlayabilmiş olmasak da zihindeki düşünce blokajlarını kaldırmak için önemli bir başlangıç yapmış sayılırız. Umarım yakında bir Alman çocuğu, hiç değilse okulda, çocukları dövmenin yararlı değil, tersine tahrip edici olduğunu öğrenecektir. Ve eğer öğretmeni bu düşünce blokajlarının kurbanı değilse bunun nedenlerini de öğrenecektir. Çocuk böylece zaman içinde yanlış bilgilere karşı bir bağışıklık kazanabilir.

Dünyanın dört bir yanından bana mektup yazan insanlar, Katolik yatılı okullarda ne gibi fiziksel ve diğer türden cezalar çektiklerini anlatıyorlar. Öte yandan, orada burada kulağıma işlerin eskisi kadar kötü olmadığı ve Kilise'nin uzun süredir fiziksel kötü muameleleri onaylamadığı çalınıyor. Bu habere güvenip Papa II. Jean Paul'e bir mektup yazarak, çocuk sahibi olacak ana babalara bir çağrı yapmasını ve çocuk dövmenin yarattığı trajik etkilere dikkat çekmesini rica ettim.

Bu adımı, bilgilenme sayesinde çocuklara sevgi göstermenin ve onlardan bir şeyler öğrenmenin, bilgisizlik yüzünden gösterdikleri semptomları anlamayıp, daha hayatlarının baharında onları küçük hastalar hâline getirerek tıbbi ya da psikolojik tedaviye mahkûm etmekten daha kolay olacağına inandığım için attım. Papa milyonlarca insana sözünü duyurabildiği ve

onlar üstünde büyük bir otoriteye sahip olduğu için, çocukların dövülmesine karşı tavır alabileceğini ve kökten bir davranış değişiminde etkili olabileceğini düşünmüştüm.

Son psikolojik ve nörolojik buluşların onun da ilgisini çekerek katılımını sağlayacağı umuduyla, meseleyi olabildiğince kısaca anlatabilmek için büyük çaba harcadım. Birçok farklı dilde kaleme alınan mektubun şahsen Papa'ya ulaştırılması için çeşitli kanallardan uğraştım. Ama bana gelen yazılı cevap bu konuda beni kuşkuya düşürdü. Aldığım mektubun hiçbir yerinde, Kutsal Baba'nın verdiğim bilgilerden herhangi birini okuduğuna işaret eden tek bir cümle bile yoktu.

Vatikan devleti sekreterliği bana, gönderdiğim mektubun 14 Ekim günü ellerine geçtiğini ve ilgiyle okunduğunu söylüyordu.

Benim küçük çocukların şiddet kurbanı olmasına karşı gösterdiğim hassasiyeti takdir ediyorlardı. Kilise her zaman gençlerin eğitime ilgi göstermiş ve fiziksel, psikolojik, ahlaki ve dinî olgunlaşmalarına yardımcı olmak için, çocuklara ve gençlere bu yolda sabır ve şefkatle eşlik edilmesi gerektiğini hatırlatmıştı. Kilise daha kısa bir süre önce dürüst bir çocuk hakları savunucusu ve Marist Kardeşliği'nin kurucusu olan Peder Marcellini Champagnat'yı, onun gençlere yönelik sempatisinin altını çizmek amacıyla aziz ilan etmişti. Haşmetleri beni Meryem Ana'nın koruyuculuğuna emanet ediyor, bana ve yakınlarıma Papalık makamının hayır dualarını iletliyordu.

Belli ki benim mektubumu Papa'ya iletmekten ve sansürden sorumlu olan kişiler, yazdıklarımın içeriğinden hiçbir şey anlamamıştı. Belki de yazdıklarım onların eğitimleri sırasında karşılaştıkları acı ve utanç verici anılarını canlandırdığı için, dilekçemi sumen altı etmeyi seçmişlerdi. Bu durum sadece Vatikan için değil, Fransa'dan İsviçre'ye, Polonya'da ABD'ye

kadar başvurduğum bütün ara kademeler için de geçerliydi. Bu yüzden de hiçbir anlam ifade etmeyen, benim standart bir cevap yazısı olarak değerlendirdiğim ve anlatmak istediklerimle hiç ilgisi olmayan bu yanıtı aldım. Daha sonradan bu amaçla Kardinal Jean-Marie Lustiger'e ulaşma çabam da başarısızlıkla sonuçlandı. Çocuk eğitiminde şiddetin tehlikeli sonuçlarını kiliseye nasıl aktarabileceğim sorusu, kardinalin sekreteri tarafından kaçamak bir ifadeye yanıtlandı. Bana, kilisenin en yüce otoritesinin her konuda görüş bildiremeyeceği, bu görevin bizim gibi din görevlisi olmayanlara düştüğü belirtiliyordu. Buna verdiğim cevapta, diğer hususların yanı sıra şunu da ekledim: "Kilise tarafından vaaz edilen şefkat, dayak yemiş, çaresiz çocukların acıları söz konusu olunca sınırlarına mı gelip dayanıyor?" Yazışmanın tamamını internet üzerinde <http://www.alice-miller.com> adresinden okuyabilirsiniz.

Papa'nın tek bir sözüyle ana babaların davranışının o anda değişeceğini sanmıyordum ama uzun zaman fiziksel cezaları onaylamış bir kurum tarafından yapılacak böyle bir açıklamanın, dindar kesimlerin zihin yapısı üstünde önemli bir etki yaratacağını düşünüyordum. Papa tek bir cümlesiyle şiddet kısır döngüsünü kırabilirdi, eğer çevresindekiler bunu istemiş olsaydı. Bilimsel buluşların okula çok az gitmiş ya da hiç gitmemiş insanlara ulaşması genellikle çok uzun sürüyor. Bu tür insanlar sadece ana babalarının onlara yaptığını tekrarlıyor, yani öfkelenindikleri zaman çocuklarını dövüyor ve bu tür kötü muameleler sonunda çocuk ölse bile, bunun adına eğitim diyor. Bütün dünyada normal olarak kabul edilen ve Papa'nın bir sözüyle kökten değişebilecek olan işte bu zihinsel tutumdur. Ama düzeltme işe yaramıyor. Yukarıda sessizlik hüküm sürüyor.

Görüşlerim Papa'ya ulaşabilir miydi bilmiyorum. Biyografisinden edindiğim bilgilere göre hiç kuşku yok ki annesi tarafından sevilmiş, onun erken yaşta ölümünden sonra da babasından ilgi görmüştü. Ne var ki çocukluğunda, ancak disiplinli bir eğitimin gerçek erkeği meydana getireceği yolundaki yaygın anlayışın dışında kalmış olması pek olası değildi. Bilindiği gibi bu görüş, ana baba sevgisiyle birlikte bir ömür boyu değişmez ve onu sarsmaya çalışmak çocukluk korkularını canlandırabilir. Ben, Papa'nın söz konusu olanı göz önünde bulundurursa bu sorumluluğu yerine getirebileceği umudunu hâlâ taşıyorum. Eğer Papa, dürtü sonucunda çocuklarına uyguladıkları şiddetin yeni şiddet dalgaları yaratacağı konusunda günümüz ana babalarını aydınlatacak güce sahip olduğunu fark ederse çocukların esenliğini destekleme arzusu duyacaktır. Hele de birkaç sözülle her gün eğitim adına kötü muameleye tabi tutulan milyonlarca çocuğu kurtarabileceğinin ayırımına varırsa bu arzu daha da güçlenecektir.

On dokuzuncu yüzyılda yaşamış Marcellin Champagnat adındaki adamı sözde çocuklara yönelik sevgisi nedeniyle aziz ilan etmek, yaşadığımız çağda uygulanan şiddetin önünü alma gibi önemli bir görevi yerine getirmekten uzaktır. Ama yardıma ve korunmaya muhtaç olanlar için devreye girmelerini istediğimde, Vatikan'ın bana verdiği tek cevap bu oldu. Çocuklara uygulanan fiziksel cezaları Fransız piskoposlara anlatmaya çalışan Olivier Maurel de benzer şeyler yaşadı. Burada Piskoposlar Konferansı'na gönderdiği mektubu alıntılıyorum.

Ekselansları,

Çocukların cezalandırılması hakkında bir kitap üstüne çalıştığım için size bu mektubu göndermeye cüret edi-

yorum. Çok sayıda güncel araştırma, fiziksel cezaların, hatta basit gibi görünen bir şaplağın bile çocuklar üstünde ciddi sonuçları olduğunu göstermektedir. “BM Çocuklar için İnsan Hakları Komitesi” bu durumu göz önünde bulundurarak, Çocuklar için İnsan Hakları Sözleşmesi’ni imzalamış olan hükümetler arasında on yıldır düzenli bir araştırma yürütüyor. Bu hükümetler her beş yılda bir, kendi ülkelerinde çocuk haklarına, özellikle de aile içinde, okulda ve ceza kurumlarında fiziksel şiddet konusuna ne ölçüde uyulduğunu gösteren bir rapor sunmak zorundalar. Bu raporlara ve BM Çocuklar için İnsan Hakları Komitesi’nin zabıtlarına <http://www.unhchr.ch> sayfasından ulaşılabilir. Bütün bu metinler, çocukların farklı boyutlarda olsa da ürkütücü ölçüde, raporlardan birinin ifadesiyle “yabancı düşmanlığının” kurbanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Ben sizden Katolik Kilisesi’nin bu alanda neler yaptığını öğrenmek istiyorum. İncil’in çocuklara karşı saygı ve koruma borçlu olduğumuz yolundaki emirlerinin üstünde bir emir olmadığı açık. Bu durum, çocuğun aşağılanması bir kural hâline geldiği gerçeklikle nasıl bağdaştırılabilir? Kendi ifadelerine göre, Fransa’da ana babalar eğitimin bir parçası olarak fiziksel şiddete başvurmaktalar. Ama bana öyle geliyor ki Kilise bu gerçek karşısında suskun kalmayı tercih ediyor. Hiç kuşku yok ki Kilise bazı ağır taciz vakalarını yargılıyor ama suçluların aşırı gaddarlıklarıyla göze çarptığı ve toplumun da ağır taciz diye tanımladığı bu istisnai vakalarda zaten adalet de devreye giriyor. İşin aslına bakılacak olursa “çocuk istismarı”, “aile içi eğitim” ile “disiplin”

arasındaki ayrımlar tamamen yapaydır. Dünyanın her tarafında çocuklar ana babaların eğitim hakkı adına dayığa maruz kalıyor. Afrika Misyonu Dergisi'nin sorumlularından bu konuda bilgi almaya çalıştım. Çünkü fiziksel tacizler Afrika kıtasında hem çok yaygın hem de çok acımasız ve orada Katolik Kilisesi çok güçlü bir şekilde temsil ediliyor. Rahip Claude Rémond'un gönderdiği yanıt şöyle: "Ne yazık ki Afrika'daki kilisenin ana babaları eğitimde şiddet konusunda uyarmasına ilişkin elimizde güvenilir bir kaynak bulunmamaktadır." Kendisi bana Togo'da sokak çocuklarıyla ilgilenen bir rahibenin adresini verdi. Verdiği cevapta bir yandan oradaki anlayışa göre "dayaksız eğitimin olmayacağını" teyit ediyor, sonra da şunu ekliyordu: Kendisi Kilise'nin bu konuda bir adım attığı kanısında değildi, çünkü bazen kilisede çocuk gruplarını eli sopalı yetişkinlerin düzene soktuğunu görüyordu. Bu durumda Katolik Kilisesi nerede duruyor? Bu soruna ilişkin herhangi bir açıklama yapıldı mı? Papa ve piskoposlar sıklıkla genel anlamda şiddet meselesine dikkat çekiyor. Oysa benim bildiğim kadarıyla çocuklar ilk şiddeti –suratlarına, kafalarına, sırtlarına ya da kaba etlerine aldıkları darbeler– onlara en yakın olan kişilerden, yani ana babalarından görüyor. Üstelik günümüzde artık çocukların, söylenenlerden çok yapılanlardan öğrendiğinin bilinmesine rağmen. Ana babaların gaddar olmasının sebebi, kendilerinin de örnek aldıkları kişilerin şiddetine maruz kalmış olmasıdır. Çocukluklarının ilk gününden beri çatışmaların sadece şiddet yoluyla çözülebileceğini öğrendiler. Eğer gerekçesine inilmeyecekse şiddeti yargılamak ne işe yarar?

Bana Kilise'nin, Papa'nın ya da piskoposların bu konuda yapılmış bir açıklamasını gönderebilirseniz size müteşekkir olurum. Eğer siz bu konuda yardımcı olmayacaksanız bile, lütfen bu sorumu kime yöneltebileceğimi söyleyin.

Saygılarımla

Olivier Maurel.

Maurel bana bu mektubun bir kopyasını şu ekle birlikte gönderdi:

Fransız Piskoposlar Konferansı bana sadece, sözde bu sorunla ilgilenen yedi örgütün listesini göndermekle yetindi. Hepsine yazmış olmama rağmen, iki ay sonunda sadece birinden, söz konusu örgütün sadece devlet tarafından uygulanan işkencelerle ilgilendiği yolunda bir yanıt alabildim.

Bu sürekli suskunluk son derece huzursuzluk verici. Eğer bu mektupları alan kişiler bu yeni bilgilerle ilk kez karşılaşmıyorsa bunu mektuplarında belirtmeleri gerekirdi. Yok eğer bu konuyla ilk kez karşılaşıyorlarsa o zaman bu bilginin hiç ilgilerini çekmemiş olmasını kavramak güç. Gelecek kuşakların esenliği onları hiç ilgilendirmiyor olabilir mi? Oysa sık sık şiddetten söz edip, şiddeti yok edecek yöntemler arıyorlar. Nefrete ve şiddete karşı oldukları kesin. Öyleyse nasıl olur da bu nefretin nereden geldiğini ve ne şekilde geliştiğini bilmek istemezler? Önlerine serilen bu hazine sandığını neden görmezden gelirler?

Bir belayı, ona bakıp her gün yeniden üretildiğini anlamaktan kaçınarak nasıl başarılı bir şekilde alt edebiliriz? Acı

veren bir konuya temas etmenin yaratacağı çocukluktan kalma bir korku nedeniyle, bugün bir yetişkin olarak bu korkunç felakete karşı gelmek için elimizde hangi imkânlar olduğunu göremeyiz. Bu acıların tekrar tekrar yaşanmasını önlemek için elimizde çok sayıda araç mevcut ama bunları kullanabilmek için önce gözlerimizi açmamız gerek.

Bu tür bir bakış ve çocukların dövülmesine karşı net bir şekilde tavır almak Kilise'nin otoritesini zayıflatır mı? Böyle bir varsayımda bulunmak mümkün. Çünkü Kilise'nin bugünkü iktidarı inananların Kilise'ye ve onun emirlerine boyun eğmesine dayanıyor. Eğer bilinçli inananlar Kilise'nin yapısını sorgulamaya başlayacak olursa bu kilisenin gücünü sarsabilir. Öte yandan, psikolojik ilkeleri hiçe sayarak bu yapıların bir sonraki milenyuma kadar ayakta kalması da pek mümkün görünmüyor.

Peki Kilise iktidara neden gerek duyar? Kilise, aslında iktidar düşüncesini dışlayan sevgi üstüne kurulu değil mi? Öyleyse neden sevginin gücüne bu kadar az güvenip, iktidarına ve itaatkârlığa sarılıyor? Milyonlarca insan bu soruyu kendine sormuyor bile, çünkü onlar Kilise'de şefkat arıyor ve şefkatin yetişkinliği dışladığı inancındalar. Çocukluk deneyimleri nedeniyle, Tanrı'nın kendi ayakları üstünde duran bir yetişkini sevebileceğine inanamıyorlar.

Onlar da Âdem ve Havva gibi, ana baba sevgisinin bedelini itaat, kör bir güven, bilmekten ve düşünmekten feragat ve dolayısıyla kendi benliklerini yok saymakla ödemişlerdi. Kilise'nin otoritesini kabul etmelerinin sebebi, bu durumu kendi çocukluklarından çok iyi tanıdıklarıdır: Senin neye ihtiyacın olduğunu biz senden daha iyi biliriz. Sevmek istiyorsan itaat etmelisin. Bizi sorgulayamazsın, biz sana hesap vermek zorunda değiliz.

Anlaşılan inananlara her seferinde yaradılış öyküsünün ruhu yön veriyor. Onlar dinî bayramlarda dua edip, üst makamların bütün emirlerine uyar ve hiçbir soru sormazlar. Soru sormayı daha çocukluklarında unutmak zorunda kalmışlardır. Ama işin tehlikeli yanı şu ki çoğu bu itaatkâr ve olgunlaşmamış tavırla başkalarının son derece yıkıcı egemenliği altına girer.

Bir zamanlar uslu ve itaatkâr bir çocuk olan Auschwitz'in komutanı Rudolf Höss'ün günlükleri, böyle bir eğitimin ne tür tehlikeler barındırdığını ortaya koyar (AM 1980). Bütün çocuklukları boyunca "Yetişkinlerin arzularına ve emirlerine uymak" zorunda kalan ve bu ilkeler içine işlemiş olan çocuklar, bugün kimi dinî tarikatların, Neonazi gruplarının ve kökten-ci birliklerin en saçma ideolojilerine bile hiç düşünmeksizin boyun eğerek ve her seferinde –aldığı emirler uyarınca– üstüne bir an bile kafa yormaksızın, insan yaşamını ya da haysiyetini yerle bir eder. Bir zamanlar kendi haysiyetlerinin parça parça edilişini aynen tekrarladıklarının farkında değillerdir, çünkü bir zamanlar yaşadıkları aşağılanmanın bilincinde değillerdir. Onlar sirk hayvanı gibi itaat etmeye programlanmıştır. Çocukluk ve gençlik yıllarını sıkılı yumruğunu cebinde gizleyerek geçiren insanlar, izin verildiği anda bu yumrukları kullanmakta tereddüt etmez.

Kilise ve genel olarak yönetenlerin, itaat madalyonunun diğer yüzünü görmeleri için aynı sahnelerin kaç kez yinelenmesi gerek acaba? Özgürce düşünebilen çocuğun evinde sevildiğini ve korunduğunu hissettiği, çocukların olgunlaşmasının ve eleştiri becerisinin desteklendiği bir büyüme ortamını açıkça kabul edebilmelerine kadar kaç kez yinelenmesi gerek? Böyle bir çocuk ileride bir yerlere bomba koyma, evleri kundaklama ya da taşlama gibi eylemlere kalkışıp, hapis cezasına çarptırılmaz.

Olivier Maurel gibi ben de devlet başkanlarından başbakanlara ve bakanlara kadar, özellikle konuşmalarında gençlik içinde şiddetin yaygınlaşması karşısındaki huzursuzluğunu dile getiren en üst düzeydeki politikacılara çok sayıda mektup yazdım. Onlara bu şiddetin nedenlerini aktarmaya ve şiddetin artmasını önlemenin elimizde olduğunu anlatmaya çalıştım. Ama bunun ancak şiddetin kaynağını anlamamız koşuluyla mümkün olacağını da ekledim.

Gerek Kilise’de gerekse hükümet yetkilileri arasında, şiddet içeren eğitim konusunu ele amaya karşı duydukları korku artık görmezden gelinecek boyutların ötesinde. Bu korkunun kökeni seçmen kaybetme düşüncesi olabileceği gibi, çocuğu koruma altına aldıkları takdirde, kendi çocukluklarından kalma, ana babaları tarafından ceza görme duygusu da olabilir. Bu korku nedeniyle çaresiz olduklarını düşünüyorlarsa yanılıyorlar demektir. Çünkü eğer kendilerini açmaya ve bilinçli bir şekilde yapıcı davranmaya karar verirlerse kendi geçmişleri onlara destek olacaktır.

Sessiz kalmak, bu konuda konuşmamak, bilmek istememek, mevcut bilgileri görmezden gelmek, bütün bunlar zararsız birer pasif tutum olarak görülebilir. Oysa bu aslında, bütün tehlikeli sonuçlarıyla birlikte, onları körlemesine itaat geleneği içinde tuttuğu için gençliğin yıkıcılığını yine de destekleyen, bilinçsizce de olsa vahim bir karardır.

Hiç kuşkusuz, Kilise ile girdiğim ilişkiler içinde yeni psikolojik buluşlara büyük ilgi ve anlayış gösteren münferit rahipler de yok değildi. Birer istisna olsalar da onların faaliyetleri sonucunda bu durum değişebilir. Princeton Teoloji Fakültesi’nde profesör olan Donald Copps hiç kuşkusuz bu istisnalardan biri: “Çocukluk” adlı bu hazine sandığını araştırırken Aziz Augustinus’un babalığına ilişkin de çok ilginç bilgilere ulaştı.

6. BİYOĞRAFİ YAZARLARININ ÜVEY EVLADI: YAŞAMIN BAŞLANGICI

Giriş bölümünde yaratılış öyküsünden ve benim hem sevip hem de cezalandıran bir Tanrı imajını kabullenmekte, mantığı bana uymayan uygulamalarını yerine getirmekte zorlandığımdan söz ettim. Şimdi okuru, yaradılış öyküsünün farklı bir yanıyla yüzleştirmek istiyorum: Yasak elma bana sadece iyi ve kötünün ne olduğuna ilişkin soyut bilgiyi değil, her şeyden önce bize kötülüğün nasıl oluştuğunu anlatan, hayatımızın kaynağına ilişkin bilgiyi ifade eder.

Tıpkı Âdem ve Havva'nın günah işlemeden önceki hâlleri gibi bizler de günahsız doğar, az sayıdaki istisna dışında emirler, tehditler ve cezalarla karşı karşıya geliriz. Ana babalarımız kendi travmatik çocukluklarının bastırılmış duygularını bize yansıtır ve farkına varmaksızın, kendi başlarına gelen şeyler için bizleri suçlarlar. Brigitte'nin öyküsündeki psikiyatr A gibi, ana babalarımız, ayırımında olmadan çocukluk gerçeklikleri içinde olduklarından körlemesine ve yıkıcı bir tavırla tepki gösterir. Yaşadıkları dayak, aşağılanma ve ihmal gibi kötü muameleler karşısında ayakta kalabilmek için duygularını kendilerinden bile gizlemek zorunda kalmışlardı. Şimdiyse ne anlama geldiğini anlayamadıkları bu duyguların esiri olmuş hâldeler. Ne anlama geldiğini anlayamıyorlar, çünkü onlar da cennetteki Âdem ve Havva gibi, gaddarlıkları sevgi olarak kabullenmeye, anlaşılmasız komutlara boyun eğmeye ve hayatlarının sonuna kadar cehennem ateşinin korkusuyla yaşamaya zorlandılar.

Çocuğun ana babasının yaptığı gaddarlıkları, yaşamının başlangıcında karşılaştığı zorbalıkların içyüzünü anlaması yasaklanır. Çocuk acı çekmediğine, her şeyin onun iyiliği için yapıldığına ve eğer acı çekiyorsa bunun kendi suçu olduğuna inandırılır. Bütün bunlar ana babanın yaptıklarının karanlıkta kalması içindir. Ama beden her şeyi anımsadığı için, yetişkin insan bu bilgilerden kaçamaz. Bilinçsiz bir şekilde de olsa, bu bilgi onun yaşamına, yeniliklere karşı nasıl davrandığına ve en önemlisi çocuklarıyla olan ilişkisine egemen olur.

Yasak elma sadece dışarıdan gelen emirleri değil, aynı zamanda genç organizmaya ait güçler ekonomisinin içsel komutlarını da simgeler. Küçük bir çocuk gerçekle baş edemez, salt biyolojik nedenlerle bunları bastırmak zorundadır. Ne var ki bu tür bastırmaların, kendi özünü bilmemenin yıkıcı bir etkisi olur. Bu yıkıcılığın etkisini azaltmak için yetişkinlerin duygularını bir cangıl olarak değil, kimi kez yanlış tohumlama yüzünden zehirli de olsa bir meyve olarak gören terapistlere, danışmanlara ve öğretmenlere ihtiyacımız var. Onlar bilgi yardımıyla zehirli meyveleri koparıp, kimseye zararı olmayan bitkilere yer açabilir. Hiç kimse zehirli meyvelerle beslenmek istemez ama bazıları bundan başkasını bilmediği için yemeye devam eder. Bilmemelerinin sebebi güvendikleri şeylere dört elle sarıldıkları ve ona göre bir hayatta kalma stratejisi geliştirdikleri içindir. Eğer birisi ana babamızın çocukluğumuzda uyguladığı davranış kalıplarını fark etmemize yardımcı olursa, aynı davranış kalıplarını körlemesine tekrarlamak zorunda kalmayız.

Biyografi yazarlarının insan hayatında etkisi çok büyük olan ilk yıllarına karşı takındığı ilgisizlik dikkat çekicidir. Psikotarihçiler dışında hemen hemen hiçbir biyografi yazarı, aldıkları kararla milyonlarca insanın hayatını etkileyen politik liderlerin

çocukluklarıyla ilgilenmez. Diktatörlerin hayatlarına ilişkin yazılmış binlerce kitapta çocukluklarına ilişkin, çok şey ifade edebilecek ayrıntılar es geçilir ya da –psikoloji konusundaki bilgi yetersizliği yüzünden– önemsiz gösterilir. Oysa o olaylardan öğrenilecek pek çok şey vardır. İki ünlü isim bu konuda çok iyi birer örnek olabilir.

Stalin, onu her gün döven alkolik bir babayla, genellikle ortada olmayan, onu en azından dayak yerken korumayan bir ananın tek çocuğudur. Stalin'in doğumundan önce annesi, tıpkı Hitler'in annesi gibi ilk üç çocuğunu yitirmiştir. Hayatta kalan tek çocuk olan Josef hiçbir zaman, bir dakika sonra babası tarafından öldürülüp öldürülmeyeceğini bilmeden büyür. O zamanlar bastırdığı panik düzeyindeki korkular, büyüdüğünde onu paranoyaya, herkesin onun hayatına kast ettiği gibi çılgınca düşüncelere sürükler. Bu yüzden otuzlu yıllarda milyonlarca kişiyi kamplara kapatır ya da öldürtür. Böylesi görkemli ve saygı duyulan bir diktatörün ardında, tehditkâr babaya karşı mücadele eden küçük çocuğu göreceği duygusuna kapılır insan. Stalin belki de kendisinden entelektüel olarak kat be kat üstün olan kişilere karşı açtığı sözde davalarda, aslında her defasında babasının çaresiz çocuğu öldürmesini önlemeye çalışmaktaydı ama tabii bunun bilincinde değildi. Eğer bunu bilmiş olsaydı milyonlarca insanın ölmesi gerekmezdi.

Buna karşılık, geleneksel olarak çocuğa kötü muamele değil, ona ve gereksinimlerine ilginin yaşandığı Gorbaçov ailesinde durum çok farklıydı. Bunun sonuçlarını herkes, yetişkin Gorbaçov'un davranışlarında gözlemleyebilir. O bugün yaşayan devlet adamlarının birçoğundan farklı, alışılmadık özellikler sergilemiştir: Cesaret, olguları görme ve esnek çözümler bulma, çevresindekilere değer verme, diyaloglarda sabit fikirli olma-

ma, hayatını iktidar düşkünü birçok politikacıda görülen ikiyüzlülüklerden uzak ve tevazu içinde geçirme. O hiçbir zaman kendini körü körüne önemli hissetme dürtüsünün sonucunda saçma kararlara imza atmamıştır. Gerek ana babası, gerekse savaş yıllarında ona bakan büyükannesi ve dedesi son derece sevecen insanlardı.

Tanıyanları, 1976 yılında ölen babasından insanlara iyi ve barışçıl davranan, sesini hiç yükseltmeyen biri olarak söz ederdi. Annesi ise güçlü, dürüst ve neşeli bir kadın olarak anlatılıyordu. İleriki yıllarda oğlu onca ünlenmesine rağmen, kendi küçük köy evinde mutlu bir yaşam sürmüştü. Gorbaçov'un hayatı bir başka şeyin kanıtı olarak da dikkat çeker. En ağır maddi yoksunluklar bile, onun ruhsal bütünlüğüne ikiyüzlülükler, kötü muameleler, cezalar ve aşağılanmalarla karşılaşmadığı takdirde zarar veremez.

Gorbaçov'un yazgısı Stalin'in terörü, ardından o korkunç savaş, onun acımasız ordusu, büyük sefaletler ve çok ağır bedensel işlerle yazılmıştı. Ama ailesinde ona koruma ve güvenlik sunan bir iklim hüküm sürdüğü sürece bir çocuk bunların altından kalkabilir. Bir örnek söz konusu iklimi anlatmaya yardımcı olabilir: Mihail Gorbaçov savaş bitiminde üç ay boyunca okula gidemez, çünkü okulu yoktur. Askerî hastanede yatan babası bu durumu öğrenince, oğlunun öğrenmeye meraklı olduğunu bildiği için karısına "Mişa'nın okula gidebilmesi için elinden geleni yapmasını" istediği bir mektup yazar. Anne son koyununu bin beş yüz rubleye satarak çocuğa bir askerî postal, dedesi ise çocuğun ricası üstüne hem ona hem de arkadaşına onları sıcak tutacak ceketler alır.

Koruma ve çocuğun ihtiyaçlarına saygı göstermek aslında her şeyden önce gelmeli değil mi? Oysa yaşadığımız dünya,

haklardan ve saygıdan yoksun büyüyen, büyüdükten sonra da bu saygıyı görmek için şiddete başvurmaktan (şantaj, tehdit ve silahlarla) geri durmayan insanlarla dolu. Gorbacov'un yazgısı muhtemelen bir istisna olduğu için, çocukların istismarına gözünü kapayan bir toplumda yaşıyoruz. Bir sürü üniversite kürsüsünde binlerce profesör ders veriyor ama çocuk istismarı eğitim kisvesi altında kamufle edildiği için, bunun sonuçları üstüne çalışan tek bir kürsü bile yok.

Ne zaman biyografi yazarlarının çocukluk dönemine yönelik ilgisizliğinden söz etsem, bana özellikle son yirmi yılın edebiyatında çocukluk konusunun moda olduğu söyleniyor. Gerçekten de yazarların çocukluk dönemlerine geniş yer ayırdığı çok sayıda otobiyografi yayınlandı. Üstelik artık günümüzde genel olarak çocukluk dönemi ne örtbas ediliyor ne de yüceltiliyor, tam tersine çekilen acılar daha özgürce ve süslenmeden aktarılıyor. Ama benim bildiğim otobiyografilerin birçoğunda yazar çocuğun acılarına belirli bir mesafeden bakıyor. Kural olan empati ve isyan eksikliği. Adaletsizlik ve duygusal körlük, ister ana babadan gelsin, isterse öğretmenlerden, sorgulanmayıp sadece anlatılıyor. Örneğin harika bir kitap olan *Angela'nın Külleri*'nde yazar Frank McCourt isyan etmek yerine sevgi dolu ve hoşgörülü kalmayı seçiyor ve kurtuluşu mizahta buluyor. Ve işte bu mizah nedeniyle dünyanın dört bir yanındaki okurların övgüsünü kazanıyor.

İyi ama, gaddarlığı, burnu büyüklüğü ve tehlikeli ölçüde aptallığı gülerек hoşgörürsek, toplumumuzdaki çocuklara nasıl yardımcı olabiliriz? Frank McCourt'un kitabından bir örnek bu tutumu belirginleştirebilir.

Leamy's National School'da yedi öğretmen var ve her birinin de birer deri kayışı, kamış bastonu ve kara ça-

lısı dalı var. Bunlarla öğrencilerin sırtına ve özelliklere ellerine vururlar. Ele vurduklarında buna özellikle pati darbesi denir. Geç kalındığında, dolmakalemin mürekkebi damladığında, gülündüğünde, konuşulduğunda ve sorulan sorunun cevabı bilinmediğinde döverler.

Ayrıca Tanrı'nın dünyayı niye yarattığını, Limerick'in koruyucu azizinin kim olduğunu bilemeyince, havariler amentüsünü ezbere söyleyemeyince, on dokuzla kırk yediyi akıldan toplayamayınca, on dokuzu kırk yediden çıkaramayınca, İrlanda'nın otuz iki eyaletinin önemli şehirlerini bilemeyince, okuldan atılan öğrencilerin hışmına uğrayıp tükürük ve mürekkep hokkasından fırlatılmış mürekkep lekeleriyle kaplı dünya haritasında Bulgaristan'ın yerini gösteremeyince döverler.

Adını İrlanda dilinde söyleyemeyince, Avemaria'yı okuyamayınca ve yine İrlanda dilinde "tuvalete gidebilir miyim" diye soramayınca döverler.

Bir sınıf üstteki büyük çocukların sözünü dinlemek faydalıdır. Onlar insana öğretmen nelerden hoşlanıp, nelerden nefret ettiği hakkında bilgi verir. Öğretmenin biri, Eamon De Valera'nın gelmiş geçmiş en önemli şahsiyet olduğunu bilemeyince öğrenciyi döver. Bir başkası gelmiş geçmiş en önemli şahsiyetin Michael Collins olduğunu bilmeyince döver.

Bay Benson Amerika'dan nefret eder, Amerika'dan nefret etmeyi unutanları döver.

Bay O'Dea İngiltere'den nefret eder. İngiltere'den nefret etmeyi unutmamak gerekir, yoksa o da döver.

Ve Oliver Cromwell hakkında olumlu bir şey söyleyince hepsi birden döver.

İnsanın eline dışbudak sopası ya da pütürlü kara çalıyla altı kez vursalar bile ağlamak yasaktır. Sokakta başka çocuklarla dalga geçen, alaya alan çocuklar vardır, ama dikkat, öğretmenlerin onları da döveceği gün gelecektir. İşte o gün gözyaşlarına hâkim olmaları gerekir, yoksa sonsuza dek alay konusu olurlar. Bazı çocuklar, öğretmenlerin hoşuna gittiği için ağlamanın daha iyi olduğunu söyler. Eğer öğrenci ağlamazsa, öğretmen sınıfın önünde küçük düştüğünü düşünür ve bundan nefret eder. Bir dahaki sefere kan, gözyaşı ya da ikisini birden dökene kadar vurmaya söz verir.

Beşinci sınıftaki büyük çocuklar Bay O'Dea'nın bir öğrencinin arkasına geçip sınıfın önünde dikilmekten keyif aldığını anlatır. Öğrenciyi şakaklarından kıştırıp parmak uçlarına kadar yükselip gözünden yaş gelene kadar kaldırırmış. Çocuklar sınıfta ağladıklarının görülmesini istemez ama şakaklarından kaldırıldığında, insanın başka çaresi kalmaz. Öğretmen de bundan çok hoşlanır. Bay O'Dea öğrencileri ağlatmayı ve utandırmayı her seferinde başarır.

Öğretmenler gelip gittiği ama öğrenciler hep aynı kaldığı için ağlamamak daha iyidir. Üstelik öğretmenlere böyle bir mutluluk bahşetmeyi kim ister ki?

Öğretmen dövdüğünde, gidip babanıza ya da annenize şikâyet etmenin bir anlamı olmaz. Onlar, "Öğretmen seni dövdüyse mutlaka hak etmişsindir, salaklık etme," diyeceklerdir.

Mizah çocuğun hayatını kurtarmış ve sonradan da bu kitabı yazmasını sağlamıştır. Okurları bunun için ona şükran borç-

haktır. Okurların çoğu da benzer acılar yaşamıştır ve bunlara gulebilmek onlara kendilerini iyi hissettirir. Bu doğru ama gulemek aynı zamanda kurtluğa de yol açabilir. Bulgelik ağacından mervenin koparılmasına gulebilirsiniz ama bu guluş dünyayı ıskırtan urandırmayaaktır. Eğer kendimizi anlamak ve dünyada her şeyleri değiştirebilmek istiyorsak iyi ile kötü arasındaki farkı ayırt edebilmeyi öğrenmeliyiz.

Gulemek hoş kuyku yok ki sağlıklıdır ama sadece gulemeyi gerektirecek bir durum olduğunda. İnsanın kendi acılarına gulemek, acılarla baş etmenin, hazine sandığının yanından hoş bir şey girmeden vuruyup geçmemize neden olan bir yoldur.

Eğer büyüktü vazarları, hemen her veterinde kalemle aktıkları "çok uradan kati eğitim"ın sonuçları hakkında daha derin cimevne bilgi edinecek olsalardı okurlarına bu dünyayı anlamak için çok değerli bir malzeme sunabilirdi (AM 1988 b).

KISIM 2

DUYGUSAL KÖRLÜK NASIL OLUŞUR?

1. BU ANİ ÖFKE NEREDEN ÇIKTI?

Kısa bir süre önce, “nospark” (<http://www.nospank.org/toc.htm>) adresine gönderilmiş bir yazışma geçti elime. Aşağıda, aslı İngilizce olan bu yazışmanın çevirisini aktarıyorum. Burada bir baba, benim daha sonra açıklamaya çalışacağım bir bağlantıya dikkat çekiyor. Bu baba belki henüz neye dikkat çektiğinin farkında değil ama doğru yolda ilerliyor.

No Spank Projesine mektuplar, 16 Temmuz 2000:

Merhaba,

Her şeyden önce internet sayfanızı çok bilgilendirici bulduğumu söylemek istiyorum. Çocukken kendim de dayak yediğim için ben dayığa olumlu bakıyordum. Babam okul müdürüydü ve birçok öğrenciye ceza verirdi. Ben bu cezaların gerçekten hiç zararı olmadığını düşünürdüm. Ta ki oğlum doğana kadar. Oğlum 3 yaşına geldiğinde karım tuvalet eğitiminin bitmiş olmasını istiyordu. Ama oğlum lazımlığında oturmayıp ayağa kalkıyor, eşim de çıplak poposuna sertçe vuruyordu. Çocuk hemen ağlamaya başlıyor, benimse midem allak bullak oluyordu. Kendimi kaybediyordum! Karım çocuğu düzenli olarak dövüyor ve okuldayken kendisinin de dayak yediğini söylüyordu. Anlaşılan yediği tokatlar dışında başka bir şey olmamıştı ona ama bu konuda konuşmaya yanaşmıyordu.

Bana lütfen 1965 ve 1975 yılları arasında, okulda dayak yediği dönemde neler olduğunu nasıl bulacağımı söyleyebilir misiniz? Bu konuda herhangi bir belge mevcut mu ve

eğer mevcutsa bunları nasıl görebiliriz? Bize yapacağınız her yardım için size müteşekkîr kalırız. Kendisi üç farklı okulda ceza görmüş. Bana yardım edip edemeyeceğinizi bilmiyorum ama en ufak bir ipucu bile yararlı olacaktır.

Çok teşekkürler. Çalışmalarınız çok yararlı.

C.S.

Sevgili C.S., size karınızın eski okul belgelerini aramakla zaman harcamamanızı öneririm. Eğer bir mucize sonucu, aradığınız türden bir yazılı belge olsa bile, okul yönetimi sizin bunu almanıza asla izin vermez. Çocukken eşinizin başına gelenleri öğrenseniz bile bu bilgi bugün ne işinize yarayacak? Belli ki karınız eski anıların canlanmaması ve çocukluğunda yaşadığı travmatik deneyimleri çocuklarınızla tekrar dışavurmama konusunda son derece kararlı. Eşinizin bugünkü davranışlarını açıklamak için, onun aile geçmişini araştırmak istemenizi anlıyorum. Ama okul meselesini sonraya bırakıp şu anda çocuklarınızı korumanız daha akıllıca bir davranış olmaz mı? Bu görev ertelemeye gelmez! Çocuğunuzun ileride o kadar yardıma ihtiyacı varken anne babasından daha akıllı selim olanının nerede olduğunu sormasını istemezsiniz. İkinci mektup... bana kaybedecek zamanının olmadığı ve size bir mesaj içerdiği izlenimi verdi. [...] Lütfen bu mektubu okuyun. Bana gönderdiğiniz yazıyı (tabii isim belirtmeden) "nospank" sayfasında yayınlayacağım ve karınızın eski okulundaki cezalandırma yöntemleri hakkında bulabildiğimi bilgileri size iletacağım.

Jordan.

Yukarıda sözü edilen ikinci mektup şöyle:

Cumartesi. 15 Temmuz 2000

Çocukluğumda öylesine şiddetli dayaklar yedim ki idrarımı ve büyük abdestimi kontrol edemeyip donuma yapardım. Yediğim dayak sona ermez, dışkıyı vücuduma sürerlerdi. O sırada annem evde mi olurdu, başka bir odada mı otururdu bilmiyorum ama bildiğim şu ki beni ne sözle korurdu ne de eylemleriyle. “Plain Talk About Spanking” okuyana kadar temizlenip, üstümü başımı değiştirmek zorunda kalmanın utancı içime derinlemesine yer etmişti.

Teşekkürler. Lütfen adımlı belirtmeyin.

İlk mektubu yazan kişi karısının çocuğuna dayakla tuvalet eğitimi vermesini izleyip, çocuk bağırınca öfkeden kendini kaybediyor. Algıladıklarıyla karısının okulda yaşadıkları arasında bir bağlantı olduğunu tahmin ediyor. Bu meselenin peşine düşmek için okuldan bilgi almak istiyor. Böylece duygularının peşinden gitmek yerine onlardan kaçıyor. Karısı muhtemelen ilk kez okulda dövülmemiş, daha önce de dayak yemişti. Bu yüzden kendi çocuklarına da böyle davranıyordu.

Peki ama kendisi, mektubunda kısaca değindiği babasının dayaklarından nasıl etkileniyordu acaba? (Mektuptan okul müdürü olan babasının korumakla yükümlü olduğu çocukları neredeyse profesyonel yöntemlerle cezalandırdığını anlıyoruz.) Bu soruya mektupta rastlanmıyor. Kendine bu soruyu sorabilmesi için adamın oğlunun hayatında bir bilen tanıgın, çocuğun yaşadığı korkuyu hissetmesini, acıya katlanmasını ve bir daha

öfke krizine kapıldığında bu anılara tutunmasını sağlayacak bir rehberinin bulunması gerekirdi.

Onun öfkesi bugün ne anlama geliyor? Mektup bize bu konuda bilgi vermiyor. Çocuğunun tarafını tutup karısına mı öfkeleniyor, yoksa bir zamanlar bastırmak zorunda kaldığı acıları harırlattığı için çocuğunun tepkisi mi onu çileden çıkarıyor bilemiyoruz. Karısının çocukluğunda başka şeylerin yaşanmış olması gerektiğine inanıyor, çünkü ona göre sadece dayak, oldukça zararlı ve sıradan bir şeydi. Hatta uzun süre dayığa taraftar olduğunu da söylüyor. Ama “nospark” sitesindeki yazıları okuduktan sonra daha fazla bilgi edinmek istediği anlaşıyor. Bu öykü, duygusal körlüğün geçebileceğini gösterdiği için umut verici. Bu yüzden ben de onu düşünce blokajlarıyla ilgili analizimin en başına yerleştirdim.

2. DÜŞÜNCE BLOKAJLARI

Okurlarım bana sık sık, net ve koşulsuz bir şekilde çocukların tarafını tuttuklarında düşmanca tavırlarla karşılaştıklarını aktarıyor. Onların bu tutumu birçok insan için bildik olan bir referans sistemini sorgulamak anlamına geliyor. Yeni bilgiler ciddi rahatsızlıklara yol açabilir ve bu güvensizlik süreci boyunca kişi bilinçsizce, ana babaların çocuklarının gözünü korkutup iyi davranışlara yöneltmek ve kendi otoritelerini kabul ettirmek için başvurduğuna benzer tehditkâr davranışlara yönelebilir. Bu nedenle bilen tanık her reddedildiğinde, bir zamanlar çocuğun ana babası tarafından reddedilmesi gibi acı bir deneyim yaşar.

Çocuğu savunanların reddedilmesi kimi vakalarda lanetlemeye ve suçlamaya kadar varabilir. Bu insanların karşı karşıya kaldığı kör öfke, bir zamanlar zulüm gören ilk Hristiyanların karşılaştığı nefreti andırıyor. Eski Hristiyanlar acımasızca işkencelere tabi tutulup öldürüldüğü için bu nefretin sonuçlarının karşılaştırılması mümkün değil tabii ama geçmişte olduğu gibi bugün de İsa'nın çocukları koruma emrine sadık kalanların karşılaştığına benzer bir düşmanlık dikkat çekici.

Kilise sonunda konumunu iyice sağlamlaştırdınca Hristiyanlara yönelik zulümler de son buldu. Ama çocukları savunanların, bu kötücül tuzaklardan korunmak için böyle güçlü kurumlara ihtiyacı yok. Onların gücü, sonuçları kontrol edilebilir olan çocukluk yasalarına ilişkin bilgilerinde yatar. Bu konuda en önemli kanıtlar arasında, çocukluğunda kötü muameleye maruz kalanların kendi çocuklarıyla ilişkisini ele alan raporları görüyorum. Beyin ve yeni doğmuş bebekler üstüne

yapılan araştırmalar kurbanların ve bilen tanıkların yıllardır dile getirdiklerinin geçerliliğini belgeliyor.

Bebeğin beyni doğduğunda tam olarak gelişmiş değildir, yaşamının ilk üç yılında yapılır. Beynin bu üç yıl içinde aldığı mesajlar, koşullara bağlı olarak daha sonra gelen mesajlara göre daha fazla iz bırakır. Anneden ya da başka bir bağlanma figüründen gelen duygu ve davranışlarına yönelik talimatlar, hiçbir engelle karşılaşmadan onlarca yıl etkisini sürdürebilir. O yüzden bugün artık kimseden çocukların dövülebileceğini, aşağılanabileceğini, alay edilip yalan söylenebileceğini duymuyoruz. Çünkü bu tür ifadeleri çocukluğumuzda da öğrenmedik. Buna karşılık yediğimiz dayakların yararlı olduğunu, bu nedenle de başkalarına da iyi geleceğini her yerde duyabiliriz. Çocukluğumuzda, bir “şaplak” ya da ciddi bir dayak yediğimizde beynimize işlenen sözler bunlardı.

Beyin araştırmacılarının güncel çalışmalarını ve süt çağındaki bebekler hakkında son bulguları okudukça, bu ilk bilgilerin kalıcılığı konusunu daha iyi kavrayabildim. Bu okumalara dayanarak bugün tüm annelere şunları söyleyebilirim: Kendini tutamayıp çocuğuna bir tokat attığında umutsuzluğa kapılma. Sen bunu çok erken yaşta ve büyük acılar çekerek öğrendin. Bu davranış neredeyse otomatik olarak meydana geliyor. Hatalardan kurtulmanın yolu önce onu fark etmek ve sonra da kabul etmekten geçer. Ama sakın çocuğuna bunu onun iyiliği için yaptığını söyleme. Bu sadece onun aptallaşmasına ve örtük bir sadizme yardımcı olur.

Beyin araştırmaları bugün, benim daha 1981 yılında *Du Solst Nicht Merken* adlı kitabımda erken dönem duygularını “bastırma”, “inkâr etme” ve “parçalama” gibi kavramlar aracılığıyla açıklamaya ve kavramsallaştırmaya çalıştığım şeyleri doğrulu-

yor. Artık pek çok yazar çocuğun zekâsının gelişimi için erken dönemde çocuğa bakan kişiyle bağ kurmasının gerekliliğini vurguluyor. Daniel Goleman hâlâ duygusal zekâdan söz ediyor gerçi ama Katharina Zimmer ve başkaları özel olarak duygusal zekânın olmadığını ama zekânın gelişiminin erken dönem çocukluk duygularıyla bağlantılı olduğunu ortaya koyuyor.

Bu da çocukluktaki acıların bastırılmasının gerekliliğinin neden sadece kendi geçmişini inkârı değil, aynı zamanda çekilen acıların yok sayılmasına ve buna bağlı olarak zihinsel yetilerde yetersizliğe yol açtığını da açıklıyor. Bu duyarsızlaşma eğitimde, cezaların ve sünnetin (kadınlarda ve erkeklerde) kabulünde kendini gösteriyor. Anneyle ya da onun yerine geçecek bir kişiyle kurulacak iyi bir ilişkinin eksikliğinin benim eğitim amacıyla atılan tokatları da dahil ettiğim kötü muameleyle birleşmesinin, duyarsızlaşmaya ve düşünce blokaajlarına yol açtığından eminim.

Joseph LeDoux, Debra Niehoff, Candace B. Pert, Daniel L. Schacter, Robert M. Sapolsky gibi ünlü beyin araştırmacılarının yaptığı yayınlardan, çocuğun bağlanma figürüyle arasındaki iletişimin eksikliğinin beyinde eksikliklere yol açtığı anlaşıyor. Küçük çocuğun dayak yemesi ya da başka türden bir kötü muamele görmesi, başka hasarlara da yol açabiliyor. Çünkü yeni oluşmuş nöronlar ve onların bağlantıları stres koşullarında tahrip olur. (Aynı durum, İspanya kökenli bir ana baba okulunun önerdiği gibi, “doğacak çocuğun bir Mozart olması için” saatlerce müzik dinletmek şeklindeki aşırı uyaranlara maruz kalan cenin örneğinde de meydana gelebiliyor. Çocuk, beyninin özgürce gelişebilmesi için dışarıdan zorlanan değil, kendi doğal uyaranlarının ritmine gereksinim duyar.) İlk dönemlerdeki duyguların bedende izler bıraktığı, bunların

yetişkin yaşlarda duygulara, düşüncelere ve davranışlara etki eden, buna karşılık bilinci, rasyonel beynin erişemediği bilgiler olarak kodlandığı kabul ediliyor.

Bana öyle geliyor ki bu buluş bize bir anahtar sunuyor ama bildiğim kadarıyla araştırmacılar bundan yararlanmıyor. Candace B. Pert'in *Molecules of Emotion* adlı, duyguların molekülünün keşfini konu alan son derece heyecanlı kitabında olduğu gibi, insan bazen, her deneyin yeni anahtarlar ürettiği ama hangi anahtarın hangi kilidi açacağı sorusunun kimseyi pek ilgilendirmediği izlenimine kapılıyor.

Duygusal Beyin adlı yapıtının sonunda bilişsel ve duygusal sistemlerin "işbirliğini" öne süren Joseph LeDoux bu alanda bir istisna olarak kabul edilebilir. Her ne kadar onun yorumuna göre ilk (bedensel) duyguların gücü ve inatçılığı ve bu ısrarcılık karşısında zihnimizin çaresizliği çok fazla öne çıksa da LeDoux bu işbirliğinin gerekliliği konusunda son derece nettir.

Ne var ki LeDoux bir terapist değil, beyin araştırmalarının ulaştığı sınırlara dayanıyor ve bedenin duygusal bilgisiyle (bilinçsiz olan) bilişsel bilinç arasında nasıl köprü kurulacağını bilmediğini açıkça itiraf ediyor. Kendi yaşadığım ve başkalarınınkinden edindiğim deneyimlerden, terapiyle bunun mümkün olduğunu biliyorum. Çocukluğun travmatik deneyimlerini ve duygularını da kapsayan bir terapiyle düşünce blokaajlarını zayıflatmak mümkün. Bu başarıldığı anda, acı çekme ya da çok gerilerde kalmış ve bastırılmış kötü muamele anılarıyla karşılaşma korkusuyla o güne kadar kullanılmayan beyin bölgeleri aktive edilebiliyor.

Bunu ben kendimde de yaşadım. Onlarca yıl boyunca, öylesi bir anım olmadığından dayak yememiş bir çocuk olduğumdan emindim. Ne var ki daha sonra kara pedagoji alanındaki oku-

malarım sonunda, daha süt çağındaki bebeklerin tuvalet eğitimi ve itaati öğrenmeleri için cezalandırıldığını fark edince, neden bu konuda hiçbir anım olmadığını fark ettim. Anlaşılan daha süt çağında itaatkâr olmam için o kadar etkili bir eğitim almıştım ki buna ilişkin olarak sadece bedensel (örtük) anılarım kalmış ama hiçbir bilinçli (açık) anım kalmamıştı. Daha sonraki yıllarda annem bana gururla daha altı aylıkken alt bezinden kurtulduğumu ve dikbaşlılık etmediğim zamanlarda onlara hiç sorun çıkarmadığımı gururla anlatırdı. O tür durumlarda da sert bir bakış, aklımın başıma gelmesi için yeterli olurdu.

Bugün artık bunun için ödediğim bedeli biliyorum. Bu bakıştan korktuğum için birçok şeyi söyleyemez, hatta düşünmeye bile cesaret edemezdim. Ama daha sonra bu beceriyi yine de kazanabildiğimi biliyorum.

Düşünce blokajlarımızı yaratan inkârın gücü beni her seferinde yeniden hayrete düşürüyor. Bu sınırlayıcı iktidar kendini, teologların ve felsefecilerin ahlaka ilişkin soruları geçmişte olduğu gibi, beyin araştırmalarının sonuçlarını ve çocuk gelişiminin yasalarını dikkate almadan tartışmalarında gösteriyor. Oysa tam da bu çalışmalar “kötü”nün nasıl oluştuğu ya da hayata geçirildiği meselesine ışık tutabilir. Psikanalistlerin de, süt çağındaki bebekler üstüne yapılan araştırmaları ciddiye alıyorsa kara pedagoji geleneğinden devraldıkları, doğuştan gelen yıkıcı dürtü ve kötücül, sapkın çocuk görüşlerini (bkz. AM 1988 a) gözden geçirmeleri gerekir. Daniel L. Stern ve John Bowlby taraftarları bugünün psikanaliz çevrelerinde ne yazık ki bir istisna olmaktan öteye geçemiyor. Bu belki de Bowlby’nin ilk bağlanma teorisiyle bir tabuyu yıkmaya yüzündendir. Bowlby asosyal davranışların kökenini anneyle kurulan ilk yakın bağın eksikliğiyle açıklayarak, Freud’un dürtü teorisine karşı çıkmış oluyordu.

Mesele sadece asosyal davranışlar ve narsistik kişilik bozuklukları değil, ilk çocukluktaki travmaların inkârının ve bastırılmasının ve bunun yanı sıra duyguların parçalanmasının düşünme yetisini sınırlayarak düşünce blokalarına yol açması olduğu için, bana kalırsa bizim Bowlby'den bir adım daha ileri gitmemiz lazım. İnkâr fenomeninin biyolojik temelleri beyin araştırmacıları tarafından saptanmış olsa da bunların sonuçları ve zihin yapımız üstündeki etkileri üstüne çok fazla kafa yorulmuş değil. Dünyanın dört bir yanında sıklıkla karşımıza çıkan, çocuğun çektiği acılar karşısında gösterilen duyarsızlık üstüne kimsenin düşünmek istememesi, çocuklukta oluşan düşünce sisteminin işlememesiyle elele ilerliyor.

Çocukluğumuzda doğal olarak duygularımızı bastırmayı ve yok saymayı öğreniyoruz. Aşağılamaların ve dayakların bizim iyiliğimiz için olduğunu ve bize acı vermediğini öğrendiğimizi sanıyoruz. Bizler de çocuklarımızı aynı yöntemlerle eğitip, onları bize iyi gelen şeyin onlar için de iyi olduğuna inandırınca beynimiz bu yanlış bilgiyle donanıyor.

Bu yüzden milyarlarca insan büyük bir ciddiyetle çocukların sadece şiddet kullanarak uslu ve akıllı başında olabileceğine inanıyor. Çocukların korkularını algılamayıp, attıkları dayaklarla olsa olsa çocuklarına, başkalarına ya da kendilerine şiddet kullanmayı öğrettiklerini anlamak istemiyorlar. Beden bu bilgileri çok erken yaşlarda depolamış olduğu için, birçok entelektüelin de paylaştığı bu yıkıcı inanca karşı çıkmak kolay değil. Bu görüşte olanlar sahip oldukları bilgilere taban tabana ters düşen şeyleri inatla savunup, bunun farkına bile varmıyor. Çalıştaylarımdan birine katılan bir psikoloji profesörü, "Aslında söylediklerinize katılıyorum ama çocukları cezalandırmayı yasaklama çabalarınızı, ana babaların çocuklarına kendi

değerlerini aktarma imkânını ellerinden alacağı için, desteklemem mümkün değil,” demiş ve bunun da önemli olduğunu eklemişti. Benim çocuklarım şu anda üç ve beş yaşlarındalar ve ne yapıp ne yapamayacaklarını öğrenmeleri gerek. Böyle bir yasa çıkarsa genç çiftler belki de çok daha az çocuk yapmaya karar vereceklerdir.

Bu adama çocukluğunda çok dayak yiyip yemediğini sordum. Sadece gerektiği zamanlarda, babasını çileden çıkardığında diye yanıtladı sorumu. O zaman da yediği dayakları hak ettiğini düşünmüş. Ardından son kez dayak yediğinde kaç yaşında olduğunu sordum. On yedi diye yanıtladı, genç delikanlı olarak saçmalıklar yaptığı için babasının deliye döndüğünü söyledi. Yaptığı saçmalığın ne olduğunu sorunca, önce yanıt alamadım. Kısa bir suskunluktan sonra baklayı ağzından çıkardı: “Sebebini hatırlamıyorum artık, üstünden o kadar çok zaman geçti ki, ama önemli bir şey olmalı. Babamın sinirden gerilmiş yüzünü hatırlıyorum. Babam adil biriydi, yani cezayı hak etmiş olmam gerek.”

Kulaklarıma inanamıyordum. Karşımda gelişim psikolojisi dersi veren ama eğitim amacıyla atılan dayağın anlamsız bir şiddet olduğunu hâlâ düşünmeyen bir adam vardı. Daha da önemlisi, bana anlattıklarında belirginleşen şey, düşüncesinin önündeki bariyerlerdi. Bunun muhtemelen çok erken dönemlerde yaşanan korkular gibi bir nedeni olmalıydı. Cesaretimi toplayıp düşündüklerimi açıkça söylemeden önce biraz duraksadım.

“Siz o zaman on yedi yaşındaydınız ve neden cezalandırıldığınızı anımsamıyorsunuz? Aklınızda sadece babanızın gergin suratı ve cezayı hak ettiğiniz kaldı. Buna rağmen üç ve beş yaşındaki çocuklarınızın aklında, sizin dayak yoluyla vermeye çalıştığınız derslerin kalmasını bekliyorsunuz. Küçük bir çocu-

ğün bunları genç bir insandan daha iyi öğrenip, bir de bundan olumlu dersler çıkaracağını nasıl düşünebilirsiniz? Bir çocuk kendi korkularını ve kızgın ana babanın yüzlerini hatırlayabilir belki ama bu kızgınlığın sebebini hatırlamaz. O çocuk da sizin gibi kötü davrandığını ve cezayı hak ettiğini düşünür. Burada olumlu bir pedagojik etki görebiliyor musunuz?”

Soruma hiçbir yanıt alamadım ama ertesi gün adam bana gelip bütün gece uyuyamadığını ve çok düşündüğünü söyledi. Bu tepkisine sevindim, hâlâ bir manevra alanı varmış demek ki. Birçok insan böyle bir açılımdan ürküp yalnızca çocukluklarında acılarını hissetmemeyi öğrendiklerinden, mantıksal bir çelişki içine düştüklerini fark etmeden ana babalarının zihniyetini yineler.

Ama bu acının izleri silinmez. Eğer silinmiş olsa her seferinde bize yapılanları tekrarlamazdık. Bizim silindiğini düşündüğümüz anı kırıntıları içimizde etkin olmayı sürdürür. Bunu en geç davranışlarımızın bilincine vardığımızda fark ederiz.

İnsanların, kendi çocukluklarını hatırlamamalarına rağmen, ana babalarının davranışlarını nasıl şaşmaz bir şekilde kendi çocuklarında taklit ettiğini görmek beni her seferinde şaşırtır. Sözgelimi bir baba, kendi babasının onu utandırdığının farkında olmaksızın kendi oğlunu döver ve alaycı ifadelerle onu aşağılar. Olsa olsa derinlemesine bir terapi sonunda kendisine aynı yaşlarda yapılanları keşfeder. Dolayısıyla, geçmiş dönem travmalarını ve ihmali unutmak bir çözüm olmaz, çünkü geçmiş, çevremizdeki insanlarla ama özellikle de çocuklarımızla ilişkimizde gelip karşımıza dikilir.

Buna karşı ne yapabiliriz? Bence çocukluğumuzda hiç eleştirmeden devraldığımız fikirlerin bilincine varmaya çalışabilir ve bunları bugünkü bilgilerimizle karşılaştırabiliriz. Bu bizim,

daha önce bize empatiyle yaklaşacak bir bilen tanışımız olmadığımız sürece kendimizi koruyabilmek için kör ve duyarsız kaldığımız durumları görmemizi ve hissetmemizi sağlar. Böyle bir çerçevede çocukluk döneminde bastırılmış duyguların kaynağı anlaşılabilir, bize bir anlam ifade edebilir ve böylece bunlar üstünde çalışmak mümkün olur. Buna karşılık bize empati gösteren bir eşlikçinin olmaması ve çocukluk travmalarının oluşturduğu kapsamın anlaşılmaması durumunda duygular kaotik bir hâlde kalır ve bizi derinlemesine korkutur.

Önsözde yaratılış hikâyesini anlatırken düşünce blokajlarının işleyişine kısaca değinmiştim, bu mekanizmaları şimdi açıklamak istiyorum. Düşünce blokajları bir yandan bizi “acı-lardan”, geçmişin korkularından koruduğu için dostumuz ama öte yandan tam da bu nedenle bizi duygusal açıdan körleştirdiği ve hem kendimize hem de başkalarına bu yolla zarar vermemize neden olduğu için düşmanımızdır.

Dayak yemiş çocuğun korkularını ve acılarını hissetmek için, yaşamı olumlayan bilgilere sırt çevirir, tarikatlerin tuzaklarına düşer, yalanları fark etmez, çocukların dayağa ihtiyacı olduğunu iddia ederiz vs. Bu bölümde düşünce blokajları üzerine soyut bir makale yazmak yerine, okurun kendi yolunu kendisinin bulacağı birkaç örnek vereceğim. Temelinde her bir çocukluk öyküsü benzersiz olduğundan (aşışılama ve çocukluk acılarına yönelik anlayışsızlık gibi ortak unsurlar barındırmasına rağmen), inkâr edilen ve parçalanan içerik her insanda aynı değildir. Belki demokrasi ve ilerleme fırsatı tam da buradadır. Trajik geçmişleri ve duygusal körlükleri yüzünden milyonlarca insan usta tiyatrocuları ya da paranoyak katilleri liderleri olarak seçse de aynı ülkede çoğu kez çocukluğunda kötü muamele görmemiş, yardımcı tanığı

olmuş ve yetişkinen gerçekleri görebilen insanlar da vardır. Çoğunluk yalanları göremeyip iktidar düşkünü politikacıların ağına düşerken, bu insanlar gerçeği görüp tehlikeleri fark edecek kadar özgürdür.

Duygusal körlüğün en rahat gözlemlenebildiği yerler tarikatlerdir, çünkü dışında kalanların beyinleri aynı şekilde yıkanmış değildir. Örneğin Yehova Şahitleri çocukları cezalandırmayı onaylar ve hiç durmadan dünyanın sonunu bekler. Ama hiçbiri, onu seven ana babasının kötü muamelelerine maruz kaldığından beri dünyanın sonunu gerçekten yaşamış olan dayak yemiş çocuğu içinde taşıdığını sezmez bile. Bu tür anılardan daha kötü ne olabilir. Yehova Şahitleri daha çok küçük yaşlarda, acılarını anımsamamayı öğrenir ve dayaağın çocuklarına acı vermediğini ileri sürer. Cehennem onlar için sürekli oradadır ama onlar bunun nedenini bilmez.

Örneğin, Romanya diktatörü Çavuşesku'nun duygusal körlüğünü ele alalım. Çavuşesku on kardeşiyle birlikte tek göz bir odada büyük bir sefalet içinde yaşadığından bihaberdi. Saplantılı ölçüde lüks saraylarında o günleri çoktan bastırmıştı. Ama örtük belleği (bedeni) çocukluğunda çektiği anıları unutmamış ve onu bütün halkından intikam almaya yöneltmişti (AM 1990). Annesi gibi, diktatörlüğünde yaşayan kadınların da kürtaj yaptırması yasaktı. Bu yüzden Romanya'daki ailelerin birçoğu, bir zamanlar kendi ana babası gibi, istediğinden ve bakabileceğinden daha fazla çocuk yapmak durumunda kalıyordu. Bu nedenle de Romanya'daki çocuk bakımevleri korkunç sefalet yüzünden ağır davranış bozukluğu ve başka engeller sergileyen kız ve erkek çocuklarla dolup taşıyordu. Bir tek, bilinçsiz anılarının ve düşünce blokajlarının gaddarlığa yönelttiği diktatör, bu davranışın anlamsızlığını göremiyordu.

Beni eleştirenlerin birçoğu, dünya tarihinin sadece liderlerin çocukluklarına indirgeyerek açıklanamayacağını ifade eder. Beni indirgemecilikle suçlayanlar, onları düşünme zahmetinden kurtaran “sadece” sözcüğüne ilişkin her tartışmadan kaçınırlar. Oysa ben hiçbir zaman dünya tarihindeki gelişmelerin tek sebebinin benim bu saptamam olduğunu iddia etmedim. Ancak, bu gerekçelerin her zaman göz ardı edildiğini göstermek istedim. Çeşitli nedenlerle, benim hiç dile getirmediğim argümanlar bana karşı kullanılıyor. Hitler’in hayatı ve kariyeri hakkında son derece özenli araştırmaları olan ve bu yüzden de kesin bilgiler içerdiği izlenimi yaratan İngiliz tarihçi Ian Kershaw’un kitaplarında bile benim duruşuma ilişkin bu aşırı basitleştirmeye rastlanabilir. Ne yazık ki çocukların duygusal dünyasına ilişkin kişisel ve bilinçli deneyimlerinin eksikliği, onun çocukluk dinamikleri ile ileriki yaşamda ortaya çıkan iktidar açlığı arasındaki ilişkiyi kurmasına ve anlamasına engel oluyor.

Kershaw yetişkinlerin erken dönem çocukluk duygularından, Afrika’da da gözlemleyebildiğimiz gibi bunun yıkıcı bir nefrete dönüşmesinden bihaber görünüyor. Bu bilgisizlik, bütün entelektüel kapasitesini Hitler’in yaşamına ait binlerce ayrıntının incelenmesine vakfeden bir tarihçinin, yanıtı çocuklukta yatan temeldeki “neden Hitler” sorusunu kendine sormamasında ortaya çıkıyor.

Ron Rosenbaum Fransızca olarak kaleme aldığı *Pourquoi Hitler?* adlı kitabında bu soruyu soruyor gerçi ama o da yanıtını vermiyor. Bir gazeteci tavrıyla verileri ve anekdotları bir araya getiriyor ama bunlar üstüne kafa yormuyor. Elinde Robert G. L. Waite’nin çalışması gibi önemli bir kaynak olmasına rağmen, o da tabulaştırılmış bu anahtar soruya dokunmaktan kaçınıyor. *The Psychopathic God: Adolf Hitler* adlı kitabında Waite, W. H.

Auden'in 1 Eylül 1939'da Alman ordusunun Polonya'yı işgal ettiği gün yazdığı şiirden şu satırları seçiyor:

*Accurate scholarship can
Unearth the whole offence
From Luther until now
That has driven a culture mad,
Find what occurred at Linz,
What huge imago made
A psychopathic god:
I and the public know
What all schoolchildren learn,
Those to whom evil is done
Do evil in return.**

Yukarıdaki metin, bu son derece çalışkan tarihçinin iki ciltlik eserinin başka hiçbir yerinde rastlanmayan, Üçüncü Reich'in özüne ilişkin en yoğun değerlendirmeyi içeriyor.

Çocukluğumuzda oluşan düşünce blokajlarını içimizde taşıyor olmamız, psikanalitik bir yorum değil, her bir vakada doğrulanabilecek bir saptamadır. Ne var ki ortaya çıkacak imajı deforme eden değer yargıları kolayca işin içine girebildiği için bu kontrol kolay değildir. Her suçlu, çocukluğunda aşağılanmış, kötü muamele görmüş ya da sefalet içinde büyümüştür ama çok azı bunu itiraf edebilir. Birçoğu bunu bilmez bile. İşte

* Esaslı bir irfan/ Açığa çıkarır tüm saldırıları/ Luther'den bugüne/ Deli eden bir uygarlığı/ Nasıl da devasa bir imago/ Psikopat bir tanrı:/ Ben de biliyorum, kamuoyu da/ Tüm çocuklar öğreniyor okulda/ Kötülüğe uğrayanlara/ Sen de kötülük yap karşılığında—ç.n.

bu yüzden inkâr, istatistiksel hesaplamaları zorlaştırır. Zaten çocukluk meselesi karşısında gözler ve kulaklar kapalı kaldığı sürece istatistiğin koruyucu bir etkisi yoktur.

Bazı noktalar bilimsel ve istatistiksel olarak kanıtlanmış-
tır. Sözgelimi, ceza gören çocukların kısa vadede daha uysal
ama uzun vadede daha saldırgan ve yıkıcı olması gibi. Ancak,
psikologların istatistiği kullanarak güçlkle ortaya çıkardığı
bir husus kamuoyunu pek ilgilendirmişse benzemiyor. Örne-
ğin Mayıs 2000’de *Wall Street Journal*’da “Dayak Geri Dönü-
yor” başlıklı bir makale yayınlandı. Bu makalede günümüzde
giderek daha fazla sayıda genç ana babanın kendileri hiçbir
fiziksel ceza görmemiş olsalar da çocuklarını dövdüğünden
söz ediliyordu. Ben deneyimlerime dayanarak şunu söyleye-
bilirim: Eğer dayak çocukluğun sadece erken dönemlerinde
atılmışsa bunu hatırlamak çoğunlukla mümkün değildir; bu
nedenle de “ben hiç dayak yemedim” türü ifadeler kesinlikle
güvenilir değildir. Ayrıca yaptığım birçok kapsamlı araştırma
sonunda, sadece kendisi de dayak yemiş insanların içinde bu
dürtüyü hissettiğini saptadım (bu tabii ki herkesin bu dürtüye
uyduğu anlamına gelmez). Cezalandırılmamış insanlarda bu
sorun yoktur. Çocuklarıyla çeşitli sorunlar yaşayabilirler belki
ama bedenleri bu bilgiyi depolamamış olduğundan bu sorunu
yaşamazlar.

Çocukların nasıl eğitileceği konusunda bilimin pek etkisi
yoktur. Değişim üniversitelerden başlamayacak. Değişim şiddet
içermeyen eğitimin yasallaşması için uğraşan tek tek cesur in-
sanların, avukatların, yargıçların, politikacıların, hemşirelerin,
ebelerin, aydınlık görüşlü ana babaların çabalarıyla mümkün
olacak. Örneğin Sünnet Bilgi Kaynağı Merkezi Ulusal Örgü-
tü’nün (NOCIRC) kurucusu ve yöneticisi olan Marilyn Fayre

Milos'un girişimleri sonucunda, önce sadece birkaç hemşire ABD'deki doğum kliniklerinde sünnetin sorgusuz sualsiz uygulanmasına karşı çıkmaya başladı. Bu hemşirelerin gaddarca buldukları bu müdahaleye yardımcı olmayacaklarını açıklamalarından sonra, o güne kadar hiç düşünmeden otoritelerin koyduğu kurallara uyan kamuoyunun gözü açıldı. Bu operasyonlar daha önceleri sağlık sigortaları tarafından karşılanır ve rutin olarak uygulanırken, artık ana babanın onayını almak zorunlu hâle geldi.

Acaba erkek hekimler neden daha önce yeni doğmuş bir bebeğe bu acıyı yaşatmaya karşı çıkmadı? Neden onca zaman savunmasız bir çocuğa kötü muamele ettiklerini fark etmediler? Bence kendileri de bebekliklerinde benzer bir kötü muameleye maruz kalıp, acının zararsız olduğu bilgisini içselleştirdikleri için. Eski hemşire Marilyn Fayre Milos sayesinde artık çok kimse böylesi bir müdahalenin küçük çocuklara fiziksel ve ruhsal acı verdiğinin bilincinde. Bu durum daha birkaç yıl öncesine kadar "bilinmiyor" ve küçük çocuklar narkozsuz ameliyat ediliyordu. Burada söz konusu olan sadece duyarsızlık değil, aynı zamanda bir düşünce blokajıdır. Yetişkin biri mutlaka narkoza gerek duyarken, son derece hassas yeni doğmuş bir bebeğin gerek duymayacağını varsaymak başka türlü açıklanamaz. Düşünce sisteminin işlemez hâle getirilmesi bu tür müdahalelerle neredeyse önceden programlanıyor. Bu yüzden sünnet gibi zararlı bir müdahale erkek hekimler tarafından değil, bu geleneğin kurbanı olmamış kadın hemşireler tarafından sonlandırıldı.

Artık Almanya'da ceza yasağının yerleşmiş olması da ilişkilerimizin insanileşmesi ve düşünce blokajlarının ortadan kaldırılması yolunda atılmış bir adımdır. Bu adımı büyük ölçüde kadın hukukçulara ve kadın politikacılar borçluyuz. Psikote-

rapistler ve psikologlar (gerek erkek, gerekse kadın) her gün çocukluk travmalarının sonuçlarıyla karşı karşıya kalmalarına rağmen bu konuda daha az etkin oldular. Hatta bundan yirmi yıl önce İsveç'te, terapistler benzer bir yasa teklifine karşı çıkmışlardı. Yasaklama sonucunda ana babaların daha çok kızdırılacağından ve bunun bedelini de çocukların ödeyeceğinden korkuyorlardı. *Yetenekli Çocuğu Dramı*'nda işaret ettiğim gibi psikologların kariyeri daha çocukluklarında ana babalarını anlamaya çalışıp çaresizlik içinde onları yargılamamaya çalışırken –kötülüğü fark edip, elmayı bilgelik ağacından koparıp yemezken– başlar. Bu durumun çıkışsızlığı, ceza yasağına karşı alınan tavırda da görülebilen izler bırakır. Çocuğun bu endişesi –anlayıp yargılamama– çoğunlukla ileride meslek seçiminde de itici güç olarak rol oynar. Ama bizler psikolog ve terapistler olarak, çocukluk korkularının içine hapsolup kalmamalıyız. Biz yetişkinler olarak yargılayacak, kötülüğün adını koyacak ve onu hoş görmeyecek gücü kendimizde bulabilmeliyiz.

Zihin yapımızdaki değişim adım adım gelişir. Eğer çocuklara dayak atmak yasaklanırsa, bu çocuklar yirmi yıl sonra bugün birçoğumuzdan farklı düşünüp hissedeceklerdir. Bundan kesinlikle eminim. Onların çocukların çektikleri acılar karşısında gözleri ve kulakları açık olacak ve bu, bütün istatistiksel araştırmalardan daha fazla etki yaratacaktır. Benim iyimserliğim yasalar aracılığıyla çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi ve ana babaların (bkz. Cezasız ana babalık örgütünün çalışmaları, ashley@eaznet.com) daha açık fikirli olmaları sonucunda ortaya çıkacak koruma fikrine dayanıyor.

Ama halihazırda ceza görmüş insanlara nasıl yardım edilebilir? Bu soru bana sıklıkla soruluyor. Bütün bu insanların çok uzun bir terapi mi görmesi gerek? Bir terapinin süresi, onun

kalitesi hakkında hiçbir şey belirtmez. Ben, onlarca yıl psikoterapi yapıp, terapisti bu konulara girmekten ve kendi çocukluğuyla yüzleşmekten çekindiği için, çocukluğunda gerçekten neler yaşadığını bilmeyen insanlar tanıyorum. Birkaç yıldır, doğrudan travmaları hedef alan bazı yeni terapi yöntemleriyle kısa sürede başarılı sonuçlar alınabiliyor. Francine Shapiro'nun geliştirdiği Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme yöntemi (EMDR) böylesi bir örnek. Bu yöntemlerin neden bu kadar etkili olduğunu açıklayabilmek için yeterli deneyime sahip değilim, ancak birçok vakada terapistin travmatik anılara olan ilgisinin beden dilinin önemli rol oynadığı bir süreci harekete geçirdiğini tahmin edebiliriz. Fantezilerin yorumlanmasına dayanan klasik psikanalizde bu süreçle uğraşılmaz. Ben kendim her biri iyi niyetli olan analistlerle üç ayrı terapi yapmama rağmen, hiçbirinde çocukluğumun gerçekliğini açığa çıkarmayı başaramadım.

Daha sonra bu gerçekliği primal terapi aracılığıyla aradım ama sonuç alamadım. Gerçi erken çocukluk dönemime ilişkin duygularımı keşfedebildim, ancak benimle empati kuran bir tanıgım olmadığı için, erken dönem gerçekliğini bütün kapsamı içinde kavrayıp gerçeğin açığa çıkmasına izin veremedim. Bugün artık kimseye, bu alanda iyi tanınan uzmanlarla olmadığı takdirde bu yolu denemesini önermem. Çünkü birçok sözde empati gösteren tanık, hastalarında çok yoğun duygular yaratmakla birlikte onları içinde bulunduğu kaostan çekip çıkaramıyor.

Bana sık sık, psikoterapideki en önemli unsurun ne olduğunu sorarlar. Bu kitapta ortaya koymaya çalıştığım gibi bedende hapsolmuş gerçeğin duygusal ve bilişsel açıdan keşfedilerek sessiz kalma emrinden ve ana babayı yüceltmekten kurtulmak

mı, yoksa bir bilen tanığın varlığı mı? Ben bu sorunun ya biri ya diğeri olarak değil, hem biri hem de diğeri olarak yanıtlana-
bileceğini düşünüyorum. Bilen tanık olmadığı takdirde erken
dönem çocukluk gerçekliğine dayanmak mümkün değildir.
Ama bilen tanık derken kastettiğim şey psikoloji okumuş ya
da bir gurunun yanında primal deneyimler yaşayıp ona bağımlı
kalmış biri değil. Benim için bilen tanıklar kendi bastırılmış
çaresizliklerini, hastaları üstüne uyguladığı iktidarla dengele-
meye çalışanlardan ziyade kendi geçmişiyle yüzleşme cesare-
tini göstererek bağımsızlaşmayı başarmış olan terapistlerdir.
“Psikoterapide çocukluk gerçekliğinin atlanması” bölümün-
deki psikiyatr A örneğinde, ona başka bir terapi konseptiyle
nasıl daha fazla yardım edilebileceğini anlatmaya çalışmışım.

Teorik olarak onun için önemli olan gündelik yaşamında
çocukluk gerçekliğinin izlerinin durmadan nerelerde karşısına
çıkıldığını fark etmek, bunları daha iyi tanımak ve körlemesine
tepki vermemekti. Onun bir yetişkin olarak mevcut durumla
duygusal olarak başa çıkmak ve aynı zamanda uzun süre kulak
vermeye cesaret edemeyip, bugün ancak bir terapist eşliğinde
dinlemeye başladığı, bir zamanlar acı çekmiş olan bilen çocukla
yakın ilişkide olabilmek için yardıma ihtiyacı vardı.

Beden ona yapılan her şeyi bilmesine rağmen bunları söz-
cüklerle dile getiremez. Tıpkı bizim bir zamanlar olduğumuz
çocuk gibidir, her şeyi gören ama yetişkinin yardımı olmadan
çaresiz kalan çocuk gibi. Geçmişin duyguları açığa çıktığında,
bunlara her zaman kendini savunmasız hisseden, yetişkinlerin
anlayışına ya da hiç değilse sakinleştirmesine ihtiyaç duyan
çocuğun korkuları eşlik eder. Kendi geçmişini bilmediği için
ne yapacağını bilemeyen ana babalar da çocuklarını sakinleştirebilir.
Çocuklarına koruma, güvenlik ve süreklilik sağlayarak

onların (ve kendilerinin) korkularını yatıştırabilirler. Bedenle girdiği ilişki içinde bilişsel sistemimiz de aynısını başarabilir (Busnel).

Bedenin aksine, bilişsel sistemimiz geçmişin olayları hakkında pek bir şey bilmez, bilinçli anılarsa bölük pörçük ve güvenilmezdir. Buna karşılık, çocuğun henüz sahip olmadığı kapsamlı bilgilere, gelişmiş bir anlayışa ve yaşam deneyimine sahiptir. Yetişkin artık çaresiz olmadığından, kendini kendince ifade edebilmesi ve kendi öyküsünü anlatabilmesi için içindeki çocuğa (bedenine) koruma ve onu dinleyen bir kulak sunabilir. Yetişkinlerin bu öykünün ışığında ortaya çıkan ve anlaşılmaz olan korkuları ve duyguları bir anlam kazanıyor. Sonunda bir bağlam içinde yer alıp, bir tehdit olmaktan çıkıyorlar.

Benim de önceleri savunduğum ve kendi kendine yapılan terapiler için daha çok bir öneri niteliğindeki bu terapi konseptinin başlangıcı birkaç yıl önceye uzanıyor. Bugün artık kayıtsız şartsız desteklemiyorum. Çünkü bana kalırsa bu çalışma için mutlaka bir bilen tanığın eşliğine ihtiyacımız var. Ne yazık ki terapistlerin çoğu bu tür bir eşlik etme eğitimi almıyor. Ben terapistlerin çocukluklarında çektikleri sıkıntıları güzelleştirmeden görerek ebeveynlerini üzme ve buradan doğan tutuklukla hastalarının sıkıntılarına yardımcı olamamaya yol açan korkuların çok çeşitli türünü biliyorum. Ama biz bu konuda ne kadar sık yazar ve konuşursak durum o kadar çabuk değişecek ve korkular azalacaktır. Çocukların sıkıntılarına kulak veren bir toplumda insanlar kendi öyküleriyle baş başa kalmazlar. Terapistler Freudyen “tarafsızlığı” giderek daha fazla kenara bırakıp, bir zamanlar çocuk olan hastalarının tarafını koşulsuzca tutacaklar. Böylece hasta da kendi gerçek geçmişiyile tehlikesizce yüzleşme imkânı bulacaktır. Bugün artık hasta-

larımızı, terapist Guntrip'in yaptığı gibi bir ömür süren trajik labirentlere girmekten koruyabilecek noktaya geldik. Çünkü, bedende saklanan en eski korkuları yenmek ancak gerekçesini inkâr etmezsek mümkün olur.

KISIM 3

KENDİ GEÇMİŞİMİZDEKİ KIRILMALAR

AÇILIŞ

Şimdiye kadarki öncelikli hedefim çocukluğun toplumumuzda hâlâ bir tabu olduğunu ve bunun nedenini anlatmaktı.

Bundan sonraki bölümlerde yapmak istediğim, herkesin tek başına “fark etmemelisin” emrinden nasıl uzaklaşacağını ve “eskiden böyleydi” bilgisine ulaşp, “ben çocuklarıma böyle davranmayacağım” kararına gelebilmek için ne yapacağını göstermek. Ben bu adımı atma cesaretini göstermiş her yaştan insan tanıyorum. Gelecek bölümler onların uyanış öykülerini anlatacak.

İlk önce, yeni edindiği bilgiler sayesinde, daha kendisi ana baba olmadan önce küçük çocuğun duyarlılığına empati göstermeyi yeniden öğrenmiş gençleri ele alıyorum. Bir sonraki örnek, çocuklarını emziren ve bu bedensel yakınlaşma sayesinde kendi çocukluğunda maruz kaldığı kötü muamelelerin izlerini fark eden genç annelere değiniyor. Bu durum anneleri çocuklarına karşı duygularını körlemesine dışavurmaya karşı koruyor. İlk çocuğun doğumundan sonra bastırılmış olan duyguların yeniden gün yüzüne çıkma sorunsalı, Harry Guntrip’in sunumunda da görülüyor.

Son olarak da artık ölmüş olan, bütün hayatı boyunca her şeyi doğru yapmaya çabalamış ve çocukluğundan beri o şekilde eğitildiği ve insanlara boyun eğmesi öğretildiği için kendi duygu ve algılarını sürekli bastırmış bir kadının yazgısını aktaracağım. Bu zoraki uyum, daha sonraları kişiliğinin ayrılmaz parçası hâline gelerek kadının ona acı veren ilişkilere katlanmasına neden olmuş. Ancak hayati tehlike içeren bir hastalık sonucunda, çok erken yaşta geliştirdiği koşulsuz itaat stratejisini önce fark edip,

sonra da terk ediyor; kendi ihtiyaçlarını ve arzularını keşfedip, onlar konusunda ancak gerçekleştirmelerinin mümkün olmadığı noktalarda ısrarcı olduğunu anlıyor. Böylece arzularının gerçekleşmesinin mümkün olmadığı çocukluk dönemi sıkıntılarını onlarca yıl boyunca hiç durmadan yeniden yaratıyor. Sonunda, hastalığı nedeniyle bir bilen tanıktan yardım alınca, çocukluk sıkıntılarının illa bugünün de sıkıntıları olması gerekmediğinin ve artık çaresiz olmadığına ayırımına varıyor.

Çocukken anne babasına çok bağlıydı. Büyüdüğünde onun iletişim kurma konusundaki bilinçli arzusunu paylaşan insanlarla birlikte oluyor, bu tür bir iletişim arzulamayan insanlara bu isteğini zorlamıyordu.

Bu kadın yolunu terapi yapmadan da bulabilir miydi acaba? Bu soruyu genel anlamda yanıtlamak mümkün değil. Yansımalarından ve yıkıcı ilişkilerinden terapi görmeden kurtulan insanlar olduğu gibi, uyum sağlamanın çocuklukta yatan kökenlerine inemediği için terapiye rağmen bunu başaramayanlar da var.

Hangi riskleri göze alabileceğine ya da almak isteyeceğine ve geçmiş deşmenin ne kadar anlamlı olduğuna herkes ancak kendi karar verebilir.

1. SOHBETLERLE BÜYÜME

Çocukları dövmenin uzun vadede sadece olumsuz etkileri olduğunu öğrendiğimden bu yana genç ana babalara bu bilgiyi aktarmak için aktif bir çaba içindeyim. Bunu makaleler, söyleşiler, konferanslar ve bildiriler aracılığıyla yapıyorum. Zaman zaman, daha evlenip çocuk sahibi olmalarından önce bu bilgileri aktarabilmek umuduyla okulların üst sınıflarından çocuklarla konuşuyorum. Bu buluşmaların hepsinde, bir yandan bu konuyla ilgilenmeye karşı ciddi bir dirençle karşılaşılıyor, bir yandan da bu insanların hemen hepsinde, üstü örtülü olduğu için hiçbir zaman kapanmayacak olan ve dokunulmayı bekleyen yaralı bir noktaya dokunduğumu hissediyorum.

Öğrencilerle konuşurken, en başta neden söz ettiğimi bile anlamadıkları dikkatimi çekiyor. Bana sanki başka bir gezegenden gelmişim gibi bakıyorlar ve arada şu tür diyaloglar ortaya çıkıyor: “Bu söylediğinizi daha önce hiç duymadım.” “Evet benim yaşımda birinde buna ender rastlanabilir.” “Hayır, sadece sizin yaşınızda değil, her yerde çocukların dayaksız eğitilebileceğini duyuyorum. Bir zamanlar hippiler ya da altmış sekiz kuşağından ana babalar gibi bazı çılgınlar çocuklarını dövmeye karşıydı. Ama sonunda çocuklarını ihmal ettiler ve eğitemediler. Bugün artık birer yetişkin olan çocukları disiplinsizlikten, kuralsızlıktan ve yönelimlerinin olmamasından yakınıyor. Ana babaları tarafından doğru dürüst eğitilmemiş olan bu çocukların bugün ne hâle geldiklerini görüyorsunuz. Diledikleri gibi yaşıyor, silahla oynayıp, okul arkadaşlarını bile öldürüyorlar. Buna benzer vakalar sadece ABD’de değil, bizde de oluyor.”

Bu şekilde konuşan gençler kendilerini tam anlamıyla ana babalarıyla özdeşleştiriyorlar. Ama henüz ergenlik çağında, yani duygusal ve zihinsel açıdan bir dönüşüm ve merak süreci içinde olduklarından, görüşleri henüz katılaşmış değil. Bu yüzden de mesajlarımın onlara ulaştığını hissediyorum. Hepsi değilse bile bir kısmı, okul arkadaşlarına fiziksel olarak saldıran ve hatta öldüren gençlerin bir zamanlar sevgi görüp şımartılmış olanlar değil, ihmal edilmişlik içinde yetişip kötü muameleye maruz kalan ve buna tepki gösterme hakkı olmayan çocuklar olduğu gerçeğini kabul ediyor. Bastırılmış öfke bu gençlerin içinde bir saatli bomba gibi tik tak edip, sonunda yıkıcı bir nefret olarak patlıyor. Bunu söylediğim zaman öğrencilerin neden söz ettiğimi anladıklarını yüzlerinde görüyorum. Bedenleri bu bilgiye henüz çok yakın. Yetişkinlerin aksine, “Yediğim dayaklara rağmen ben büyüdüm ve güçlendim. Bunu annemin ve babamın tokatlarına borçluyum” türünden iddialarda bulunmuyorlar. Gençler henüz bu noktada değil ve yedikleri dayaklara ilişkin anıları elli atmış değil, sadece on yıl geride.

Ebeveynlerinin ikisi de öğretmen olan on yedi yaşındaki bir lise öğrencisi şöyle diyor örneğin: “Anam babam beni sever, benim için her şeyin en iyisini yapar. Önceleri beni dövüyorlardı. Ama ben yaramazlık yapmayı seven bir çocuk olduğum için başka çareleri kalmadı. Hiç durmadan yaramazlıklar yaptım.” Öğrenci oldukça zeki ama huzursuz ve gergin görünüyordu. Bize yaptığı yaramazlıklardan bir örnek verip veremeyeceğini sordum. “Mesela on yaşındayken evden kaçmışım ve annem beş saat boyunca beni aramış. Tabii ki sonunda paparayı yedim. Ama bugün o cezanın adil olduğundan eminim. Bir daha hiç evden kaçmadım. Başka yaramazlıklar yaptım. Yaramazlık yapmadan duramıyorum. Muhtemelen dünyaya kötü bir çocuk

olarak gelmişim.” “Kendinize neden böyle davrandığınızı hiç sordunuz mu? Sizi beş saat boyunca anneniz tarafından aranmaya iten neydi? Sadece ona acı çektirmek mi? Kendinizi on yaşınızdaki hâlinizde hayal etmeye çalışın.” Delikanlı bana baktı. Ama yüz ifadesinin değiştiğini fark edebiliyordum. Yüzüne ilişen o ukalaca ifade yok olup gitmişti. Bir süre sonra, “Beni dövdükleri sırada, beni böyle deli gibi aradıklarına göre beni seviyor olmalılar, diye düşündüğümü hatırlıyorum. Öfkeleri sevgilerinin bir kanıtıydı.” “Bu sevgiyi test etmek için kaçtıysanız o zaman bu bir yaramazlık değildi. Belki elinizde sevginin başka kanıtı yoktu.” “Bu açıdan bakarsanız, öyle. Her zaman ana babama bir yük olduğumu, ben olmasam daha mutlu olacaklarını düşündüm. Ama öfkeleri bunun doğru olmadığını gösterdi bana.” “Yani on yaşındaki bu çocuk zekice ve somut bir hedefe yönelik davranmıştı. Bunu neden yaramazlık olarak adlandırıyorsunuz?” “Bilmem, ben ... kendimi hep, durmadan saçmalıklar yapan kötü bir çocuk olarak gördüm.”

Bir insan bütün hayatı boyunca işte böyle damgalanabilir: “Ben kötüyüm, ben aptalım, ben dayanılmazım, ben bir yüküm.” Ve çevresi bu düşüncesini desteklercesine davranırsa bunu düzeltmesi mümkün olmaz. Bu damgalar, ana babanın çocuklarında tahammül edemedikleri şeylere bağlı olarak vurulur. Ama onlar kendi travmatik anılarının uyandırdığı duyguları kabul edemezler. Oysa çocuk bu damganın tutsağı olmak zorunda değildir. Bunun için olup biteni sorgulayan bir öğretmen varlığı bile yeterlidir. Sınıflarda edindiğim deneyimler bunun hiç de zor olmadığını ama nadiren yapıldığını gösterdi.

Aydınlatma çalışmalarım çerçevesinde emzirme gruplarındaki kadınlarla da buluşuyorum. Amerika’da başlayan bu hareket Avrupa’da oldukça yaygınlaştı. Kadınlar emzirmeyi

çocuklarının gelişimi açısından çok önemli bulduklarından, olabildiğince uzun süre emzirmek istiyorlar. İlk yıllar sınırlı kaldığı sürece bu görüşe ben de katılıyorum. Aslında ben genç anneleri, çocuklarını “şaplaklarla” büyütmenin iyi olmadığı konusunda bilgilendirmek istiyordum ama emzirme yoluyla kendini çocuğuna bu kadar bağlı hissedenden bir annenin bunu aklına bile getirmeyeceğinden emindim. Maalesef bu tahminimde yanıldığımı gördüm. Anlaşılan bütün kadınlar zaman zaman içlerinde çocuklarını dövme dürtüsü hissediyor; kimisi çocuğun ağlamalarına tahammül edemediği için, kimisi bebeğin neden ağladığını bilememenin çaresizliğinden yapıyor ve bunu aşırı yorgunluğa, ev işlerine, annelikle birlikte çalışma hayatının zorluklarına bağlıyor. Bugüne kadar hiçbiri bu dürtünün mutsuz geçen çocukluklarının eseri olduğunun farkında değildi. Kimi çaresizlik içinde bu dürtüyle mücadele ediyor, kimi boyun eğip doğru davrandığını düşünüyor; özellikle de annelerinden bu konuda destek varsa.

Bu gruplardan birini dörder aylık aralarla üç kez ziyaret ettim. İlk buluşmada süt bebekleri ve çocuklarda “şaplağın” olumsuz sonuçları hakkında hazırladığım bir broşür dağıtmış ve bu konuda bir sorun yaşayıp yaşamadıklarını sormuştum. İçlerinden biri çocuğun neyin yasak olup neyin olmadığını anlaması için gerektiğinde bir şaplak attığını söyledi. Ama bunu belli bir duyguyla yapmıyordu. Bir diğeri arada elinden kaçırverdiğini ama bunun sık olmadığını söyledi. Üçüncüsüyse on aylık oğlunun bisküvi kırıntılarını yere saçtığını ve artık buna bir son vermesi gerektiğini söyledi. Ne var ki attığı şaplaklar bir işe yaramıyor, kendi annesiye yeterince sert olmadığı için çocuğun böyle davrandığını ileri sürüyordu. Oğlunu döverek ona iyi davranmayı öğretmek gibi bir gerekliliğin olup olma-

dığını sorunca birden ağlamaya başladı. “Hayır, ona acıyorum ama yapılması gerekeni yapmam gerek. Ailemde herkes onu şımarttığımı ve bir diktatör gibi yetiştirdiğimi söylüyor. Ne yapacağımı bilemiyorum.” Genç anneye çocukluğunda kendisinin de dayak yiyip yemediğini sordum. “Tabii,” diye yanıtladı sorumu. “Başka nasıl olsun ki?”

Çocuğunu duygusuzca disipline eden anneye de aynı soruyu yönelttim. Annesinin de babasının da çok öfkelenerek onu kemer ve elbise askısıyla dövdüklerini anlattı. Oysa kendisi bunu öfkeyle yapmıyordu. Çocuğunu sevdiğini, o yüzden de onun kendi öfkesinin kurbanı olmasını istemediğini ama çocuğun ona neden korkarak sarıldığını anlamadığını söyledi. “Korkunun sebebi bir sonraki tokat olabilir mi?” diye sorduğumda, çocuğunun daha bunu anlayamayacak kadar küçük olduğunu söyledi. Bütün ciddiyetiyle çocuğunun korkmak için henüz çok küçük olduğunu ama dayak aracılığıyla vermeye çalıştığı eğitimi anlayacak kadar akli başında olduğunu düşünüyordu. Çocuğun korkuyu korkmak dışında bir yoldan öğrenemeyeceğini bilmiyordu.

Aynı grubu birkaç ay sonra yeniden ziyaret ettiğimde kadınların içine girdiği süreç beni şaşırttı. Görmeye başlamışlardı. Çocukları onlar için artık eğitmeleri gereken birer nesne değil, onlara bakışlarıyla, ağlamalarıyla, davranışlarıyla bir şeyler anlatan insanlar olmuş, kadınlar da bunu algılayacak antenler geliştirmişti. Muhtemelen çocuklarını emzirmekten gelen yakınlık, benim sorduğum soruların zorlayıcılığıyla ve aynı zamanda kendi geçmişleriyle yüzleşmelerine yardımcı olmuştu. Bu yakınlık sayesinde kendilerini daha az yalnız hissediyorlardı. Öte yandan bu yakınlık onların kendilerinden bile büyük bir özenle gizlediği çocukluk ihtiyaçlarının da su yüzüne çıkması-

na yol açıyordu. Beden, geçmişte yaşanan düş kırıklıklarını ve karşılarında dikili duran bilmeme ve soğukluk duvarını daha net hatırlıyordu.

Örneğin kadınlardan biri ablasından, annesinin onu, o henüz iki yaşındayken kan çıkarana kadar ısırıldığını öğrenmişti. Bu hem annenin hem babanın çocuk eğitimi şiddet kullanarak yürüttüğü bir ailede meydana gelmişti. Kadın ilk buluşmaları-mızda ele aldığımız konulara hiç yakın durmuyordu. Entelektüel eğilimleri hayli güçlü olan kadın bu yıkıcı kalıpları devralma-mak için NLP terapisi yaptığını anlatıyordu. Ancak daha ikinci buluşmamızda çektiği acıları ve bu öğrendiklerinden sonra çocukları için başka türlü bir anne olmaya çalışacağını bana ağlayarak anlattı. Şiddet geleneğini terk etme doğrultusundaki cesareti şaşırtıcıydı. Birkaç ay sonraki üçüncü oturumda, henüz iki yaşında bir çocukken annesinin onu nasıl ısırıldığını anlat-tığı sırada, kadınlardan bazıları ansızın gözyaşlarına boğuldu. Kendi çocukluk anılarını akıllarına getirdiği için kadının an-lattıklarını duymaya tahammül edemiyorlardı. Çocuk hâliyle insanın ona böylesi gaddarlıklar yapan bir anneyi sevmesine ve kendi içinde, o âna kadar varlığından bihaber olduğu gaddarlık eğilimlerini fark etmesine şaşıldılar. Bu da annelerinin cehaleti-ne karşı belirli bir hoşgörü geliştirmelerini sağladı. Kadınların hepsi, grup çalışmasının (genetik olmayan) bu eğilimin nereden geldiğini görüp onu kontrol edebilmelerine ve ona karşı çare-siz kalmamalarına yaradığı konusunda fikir birliği içindeydi.

Teolog Lytta Basset *Le Pardon Originel* adlı kitabında kö-tülüğün kökünün kazınamayacağını, çünkü bize yapılanları tekrarlamaya mahkûm edildiğimizi, bu yüzden de elimizden kötüyü kabullenip, olabildiğince özgürleşmek için başkalarını ve kendimizi affetmekten başka bir şey gelmediğini yazar. Gerçek

anlamda affedebilmek için bize ne yapılmış olduğunu anlama konusunda benimle aynı fikirde olsa da benim açımdan işin ağırlık noktası affetme eyleminden çok, erken dönem çocukluk gerçeğini ciddiye alıp onu inkâr etmemektedir.

Bir terapist olarak, size inanacak ve destek olacak birini bulduğunuz takdirde, bu eski davranış kalıplarını terk etmenin mümkün olduğunu biliyorum. Ama bu kişinin nutuk çekmek yerine, tek tek insanlara kendi gerçeklikleriyle yaşamak konusunda yardım etmesi şartıyla. Hastalarım ve kendi deneyimlerimden çıkardığım bilgiler bana kötünden kurtulmanın bambaşka yollarının da –en azında teologların bugüne kadar hayal edebildiklerinin çok ötesinde yollar– olduğunu gösteriyor.

Yaşlanmış ana babayı dürüstlükle (ahlaki değerler öyle gerektirdiği için değil) affedebilmek, ancak ve ancak onların size yaşattığı sıkıntıları tekrar tekrar hissetmeye izin verir, bunları ciddiye alır ve yaşanan gaddarlığın boyutlarını kavrarsak mümkün olabilir. Yetişkin bir kadın, çocukluğunda istismara uğramış iyi bir insanın da gaddarlık yapabileceğini hayal edebilir. Özellikle de aynı durumu bugün kendi çocuğunda yaşayan ve kendine karşı, çalışma grubundaki kadınlar kadar dürüst olan kadınlar bunu gözünde canlandırabilir. O zaman belki, bir süre sonra affetmesi mümkün olabilir. Ama bu genç anneleri özgürleştirecek olan şey affetmek değil, bu bilgiyle tek başlarına kalmadıklarını bilmeleri, gerçeği inkâr etmek zorunda kalmamaları ve kötünün kötü olduğunu fark etmeleridir. Bu güveni grup içinde oluşturmak mümkündür.

Kadınların gruptaki arkadaşlarına yönelik duygudaşlığı o kadar dolaysız, o kadar gerçektir ki kadın ilk kez ana babasına karşı başkaldırmaya hakkı olduğunu hissedebildi. Bana, o andan sonra çocuklarına karşı bambaşka duygular beslemeye

başladığını anlattı. Artık onun için çocukları, sadece terörize etmeyi düşündüğü nesneler değil, onun sorumluluk üstlenmesi gereken, yardımına ihtiyaç duyan canlılardı. Ve bir zamanlar olduğu çocuk artık büyümeye başladığı için bunu yapabiliyordu. O âna kadar hayatı, ebeveynlerinin şiddet uygulayacağı korkusuyla bir hapishaneye kapatılmış gibiydi.

Birçoğumuz içimizdeki çocuğa, korku içinde yaşayan ve onu özgürleştirecek bilgiye ulaşma imkânı olmayan bir mahkûm gibi davranırız. Eğer bu çocuk bir gün zincirlerinden kurtulabilirse, baktığı şeyleri görmesine ve yargılamasına izin verilirse hücrelerinden çıkıp gidebilir. Artık manipülasyonları görebildiği için korkmasına gerek kalmaz. O andan sonra susmak zorunda olmadığı, gördükleri hakkında konuşabildiği, gördükleri karşısında tek başına kalmayıp bir bilen tanığın onayını aldığı ve ana babasının ona vermediği şeyi ondan alabildiği için korkmasına gerek kalmaz. Bu bilen tanığın ona verdiği şeyler algıladığı gaddarlığın ve manipülasyonların gerçek olduğunun kanıtı, çocuğun bunların içinde sevgiyi aramak zorunda olmadığı, gerçek olabilmek ve sevebilmek için bu bilginin gerekli olduğu ve bilgelik ağacındaki elmanın yenebildiğidir.

Sevilen ve korunan bir çocuk için son derece sıradan bir şeyi, yani kendiyle bütün olma hâlini ilk kez hissederler. Duygularına güvenebilir, kendilerini kandırmak zorunda kalmazlar ve kendilerini ilk kez kendi içlerinde “ait oldukları yerde” hissederler. Eskiden olduğu gibi kaçmak zorunda kalmazlar. Duygularının onlara ve giderek daha iyi tanıdıkları geçmişlerine ait olan şeylerden başka hiçbir şey ifade etmediğini bilmenin güveniyle onları salabilirler.

Hayat Yolları adlı kitabımın “Sandra” ve “Anika” bölümlerinde yetişkin kız çocukların yaşlı ebeveynleriyle yaptığı

konuşmaları aktarmıştım. Bu tür konuşmaların kız çocukları için terapi gibi bir etkisi olur mu? Bu soru bana hiçbir zaman sorulmadı. Burada bu soruyu biraz irdelemeye çalışacağım. Eğer ana babalar dinlemeyi ve kendi duygularını açıkça dile getirmeyi becerebilirlerse bu tür konuşmaların bir terapi etkisi olabilir. Ancak çocuklarına hâlâ ders vermeye kalkarlarsa bu bir sohbet olmaz zaten. Kitapta verdiğim iki örnekte de kız çocuklar bu konuşmadan önce uzun terapi görmüştü. Bu terapiler sayesinde, sorularını onlara yardımcı olacak türden cevaplar alacak şekilde sordular. Ebeveynlerinin direncini de kısmen kırabiliyor, bu arada da kendi duygularına odaklanıyorlardı. Bu pek kolay değildir.

Bu kadınların diyalogu koparacak aşırı tepkiler vermeden böyle sakın sakın konuşabilmeleri bir terapist gibi davranmaları sayesinde gerçekleşmedi. Biz kendi ebeveynlerimize bir terapist gibi davranamayız. Bunun mümkün olmamasının sebebi, onlara ihtiyacımız olmasıdır. Bu iki kadın daha fazla bilgi almak istiyordu ve bu yüzden de danışanına bağımlı olmayan, dolayısıyla da onların duygu ve gereksinimlerinin ayrıntılarına girebilen terapistler gibi özgür değillerdi. Sandra ve Anika ebeveynleriyle, artık yetişkin olmuş çocukları olarak gerçek bir diyalog kurmak istiyordu. Bir terapistle onların beklentileri arasındaki temel fark işte budur.

Öyleyse bu iki kadının, eskiden olduğu gibi ana babalarının anlayışsızlığıyla karşılaştıklarında öfkeye kapılmamalarını sağlayan neydi? İkisi de terapiler sırasında güçlü duygularını salmayı, onları ciddiye almayı ve duygularını kendi aleyhlerine olacak şekilde dışa vurmamayı öğrenmişti. Böylece duygularını kontrol edebildiler. Duyguları tarafından sürüklenmiyorlardı, duygularını yaşama ve hangi duyguları dışavuracaklarına karar

verme özgürlükleri vardı. Eğer sadece bilişsel düzlemde bir terapi yapıp duygulara hiç dokunmamış olsalardı ebeveynleriyle yüzleşme sırasında kontrolü kaybedebilir ya da içe kapanabilirlerdi ki o zaman da gerçek bir konuşma mümkün olmazdı.

Ana babaların da böyle bir konuşma yapabilmek için terapi görmesi gerekir mi? Hiç kuşkusuz bu optimal bir durum olurdu. Bilincine kavuşmuş yetişkin çocuklarla konuşmak yaşlı insanları zorlayabilir ve onları çoktan bastırmış oldukları anılarıyla karşı karşıya getirebilir. Eğer çocuklarını kendi ana babalarının neden olduğu yaralar için sorumlu tutamayacaklarını hisse-derlerse çocukluklarına ilişkin çoktan bastırmış oldukları eski anıları açığa çıkabileceği için bu onları zor duruma sokabilir. Birisiyle bu duygular hakkında konuşabilecekleri bir terapi, kendilerini anlamalarına yardımcı olabilir.

Ama böylesi bir konuşma için terapi şart değildir. Bence önemli olan yaşlı ana babanın bakış açısıdır. Terapi olmaksızın da çocuklarının verdiği bilgiler üzerinden geçmişleri hakkında kafa yorabilir ve genç birer ana baba oldukları dönemde çocukları üstünde yarattıkları etkilerini düşünebilirler. Ama bütün bunların olabilmesi için öncelikle ebeveynlerin bilinçsizce, çocuklarına onları mutlu etmek için ve/veya büyük ana babalarının yerine geçmek için gelmediğini kabul etmesi gerekir. Gerçekle gerçek olmayanın bilinçsizce karıştırılması konusunda yaşlı insanların bilinçlenmesi şarttır.

Bu iki taraf için de geçerli. Yetişkin çocuklar da çocukluk gerçeklerini bugünün gerçekliğiyle karıştırabilir. Bu kendi çocuklarına nasıl davrandıklarında olduğu gibi, ana babalarına nasıl davrandıklarında da kendini gösterebilir. Tanıdığım kırk yaşında bir kadın, ne doğru dürüst bir iş ne de bir eş bulabiliyor, bu ikisi için de durmadan annesini sorumlu tutuyordu.

Annesini çocukken ona yeterli ilgi göstermemekle ve enste karşı korumamakla suçluyordu. Kendisi de bir enst kurbanı olan annesi, evde değilken neler olup bittiğinden gerçekten de habersizdi.

Sonradan bunu kızından öğrenince öylesine yıkıldı ki suçunu affettirmek için her şeyi yapmaya hazır hâle geldi. Geçmişteki başarısızlığı için sürekli özür diliyor ve kızının kendisiyle hiç ilgisi olmayan suçlamalarını bile kabul ediyordu. Sevgili baba imajını terk edemeyen ya da terk etmek istemeyen kızı ise annesini her şey için günah keçisi yapmıştı. Küçük bir çocuk gibi davranıyor, yetişkin biri gibi duygularının ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenmekten kaçınarak, anneye kurduğu bu bağın içine hapsolmuş gibi yaşıyordu.

Öte yandan annesi de kendi çocukluk gerçekliği içinde sıkışıp kalmıştı. Annesinin vereceği bir sonraki cezanın korkusuyla bütün suçlarını tekrar tekrar itiraf ediyordu. Simgesel bağlamda kızı, katı ve cezalandırıcı anneye dönüşmüştü, anneyse teslimiyetçi tavrıyla onu hoş tutarak bağışlanmayı umuyordu. Annenin sevilme ve affedilmek için yalvarmaları kızının çaresizliğini artırıyor. Böyle bir bağdan gerçek sevginin doğması tabii ki mümkün değil. Olsa olsa iki tarafın da kendine söylediği yalanlardan beslenen bir nefret bağı oluşur. Kız annesini hedef tahtasına oturtturarak babasıyla yaşayacağı bir çatışmadan kaçınıyor, anneyse kızının onun annesi olmadığını, kendi suçluluk duygularıyla bloke etmediği bir yaşam hakkı olduğunu kabul edemiyordu.

Eğer iki taraf da yüreğini açacak cesareti gösterir, karşısındakini dinler ve suskunluk ya da iktidar duvarının arkasına saklanmazsa kuşaklar arası konuşmalar çok yararlı olabilir.

Yukarıda anlatılan ana kız ilişkisi bu ihtimalden tabii ki çok uzak. Yapıcı değil, yıkıcı. Kız kendi hayatının sorumluluğunu

almamak için annesinin pişmanlığını sömürüyor, anneyse kızını annesi yerine koyarak, sınırlar çekmeye ve haksızlıklara karşı koymaya cesaret edemeyerek kızını kullanıyor. Günün birinde ikisi de duygularını salıverip açıkça konuşacak olsa, belki ikisi de kendi hayatında bu duyguların kaynağını keşfedebilir. Bu tür açık diyaloglar sayesinde iki taraf da büyür ve korkularının azaldığını, yeniden sevmeye ve özgürce iletişim kurma becerilerini kazandığını şaşkınlık içinde fark eder.

2. BİLEN TANIK YOKSA (BİR PSİKANALİSTİN ÇEKTIĞİ ACILAR)

Bir önceki bölümde konuşmalarına yer verdiğim kadınların dürüstlüğü ve açıklığı, benim kitaplarımda sürekli değindiğim ama bilebildiğim kadarıyla psikanalizlerde üstüne pek kafa yorulmayan bir gerçeğı gün yüzüne çıkarıyor: Kendisi de çocukluğunda tacize uğramış bir annenin gerçekliğini. Bu tür duygulara ilişkin direnci ne denli iyi işlerse işlesin, ilk çocuğun doğumunda, eğer bilinçaltında kalanları bilinç düzeyine çıkarmak için kimse yardımcı olmazsa bunlar genellikle paramparça olur (AM 1998 a, 2. Bölüm).

Du Sollst Nicht Merken adlı kitabımda birçok örnek vererek ortaya koyduğum üzere, psikanaliz bu gerçeklikle yüzleşmeye şimdiye kadar cesaret edebilmiş değildir. Annenin yüceltilmesi psikanalizin tüm tarihi boyunca kendini gösterir ve dikkatler çocukluk ruhunun yapısına ve ileriki yılların değişimlerine odaklanır. Melanie Klein ekölü neredeyse anneyi koruma ve küçük çocuğı suçlama çabalarından doğmuştur. Donald W. Winnicott annelik gerçekliğinden beslense de o da yüceltme meselesine hapsolup kalır.

Bu durum Harry Guntrip'in aşağıdaki ifadeleri örnek gösterilerek açıklanabilir. Bu ifadeler 1975 yılında hazırladığı analiz raporlarına ve Jeremy Hazell'in 1996'da yayınladığı Guntrip biyografisine dayanmaktadır.

Psikanalist Harry Guntrip çok ağır bedensel semptomlar gösterdiği ve küçük kardeşi Percy'nin ölümüne ilişkin toptan bir hafıza yitimi yaşadığı için, bütün hayatı boyunca, çocuk-

luğunda başına neler geldiğini anlamaya çalışmıştı. Annesi tarafından defalarca ve şiddetle dövüldüğünü ve özellikle de ağzına tokatlar yediğini hatırlıyordu. Daha sonra annesinden, aslında hiçbir zaman çocuk sahibi olmak istemediğini ve bir daha hamile kalmamak için onu o kadar uzun süre emzirdiğini öğrendi. Annesi ayrıca, bir ara köpek aldığını ama köpeği her gün obsesif bir şekilde dövdüğü için kısa süre sonra geri verdiğini anlatmıştı.

On bir çocuğun en büyüğü olarak yetişen kadın, kendi annesi sadece güzelliğini düşündüğü ve çocuklarının gelişimine ne ilgisi ne de zamanı olduğu için bütün kardeşlerinin sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmıştı. Anlattıklarına bakarak, Guntrip'in annesinin böylesi bir çocukluktan sonra, çocuk bakmak dışında her şeyi – özgürlük, seyahat, onaylanma– isteyeceğini kestirebiliriz. Çünkü daha küçücük bir çocukken üstlenmek zorunda kaldığı bu görevlerin altında ezilmişti. Kendi hayatı neredeyse hiç olmamıştı. Bu koşullar Harry'nin doğumuna neden sevinmediğini ve çocuğunu seveyemediğini anlaşılır kılıyordu. Ama aynı zamanda da içine düştüğü çaresizliği ve yaşadığı semptomları da açıklıyordu.

1930 yılında bir pratisyen hekim, annesine yaptığı ziyaretlerden birinin ardından Harry'ye sinüzit teşhisi koymuş ve ilaç tedavisi başarısız olduğu için onu bir cerraha havale etmişti. Operasyon sonucunda ön dişlerin tamamı ve derisiyle birlikte çene kemikleri de alındı. Artık takma dişlerin bağlanacağı bir "zemin" bile kalmamıştı. Bundan böyle başkalarıyla birlikte yemek yemesi imkânsızdı. Üstelik geçirdiği ameliyat sinüzitlerinin yeniden azmasına engel olmamıştı.

Guntrip hayranlık duyduğu ve şükran borçlu olduğu Ronald Fairbairn ile bin saat terapi yapmış, ne var ki kendisinin yazdığı

gibi bu terapiler pek yararlı olmamıştı. Fairbairn Guntrip'in üç ve beş yaşları arasında "kötücül annesiyle olan meşguliyetini", "ödipal fazda, kastrasyon yaratan bir anneyle cinselleşmiş ilişki" olarak yorumluyordu. Bedensel semptomlarının "histerik konversiyon" olduğunu düşünüyordu. Genel olarak bakılacak olursa öğrenci sadakati açısından tipik bir durumdu bu. Her şeye rağmen Freud'un dürtü teorisine karşı çıkmaya cesaret etmiş olan Fairbairn, kendi muayenehanesinde kendini yine de Freudyen konseptlere bağlı kalmak zorunda hissediyordu. Bu belki de kendi çocukluk bağımlılıkları üstüne kimseyle çalışma imkânı olmadığı içindi.

Bu uzun süreli başarısız tedaviden sonra Guntrip, Winnicott'u denedi ve onunlayken daha fazla sıcaklık ve empati buldu. Bu eşlik sayesinde, yüz elli saatin sonunda annesinin onu reddettiğini her zamankinden çok daha net fark etti, bir süre için sağlığı daha iyiye gittiyse de bellek yitimi ortadan kalkmadı. Winnicott'un 1971 yılında ölümünden birkaç yıl sonra Guntrip kanser oldu. 1975 Ocak ayında ameliyat edildi, ancak hastalık çok ileri bir safhada olduğu için Şubat ayında öldü.

Guntrip'in raporundan ve Hazell'in yazdığı biyografiden anlaşıldığı kadarıyla, Guntrip Winnicott'un yorumlarını benimsiyordu, ona göre annesi onu doğumundan sonraki ilk aylarda sevmişti. Winnicott kadının çocuğunu daha sonraları dıştan gelen yükler sonucunda reddettiğinden neredeyse emindi. Böylece Guntrip, terapistinin ona önerdiği üzere "iyi" ve "kötü" nesneleri entegre etmeye çalışıyordu ama bedeni aldanmıyordu, o (annesinin bastırılmış geçmişi nedeniyle) çocuğunu başından beri sevmediği gerçeğini biliyordu.

Dışarıdan bakan biri için, bu gerçek kolay anlaşılabilir ama sevgisizliği yaşamış çocuk için bu kavranacak bir durum de-

ğildi. Onu analiz eden yetişkin için de bu duruma dayanmak kolay değildir.

Guntrip, Winnicott'un söylediğine inanmak istediği için bu yanılısamaya sıkı sıkıya sarıldı ve kanımca bunun bedelini ölümcül bir hastalıkla ödedi. Winnicott'un öldüğü gece, bebekliğinde onun varlığının bile farkına varmayan, her zaman derin bir depresyonda olan annesiyle arasındaki trajik ilişkiye ilişkin bir rüya gördü. Bunu iki hafta süreyle, ona gerçeği anlatan ve bellek yitiminin ortadan kalkmasına neden olan bir rüya dizisi izledi. Bu rüyalardan sonuncusunu şöyle anlatıyordu: "Percy'yi yeniden bulduğum aydınlık bir odadaydım. O olduğunu biliyordum. Yüzü, kolları ve memeleri olmayan bir kadının kucagında oturuyordu. O kadın bir insan değil, sadece oturulacak bir kucaktı. Percy çok mutsuz görünüyordu. Ben onu güldürmeye çalışırken dudak kenarları aşağı doğru sarkıyordu." Bence burada Percy, Guntrip'i de temsil ediyordu. Onu gerçeklerden koparan bir terapistin varlığı söz konusu olmadığı için bellek yitimi sona ermişti. Yine de Winnicott'un Guntrip'in çocukluktaki hâlini anlaması bütün gerçekliği rüyasında görmesini sağlamıştı.

Guntrip'e göre bu rüyalar dizisi yirmi yıl süren terapilerin meyvesiydi. Ama artık kendi gerçeğiyle baş başa kalmıştı. Üstelik bu gerçeklik Winnicott'un doğru kabul ettiği şeylere de ters düşüyordu. Başından beri, hatta annesinin söylediği üzere daha ana karnına düştüğü andan itibaren istenmediği gerçeğiyle bütün çıplaklığıyla, hiçbir eşlik olmaksızın tek başına kalmak onun için mümkün değildi. Winnicott onu gerçeklerden korumak istiyordu. Bunun sebebi kendi teorilerine sadık kalmak olabileceği gibi, çocuğunu sevmeyen kendi annesinin karşısına dikilmek konusundaki isteksizliği de olabilir.

Bu duruma bizim sandığımızdan daha sık rastlanır. Ve bunun suçlusu anneler değil, toplumun cehaletidir. Aydın görüşlerin egemen olduğu bir doğum kliniğinde örneğin, ilk çocuğunu doğuran anneye, açığa çıkan bedensel anıları ve terk edilmek, şiddet gibi çocukluk travmaları konusunda bilinçlenip bunları çocuğuna aktarmaması için yardımcı olan bir eşlikçi bulunabilir.

Winnicott'un yaptığı değerlendirmeleri eleştirecek hakkı nereden buluyorum? Dışarıdan bakan biri olarak terapi yapan ve yapılan kişilerden daha az bilgiye sahipken, belirli bir terapinin sınırlarını aşacak şekilde konuşmak pervasızlık değil mi?

Ben pervasızlık olmadığını düşünüyorum. Bugün bizim yararlandığımız bilgilere sahip olmayan eski hocaların sınırlarını sorgulamak bizim sadece hakkımız değil, aynı zamanda görevimiz de. Son kırk yılda çocuklara yönelik kötü muamele ve bunların inkârına ilişkin öğrendiklerimden sonra şunu iddia ediyorum: Winnicott'un yorumları sadece gerçeklere kanıtlanabilir bir şekilde ters düşmekle kalmıyor, terapi yaptığı kişilerin yanılıgılarını güçlendirerek, iyileşmesini engelliyordu.

Eğer Guntrip'in annesi ilk çocuğunu sevme imkânına sahip olsaydı (ister iyi geçen bir çocukluk sayesinde olsun, isterse çocukluğunda çektiği acılarını bilincine vararak), doğumundan sonra onunla daha derin bir içsel yakınlık ilişkisi oluşurdu. O zaman da daha ileride bu çocuğu bütün varlığıyla yadsıması mümkün olmazdı. Michel Oden'in *Sevginin ve Doğumun Kimyası* isimli kitabı bu ilişkiyi çok etkileyici bir biçimde anlatıyor. İlk çocuğun inkârı sadece ve sadece bu hormonların salgılanmasını önleyen, bilinçaltında kalan bastırılmış geçmişin bir sonucudur.

Eğer bu anne ona yardım edecek, çocukluğuna kadar inip onun gerçekliğine tahammül edecek biriyle karşılaşarsa, kendi

çocuğunu sevme özgürlüğüne kavuşur. Yukarıda sözünü ettiğim gruplarda bunu sıkça yaşıyorum. Geçmiş dönemde yaşanmış olan kötü muameleler konusunda bilgili, eğitilmiş kişiler yardımcı olursa, annenin ilk çocuğunu sevmesi mümkün olabilir. Böyle bir eğitimi gerçekleştirebilmek için, bugün sahip olduğumuz bilgileri teorilerle ve yüceltmelerle süslemememiz gerek.

3. GERÇEĞİN SAĞALTICI GÜCÜ

Kitaplarımda yer alan ifadeleri mantıklı bulan ama bu bilginin sonuçlarına katlanmakta zorlanıp suçluluk duygusuyla içi içini yiyen yaşlı insanlardan sık sık mektuplar alıyorum. Birçoğu bu suçluluk duygusunun en ufak bir hata için bile azarlanıp cezalandırıldığı çocuklukları yüzünden olduğunun bilincinde olsa da bir ana baba olarak gerektiği anda kendi çocuklarına onlardan bekleneni verememiş olmanın acısından kurtulamıyorlar. Bunun nedeni kendi çocukluklarında bu görevi yerine getirecek olgunluğa erişmemiş olmalarıdır.

Bunu fark etmenin insanda kaçınamayacağı acılara yol açması hiç de şaşırtıcı değil. Bu durumla karşılaşanların çoğu ilk çocuklarını ellili ve altmışlı yıllarda dünyaya getiren kadınlardır. O zamanlar annelerin çocuklarından ayrılması normal kabul ediliyordu, yeni doğan ve süt çağındaki bebeklere ilişkin bilgiler fazla yaygınlaşmamıştı.

Hepimiz, ölene kadar kendi eğitim yöntemlerinin doğru olduğuna sarsılmaz bir inançla bağlı yaşlı anneler ve babalar tanırız. Kendileri de ana babaları tarafından aynı biçimde eğitildikleri ve hiçbir şekilde bu inançlarından sapmak istemedikleri için bu yöntemleri doğru bulurlar. Aynı şekilde, çocuklarına karşı her zaman saygısızca davranan ama geçmişte onlara nasıl davranmış olurlarsa olsunlar, en doğal haklarıymış gibi ilgi ve saygı görmeyi bekleyen yaşlı insanlar tanırız. Özellikle bu insanlar iktidarlarını sergilemek için, artık kendileri de yetişkin olmuş çocuklarına, sahip oldukları bütün yollara başvurarak hükmederler. Bu insanlar dün olduğu gibi bugün de kendi davranışlarına yönelik ter türlü kuşkuyu reddettiklerinden benim

kitaplarımı okumazlar. Buna karşılık yetişkin çocuklarıyla konuşmaya açık, çocuklarının onların eğitim yöntemlerine yönelik eleştirilerini empatiyle karşılamak isteyen kadın okurlardan mektuplar alıyorum.

İnsanın hatasını kabullenmesi hiç kolay değildir. Başka birçok beceri gibi bunu da çocuklukta edinip, ileriki yaşlarda geliştirdiğimizi düşünüyorum. Eğer çocukluğumuzda hatalarımız yüzünden azarlanmak yerine davranışımızın neden uygun olmadığı ya da tehlikeli olduğu bize sevecenlikle anlatılmış olsa, kendiliğimizden pişmanlık duyar ve insanın hatasız olmadığı bilgisini içselleştirirdik. Oysa ana babamız tarafından en ufak bir hata nedeniyle cezalandırılmışsak hataları kabul etmenin ana babamız bizi sevgiden yoksun bırakacağı için riskli olduğu mesajını almış olurduk. Bu deneyim ardında sürekli suçluluk duygusu ve korkular bırakır.

Kızı tarafından, onun dayakları nedeniyle hasar gördüğü suçlaması yöneltilen yaşlı bir kadın, bu suçlamaya farklı şekillerde tepkiler verebilir. Şöyle diyebilir örneğin: “Çok özür dilerim. Çocukken ben de dayak yedim, anne olduğum zaman da aynı şekilde davranmam gerektiği kanısındaydım. Acı çektiğini bana söylediğin için sana teşekkür ederim. O zamanlar hiç bilmediğim şeyleri bana gösterdiğin için, artık çocukluktaki davranışlarını çok daha iyi kavrayabiliyorum. Beni bağışla, cehaletle böyle davranmışım sana.” Ya da şöyle diyebilir: “Arkadaşın Annette de dayak yedi ama sonradan hiçbir sorun yaşamadı. Belki önemli olan ebeveynlerin ne yapıp ne yapmadıklarında değil, genlerdedir.”

İkinci vakada kız çocuğu bu konuşmayı muhtemelen sürdürmeyecektir. İlk konuşmanın nasıl sonuçlanacağı ise kızın yetişkinlikte kendisini nasıl geliştirdiğine bağlıdır. Bir ihtimal,

annesinin açıklamasından tatmin olup onunla yeni ve güvene dayalı bir ilişki kurabilir. Ama birçok sebeple bunu başaramayıp annesini suçlamaya devam edecek ve ona hiç durmadan, hak iddia etme tutumu yüzünden acı çektiğini söylemeyi sürdürebilir. Bu tutum yerleşse bile, annenin bu tür ayıplamalardan kurtulması mümkündür. Örneğin şöyle karşılık verebilir: “Bu yaşımda bu suçlamalar çok fazla canımı yaktığı için tahammül edemiyorum. Artık sen bir yetişkinsin ve kendi hayatından sorumlusun. Bugün yaptıklarının ve aldığın kararların sorumlusu ben olmak istemiyorum.” Ama bana kalırsa bu tavrı, ancak çocukluğunda aşırı ölçüde cezalandırılmamış, arada bir yaptığı hatalar nedeniyle sadece bir tokat yemiş bir anne sergileyebilir.

Öte yandan, çocukluklarında ana babaları tarafından her hata için sert bir şekilde cezalandırılmış, bugünse her şey için kendilerini suçlayan ya da suçlanmaya izin veren anneler de vardır. Sevgi görmek ve yalnız kalmamak için hep uslu olmaya çalışan küçük çocuklar gibi davranırlar. Duygusal bağların ileri yaştaki kalp hastaları için önemini vurgulayan kardiyolog Dean Ornish (bkz. s. 54) hastalıklarıyla baş edemeyenlerin yalnızlık çektiğini, buna karşılık güçlü aile bağlarına sahip olanların yaşama şansının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu durum insanın aklına ilk bakışta yatıyor ama birçok hastanın durumunu incelediimde, hastalıklarına sebep olan bağlara neredeyse sıkı sıkıya tutunduklarını görebiliyorum. Şanslı olanlar bir bilen tanığa rastlayıp, onunla birlikte gerçeği “kazıp” gün ışığına çıkarabiliyor ve hastalıktan kurtuluyorlar. Aşağıdaki öykü bunun her yaşta mümkün olabildiğini gösteriyor. Bu öyküyü kız arkadaşının ölümünden sonra bana gönderen bir kadın okurumdan aldım. Kahramanın adını Katja koyuyorum.

Katja üç çocuğun en büyüğü olarak Kuzey Fransa’da dünyaya

geldi. Annesi çok sert ve her zaman haklı olduğunu iddia eden bir kadındı. Martinet* kullanarak kızını sürekli ve koşulsuz bir şekilde boyun eğmeye ve yaşı gereği başaramayacağı şeyleri yapmaya zorluyordu. Katja tabii ki sınıfının en iyisi olmak zorundaydı, annesinin beklentilerine uymayan bir not alacak olsa dayak yiyordu. Başarılı olmasına rağmen, sürekli migren ağrıları çeken ve bu yüzden en büyük kızını suçlayan annesinin suçlamalarından ötürü korku içinde yaşıyordu. Katja sürekli annesini bu ağrılardan kurtarmaya çabalıyordu.

Evde bir bakıcı olmasına rağmen, iki kız kardeşiyle ilgilenmek Katja'nın görevleri arasındaydı. Annesinin taleplerini karşılayamadığı zaman cezaya çarptırılıyordu. Bu öykü insanın kulağına Külkedisi masalı gibi geliyor. Ama masallardakine benzer ilişkilerin yaşandığını son yıllarda sıklıkla gördüm.

Peki ama bu koşullar altında Katja'nın ortalamanın üstünde bir zekâyâ sahip olması nasıl mümkün olabildi? Bir yandan annesinin taleplerini karşılarken hem hayatta kalmayı hem de ileride suçu işlememeyi nasıl başarabildi? Katja'nın hayatındaki bilen tanık kimdi? Babası mı? Pek öyle görünmüyor. Baba kızını cinsel olarak istismar ediyordu. Zayıf bir adamdı ve Katja 12 yaşına geldiğine akciğer kanserinden ölmüştü. O andan itibaren tümüyle, hiçbir hesaba kitaba sığmayan annenin ellerindeydi. Kimdi öyleyse bilen tanık?

- * Martinet yaklaşık 30 cm boyunda ince deri şeritleri ve tahta bir sapı olan ve Fransa'da üretimine hâlâ devam edilen bir tür kamçıdır. Resmî olarak hayvanlar için kullanılıyor olsa da televizyon programında bir üreticinin belirttiği gibi, daha çok çocuklarını eğitmek isteyen ana babalar tarafından bir cezalandırma aracı olarak satın alınmaktadır. Şirket eskiden olduğu gibi çok iyi kârlar elde etmektedir.

Katja uzun süre onu cezalandırıp gaddarlıklar yapanlar dışında hiçbir yetişkini hatırlamıyordu. Elli yaşına geldiğinde komşularının kızı olan bir oyun arkadaşına rastladı. Şöyle dedi o oyun arkadaşı: “Seni o kadar çok seviyor, sana o kadar hayranlık duyuyordum ki. Bizim evdeki hizmetçi kız Nicole’ü hatırlıyor musun, annen olmadığı zaman seni nasıl sever ve şımartırdı. Annen olduğu zamanlarda Nicole ondan korkardı.” Katja şaşkınlık içinde bu hizmetçi kızı hatırlamadığını fark etti, oysa hayatında çok önemli bir rol oynamış olmalıydı. Çünkü annesinin tüm kötü muamelelerine karşın Katja sevecen ve güçlü bir insan olmuştu. Çocukluğunda onun varlığını olumlayan ve onu seven birisi olmalıydı.

Mesleğindeki başarılarına rağmen Katja’nın hayatında bir dizi başarısızlık vardı. Onu aldatan bir adama âşık oldu, kendisini sevmeyen bir adamla evlendi. Her zaman bir çocuk istemesine rağmen, oğlunu dilediği gibi sevemiyordu. Ne olursa olsun annesi gibi olmak istemediği için çocuğunu hiç dövmedi ama onu babasının gaddarlıklarından korumayı her zaman beceremedi. Çocuğuyla olan ilişkisi başından beri kendi yaşadıklarının etkisi altındaydı. Annesi yüzünden çektiği acıları fark etmediği için, bir çocuğun nasıl hissedeceğini bilmiyordu. Kendi duygularını tanımadığı için, onun duygularına ihtiyaç duyan oğlunun duygularını da tanımıyordu. Başından beri çocuğuna karşı temelde acıma duygusu içindeydi ve ona karşı suçluluk duyuyordu. Çocuğunun ne kadar mutsuz olduğunu hissediyor ama elinden hiçbir şey gelmiyordu.

Böylece oğluyla ilişkisi içinde kendi yazgısı tekrarlandı. Annesi gibi o da her şeyin doğrusunu yapmaya çalışıyordu. Ama çocuğuyla kurduğu ilk ilişkiden gelen bilgisi eksikti. Bütün yaşamı, evliliği ve oğluyla olan ilişkisi de kendi kendine yük-

lediği suçların etkisi altındaydı. Tıpkı annesinin kendisinin, kocasının ve diğer çocuklarının başına gelenlerden onu sorumlu tutması gibi, o da ömrü boyunca kocasının ve oğlunun başına gelen şanssızlıklardan kendini sorumlu tutmuştu. Kocasının bu tutumundan faydalanmanın bir yolunu buluyordu her zaman. Kendine ait çaresizlik, korku, yetersizlik gibi duyguları ona yükleyip, kendisi bunları yaşamak zorunda kalmıyordu.

Katja, başkalarının duygularını yaşamanın elinde olup olmadığını sorgulamadan bütün bunları bir sünger gibi emiyordu. Bunu ancak o duyguları yaşayan biri yapabilir. Sadece kocasını kendi duygularını anlayıp, onların üstesinden gelebilirdi. Ancak Katja sorumluluğun bu şekilde kendisine devredilmesine karşı çıkmıyor, bu durumu doğal görüyordu çünkü hâlâ kendini ana babası için sorumlu hisseden bir çocuk olarak kalmıştı. Uzun bir süre, annesine çok benzeyen bir adamla evlendiğini kabul edemedi: Kendisi hakkında düşünmeye yanaşmayan ve hiçbir ilişkisi olmayan bir insan. Yirmi yıl boyunca iyilikle ve anlayışla bir şeyleri değiştirmeyi ummuş ama o kocasına iyi davrandıkça, adam karısının bu tavrını kışkırttığı için giderek saldırganlaşmıştı. Bütün bunları çok daha sonra fark etti. Yirmi beş yıl boyunca kocasını elde etmeye çalışmanın sonunda şiddetli kanamalar başladı, rahmi alındı ve sonunda psikoterapi görmek zorunda kaldı.

O zaman bile, yetişkin bir kadın olarak, önünde başka çıkış yolları olduğunu, kocasından ayrılabilceğinin farkında değildi. Bunun yerine, kocasının öfke krizlerini dindirmeye çalışarak onunla yaşamaya çalışıyordu. Kocasıyla barış içinde yaşayabilmek için nasıl davranması gerektiğini sormak üzere bir psikanaliste gitti. Kocasını sürekli öfkeli kıldığını söyledi. Besbelli kendisiyle ilgili yolunda gitmeyen bir şeyler vardı.

Psikanalisti ona, kocasını yatıştırmak için nasıl davranması gerektiği konusunda yardım edemeyeceğini söyledi. Ona sadece gerçekte olduğu kadın gibi yaşaması ve gerçeği yaşayabilecek cesareti bulması konusunda yardım edebilirdi.

Katja, psikanalistin onu anladığını hissediyor ama bir yandan da kocasından ayrılmaktan korkuyordu. İçindeki suçluluk duyguları onu özgürleşmekten alıkoyuyordu.

Terapisti, kocasının davranışlarının kökeninin çocukluğuna ve annesine duyduğu nefrete kadar uzandığını ona neden anlatamıyordu? Katja bir yetişkin olarak bunu anlayabilirdi ama o hâlâ çevresindekilerin moral bozuklukları ve başarısızlıkları için omuzlarına suç yüklenen bir çocuktü. Ve sonunda artık neredeyse önündeki fırsatı göremeyecek hâle gelmişti. Hayatını kurtarabilmek için kocasından ayrılmak istiyordu. Bedeni ona bu mesajı açık bir biçimde veriyordu çünkü. Buna rağmen bu adımı atamıyordu. İçindeki çocuk panik içindeydi, kocasıysa Katja terk etmeyi ya da ayrılmayı dile getirecek olursa onu öldürmekle tehdit ederek bu paniği güçlendiriyordu. Neyse ki terapistinin kararlı desteğiyle sonunda bu ayrılık gerçekleşti.

Artık Katja artık yalnız yaşıyordu, nefes alabiliyor, yeni arkadaşlar ediniyor, ona zevk veren bir iş yapıyordu. Yetişkin düzlemine çıkınca, yaşadığı sefaletten kurtulmuştu. Ama çocukluğunun gölgeleri bu kez de oğluyla ilişkisinde ortaya çıkmaya başladı. Çocuk ana babasının ayrılığından olumsuz yönde etkilenmişti ama tıpkı babası gibi gerçek duygularını dışavuramıyordu. Babası tarafından dövülmüş, annesi tarafındansa başından beri anlaşılmamış bir çocuk olduğu için kimseye güvenemeyen bir insan olup çıkmıştı. Olduğu hâliyle kimsenin onu beğenebileceğine inanamıyordu. Hep diğerlerinden daha büyük ve daha güçlü olmak istiyordu. Çocukluğunda babasını

acımasız bir yargıç olarak görmüştü, şimdiyse, hayatında başaramadığı her şey için suçladığı annesine karşı aynı rolü üstlenmişti. Katja zaten bu iş için biçilmiş kaftandı, bütün hayatı günah keçisi rolünü üstlenmek üzere programlanmıştı.

Günün birinde oğluyla açık açık konuşmayı, ondan ne sıkıntılar çektiğini duymayı, onu anlamayı, ona kendi duygularını açmayı ve ortak bir zemin kurmayı umuyordu. Bütün gerçeklik bu umudun gerçekleşmeyeceğini gösterse de onlarca yıldır bu umutla yaşıyordu. Oğluya annesiyle konuşmaktan kaçınıyor ve bu konuda hiçbir açıklama yapmıyordu. Katja oğlunun bu tavrını anlamaya çalışıyor, onun için çabalamayı kesmiyor, oğlunun onu reddetmesinin doğurduğu acıları bilerek görmezden geliyor, oğluna ulaşamamasını, daha o küçük bir çocukken ihtiyaç duyduğu koşulsuz sevgiyi vermemiş olmasıyla açıklıyordu. Bir yandan oğluna acıyor, öte yandan da kendi duygularıyla olan bağını yitiriyordu. Bazen, oğlundan ona yönelen nefreti hissettiğini düşündüğü zamanlarda acı acı ağlıyordu. Bu ihtiyacı onu hayallere sürüklerken, çektiği bedensel acılar onu gerçeklerle karşı karşıya getiriyordu. Bir gün oğluna bir soru sordu: “Benden neden nefret ediyorsun?” Çocuk buna öfkeyle tepki vererek, kendisini babasıyla karıştırdığını ve onun aslında nasıl biri olduğunu görmediğini söyledi. Katja bunun doğru olabileceğini düşündü. Kocasıyla eskiden yaşadıklarını artık oğluna yansıtır olabileceği için kendine kızdı. Ama oğlunun aslında nasıl biri olduğunu bilmediğini kendine itiraf edemedi. Böylece kendi duygularını inkâr etmeyi ve kendini aldatmayı sürdürdü.

Tıpkı çocukluğunda annesinden öğrendiği gibi, yetişkin Katja gördüklerini gerçekten görmek yerine ona anlatılanlara inandırmaya zorladı her gün kendini. Bu zorlama ona acı veriyordu. Ama bir yandan da annesiyle ilişkisinin kökenini

algılayamadan çaresizlik içinde bir çözüm arıyordu. Oğlunun onunla derin bir ilişkiye girmek istemediğini kabullendi. Ne var ki bu kendini aldatmaktan başka bir şey değildi. Anlaşılmaya duyduğu özlem, iyi niyetinden daha baskındı.

Bedeni tekrarlayan ağır bir hastalık aracılığıyla Katja'yı uyandırmayı başardı. Ancak o zaman, oğluna karşı bu boyun eğici tavrıyla kendini mahvettiğini fark etti. Tıpkı yirmi beş yıl önce olduğu gibi, oğlu açılmadığı sürece onu anlama çabalarının boşuna olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Aynı şekilde oğlu da ona karşı güvensizlikle yaklaştığı sürece, Katja'nın onun suçlamalarına empati gösterme arzusu sonuçsuz kalıyordu. Oğlununsa, hayatının ilk yıllarında bu güveni kazanamadığı için, annesine açılması mümkün değildi.

Katja'nın ana babasıyla, kardeşleriyle, okul arkadaşlarıyla hiçbir zaman gerçekleşmemiş olan ruhsal ve zihinsel alışverişi uzun süre bir yanılsama hâlinde sürüp gitti. Artık bu gereksinim öyle bir güçle oğluna yönelmişti ki reddedildiğini, hatta oğlunun belki de haklı olarak bundan korktuğunu göremiyordu. Oğlunun korkusuna saygı duymayı da beceremiyordu. Ne pahasına olursa olsun ana olarak suçunu üstlenmek istiyordu. Başka yol bulamazsa çektiği acılar aracılığıyla üstlenecekti suçunu.

Peki suçu neydi? Anne olarak ihtiyaç ânında çocuğuna destek olamamak mı, klinik çalışanlarının onu ürkütmesi mi, onlar belki daha iyi anlar umuduyla çocuğunu arada bir başkalarına emanet etmesi mi? Arkadaşları, insanın kendisinin alamadığı bir şeyi başkasına verememesinin son derece anlaşılır bir şey olduğunu söylüyordu. Hatasını elli yıl sonra bile bağışlayamayacak kadar mükemmeliyetçi miydi? Belli ki öyleydi. Öyleyse neden bu denli mükemmeliyetçi olmuştu, neden hatalarını bağışlayamıyordu? Bu oyuna son vermek onun elindeydi. Peki ama neden yapamıyordu?

Bu soruları ciddi ciddi sorabilmesi için erken dönem çocukluğuyla, annesinin onu dayakla uslu olmaya, her hatası için utanmaya ve kendini suçlu hissetmeye zorladığı ilk çocukluk dönemiyle yüzleşmesi gerekiyordu. Erken yaşta alınan dersler, etkisini bir ömür boyunca sürdürür. Katja'nın kendini suçlama eğilimi neredeyse sınırsızdı. Birçok pedagoğun makalesinde çocukların ilk günden itibaren bedensel uyarılarla itaat etme yönünde eğitilmesi tavsiye edilir. Bu yöntemler ne kadar erken kullanılmaya başlanırsa o kadar etkili olacaktır. Katja'nın yaşamı bu iddiayı tümüyle doğrular nitelikteydi.

Yaratıcılığını geliştirecek, başka insanlarla ilişki kurabilecek durumdaydı Katja. Mesleki danışman olarak iş yaşamında diğer insanlara yardımcı da olabiliyordu. Ama hayatı boyunca, annesinin o erken çağlarda ruhunun derinliklerine nakşettiği suçluluk duygusundan kurtulmayı beceremiyordu. O zaman ekilen tohumlar, Katja'nın gözünün önündeki yalın gerçekleri görmesini engelleyen dev bitkilere dönüşmüştü.

Yetmiş yaşı geride bırakmışken böylesi bir tutumu terk etmek çok zordur. Ama imkânsız da değildir. Sonunda Katja da kendi açısından yapması gerekeni yaptı ve bu yanılsamalara bir son verdi. Bunu bitip tükenmek bilmeyen içsel bir mücadele ve acılı bir yas dönemi izledi ama bedeni bunu çoktan yapması gerektiğini, bunun onun kurtuluşu anlamına geldiğini açıkça söylüyordu.

Katja ömrü boyunca eskinin kalıplaşmış kurallarına göre yaşamıştı. Onun davranışlarını belirleyen kurallara saygı göstermişti. İlk sırayı, Katolik kilisesinin onun büyümesine eşlik eden emirleri alıyordu. Artık ebeveynlerinin ahlak anlayışını ciddiyetle sorgulamak zorundaydı. Kütüphanelere gidip, teologların dayığa, aşağılamaya, ilgisizliğe ve çocukların ma-

nipülasyonuna karşı çıktığı metinleri araştırıyordu. Protestan olan Amos Comenius dışında böyle bir görüşü savunan tek bir teoloğa rastlamadı. Giderek daha derinlemesine ilgi duyduğu psikoloji literatüründe de sadece pozitif duygu ve düşüncelerle sağaltmanın mümkün olduğu, öfke, sinir gibi olumsuz duyguların bedeni zehirlediği vurgulanıyordu.

Ama bütün bunlar bir işe yaramadı. Yaraması mümkün de değildi zaten. Öfke ve nefret gibi duyguların bedene büyük zararlar verdiği doğrudur ama bunların kaynağı bilinmedikçe ya da bilinmezden gelindikçe onlardan kurtulmak mümkün değildir. Ne yapıp edip ebeveynleriyle ilişki kurmaya çalışıp, her seferinde annesinin ret duvarına çarpan kızın çaresizliğine tepki olarak doğan nefret duygusu son derece anlaşılır bir durumdur. Katja oğlunun bütün suçlamalarını haklı bulduğu ve çocukluğunda oğluna yaşattığı yoksunluk için kendini suçlamaya devam ettiği sürece kendini içinden çıkılması imkânsız olan bir kapanda hissedecekti.

Katja en sonunda çocukluk dönemi umutlarından vazgeçince, bugünün ve geçmişin gerçeklerini olduğu gibi kabullenme özgürlüğüne kavuştuğu için nefreti de yok oldu. Artık kendini, aklına yatmayan şeylere inandırmaya, başkalarının bakış açısını üstlenmeye ve omuzlarına kendine ait olmayan ve başa çıkamayacağı duygusal yükler vurmaya zorlaması gerekmiyordu. Gerçekleri görmezden gelip, kendi algılarını yadsıması gerekmiyordu, çünkü artık kendi zihninde oluşan düşüncelere ve içinde bulunduğu durumla uyumlu duygulara sahipti.

Nefret duygusunu yenmesini sağlayan işte bu değişimlerdi. İnsan kendini kapana kısılmış, yani hayatta kalabilmek için hiçbir seçeneği olmayan, çıkışsızlık içinde kalan çocuk gibi hissettiği sürece bu duygu var olmaya devam eder. Yetişkin

insan ise, karşısında bir alternatif, kapandan bir çıkış yolu belirlediği anda nefret kendiliğinden yok olur. O andan sonra ahlak, bağışlama ve olumlu duygular geliştirmeye çalışmak önemini tümüyle yitirir.

Psikoloji literatüründe bu yönde tavsiyeler karşıma çok sık çıktığı için, her seferinde bu noktaya geri dönüyorum. Gevşeme alıştırmaları ve meditasyonla pozitif duygular uyandırmaya çalışmayı ben aldatıcı buluyorum. Ne var ki ebeveynleri bağışlayıp negatif duyguların yerine pozitif duyguları geçirerek semptomlardan kurtulacağını vaat eden önerileri çokça okuyorum.

Kitaplarında bağışlamayı tekrar tekrar, bıkip usanmadan bir terapi olarak öneren yazarlar bu ısrarlarını sürdürse de ben bu yöntemin uzun vadede işe yaradığı tek bir kişi bile tanımıyorum. Bu davranış yönergeleri işe yarasaydı keşke. Katja'nın işine yaramadılar. Onun öyküsünde, birçok hastamda yaşadığım deneyimin, yani duyguların manipüle edilemeyeceğinin doğrulandığını gördüm. Gerçi duygular bilinç dışında kalabilir ama bastırıldıkları zaman somatik rahatsızlıklar şeklinde kendini gösterir. Bunların içeriği ve şiddeti o kadar sıkı sıkıya gizlenir ki baş etmek, bilinç düzeyine çıkmış olmaları durumuna kıyasla çok daha güç olur.

Bir şeyden korkuyorsak ve korkuyu unutmak için kendimizi güzel bir yemekle oyalayacak olursak duruma göre bedenimiz bu besini sindiremeyebilir. O zaman da bu yemek, zevk verecek yerde bedenin ishal ya da kusma yoluyla kurtulmaya çalışacağı bir yüke dönüşebilir. Başlangıçtaki korku ortadan kalkmaz, sadece nedenleri daha fazla gizlenir. Kişinin genel sağlık durumuna bağlı olarak bu belirtiler hafif ya da ağır somatik izler bırakabilir.

Katja ağır hasta olduğu sırada içindeki asi uyandı ve kendi kendine şunu söyledi: En beter suçlu bile, cezasını çektikten sonra kendini suçlamaya son verebilir. Oysa o bir suçlu değil, o dönemdeki birçok anne gibi, yeni doğmuş çocuğuna nasıl davranması gerektiğini öğrenmemiş ve bedeninde annesine ilişkin hiçbir pozitif mesajın kayıtlara geçmediği bir anneydi.

Yaptığı hataları bağışlaması için oğluna defalarca yalvarmış, yaptıklarından pişmanlık duymuştu. Artık kendi hayatını ve oğluyla olan ilişkisini zehirleyen suçluluk duygusundan arınması gerekiyordu. Geçmişin geri gelmeyeceğini, çabalayarak oğlunun ona güvenmesini sağlayamayacağını kabullenmesi gerekiyordu, tıpkı oğlunun da ne yaparsa yapsın annesine güvenmeyi başaramayacağı gibi. Geçmiş düzeltmek onun elinde değildi. Belki de oğlu için onu reddetmek ve her türlü iletişimden kaçınmak, yeni bir hayat kurmanın ve annesinin yansıtımlarının sonucunda hasta olmamasının tek yoluydu.

Katja'nın arkadaşının anlatımları oğluna ilişkin daha fazla ayrıntı içermiyor. Ben bu noktada onun Katja'dan aldığı ve tabii yaşadıklarının perspektifinden gördüğü bilgilere dayanmak zorundayım. Ancak oğlunun, annesi onu kendi babasının ya da annesinin yerine koymaktan vazgeçtiği ve çocukluk gerçekliğiyle tüm çıplaklığıyla yüzleşebildiği zaman annesinden kopmayı başardığı kanısındayım.

O günlerde Katja'nın çektiği acıları anlayacak hiç kimse yoktu. Küçük kardeşleri ona bir anne olarak ihtiyaç duyuyordu. Daha sonra yatılı okulda ona iyi davranan bir kız arkadaşı olmuştu ama Katja annesiyle yaşadıkları nedeniyle öyle kuşkucu ve kapalıydı ki bu fırsatı kullanamadı. Yetişkin olduğunda yakınlık arıyor ama her seferinde bu arzusuna cevap vermeyecek, yakınlaşmaktan korkan partnerler seçiyordu. Nihayet yetişkin

olduğunda duygularını açmaya hakkı olduğunu düşündü. Oğlu daha küçük bir çocukken, adını koyamadan da olsa annesinin bu hak iddia edici tutumunu fark etmiş, bunun sıkıntısını çekmiş ve sonunda bu duygusal iktidar çağrısından uzaklaşmış olması mümkündü. Annesinin içinde ilgiye muhtaç bir çocuk olduğunu, ama onunla başa çıkamayacağını seziyordu.

Katja geçirdiği trajik çocukluğun iyi bir anne olma imkânını elinden aldığını sonunda kabul etti. Bir kez yazgısını kabullendikten sonra, yaşamının son dönemini huzur içinde, arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurarak, artık gerçekçi olmadığını düşündüğü bu tür hedefleri olmaksızın kendini şımartarak geçirdi.

Benim bu anlatımım, Katja'nın arkadaşının aktardığı gerçeklere dayanıyor ve yetişkin bir insanın çocukluğunda çektiği yoksunluklar nedeniyle en derindeki ihtiyaçlarını çocuklarıyla tatmin etmeye çalışabileceğini gösteriyor.

Katja terapiler sayesinde oğluyla ilişkisinin ne ölçüde kendi çocukluğunun gölgesinde kaldığını fark edince, annesine ve onun kızıyla ilişkiyi reddetmesine ilişkin anıları canlandı. Artık Katja çocukluk ihtiyaçlarını hissedebiliyordu ve bunları günlüğüne not ediyordu. Ölümünden sonra arkadaşı bana bir bölümünü yolladı. Şöyle yazmıştı Katja:

Çocuğunuz olarak sizden sevgi ve ilgi görmek hakkımdı. Ama bu haklarımdan feragat etmek zorunda kaldım. Bu çocuk hiçbir yere gidip şunları diyemezdi: “Karnım aç, bana yiyecek bir şeyler verin, dünyayı anlamıyorum, anlatın bana. Sorunlarım var beni teselli edin, çaresizim bana yardımcı olun, kendimi kullanılmış hissediyorum beni savunun, paramparça oluyorum, bu yükleri taşıyamayacak kadar küçüğüm, alın bu yükleri omzumdan.

Çektiğim acıları görececek birine ihtiyacım var. Görün bunları, görün beni artık.” Bütün bunları artık anlayabiliyorum ama çocukken bu ihtiyaçları hissetmedim. Sadece hiç durmadan elde ettiğim başarılarla kendimi size beğendirmeye çalıştım, ömrüm boyunca bunu sürdürdüm. Artık kimsenin beni beğenmesine ihtiyacım yok, tek istediğim kendime sadık olmak. Oğluma daha fazla yük olmamak için yazgımı anlamak ve kabullenmek istiyorum. Birdenbire karşıma beni anlayan insanlar çıkmaya başladı. Bunun için mücadele etmem gerekmiyor. Buradalar. Belki her zaman buradaydılar da ben onları görebilecek kadar özgür değildim.

Arkadaşı Katja’nın yazdıklarına şu notu eklemiş:

Önceleri bu durumun bir istisna olduğunu ve kitaplarınızda yazan, benim de doğru bulduğum şeylere ters düştüğünü düşündüğüm için sizi Katja’nın yazgısıyla yüzleştirmek istiyordum. Bu vakayı kafamda bir türlü yerli yerine oturtamıyordum. Burada sanki sizin anlattıklarınızın tam tersi yaşanıyormuş gibi gelmişti. Yani sizin kitaplarınızda gösterdiğiniz gibi çocuğun sıkıntıları ebeveynlere değil, annenin sıkıntıları yetişkin oğluna yansıtılıyordu. Ama ölümünden sonra Katja’nın terapi notlarını okuyunca, bu anne oğul trajedisinin köklerinin eskilere dayandığını anladım. Katja’nın mutsuz geçen çocukluğunun etkileri muhtemelen oğlunun doğumundan önce de vardı ve onu hayatı boyunca takip etti. Bu açıdan bakınca, oğlunun annesinin çevresindeyken kendini geliştirme imkânı yoktu. Kulağa ne kadar

acı gelirse gelsin, çocuğun duygusal olarak annesinden uzaklaşması gerekliydi. Muhtemelen bu kendisini annesinin hiç gerçekleşmemiş duygusal beklentilerinden kurtarmasının tek yoluydu.

Çok sevdiğim ve dürüst olduğunu bildiğim müca-
delesiyile bana örnek olan Katja'ya yönelik bir suçlama
değil bu. Ama, bir yandan çocuğunu anlamak ve ona
karşı dürüst olmak, öte yandan da kendine sadık kalma
çabalarının çocukluk geçmişi yüzünden başarısızlığa
uğradığını ancak ölümünden sonra görebiliyorum. Ne
kadar uğraşırsa uğraşsın, yazgısı en yakınındaki insan-
larla açık ve güvene dayanan bir iletişim kurmasına izin
vermiyordu. Çünkü örnek alabileceği kimse yoktu, çünkü
aile bireyleri onun istediği iletişim türüne açık kimseler
değildi. Daha sonra bu beklentilerini –gerçi bilmeden
ve bilinçsizce ama aktif olarak– oğluna yansıttıkça bu
ilişkide de çocuğun acı çekmesine neden olacak şekilde
yakınlık ve sıcaklık eksikliği yaşanmasına neden oldu.

Eskiden, hayat böyle bir şey, insan istediği yazgıyı
seçemez, diye düşünürdüm. Oysa bugün, insanın sürekli
anne babasının egemenliğine boyun eğmek yerine ken-
di imkânlarını geliştirmesi durumunda, kendini ifade
edemeyeceği bir eş seçmeyeceğini düşünüyorum. Yıllar
önce mantıksız bulduğumuz bir davranışın, bugün gö-
zümüze gerçek olayların mantıksal ama çoğu kez giz-
li kalmış bir sonucu olarak görünebileceği bilgisinden
kaçınamayız. Katja bana notlarını iyi ki bırakmış, ben
de böylece kendi hayatımdaki birçok şeyi anlayabildim.

SONSÖZ

Frank McCourt *Angela'nın Külleri* adlı kitabında sorularıyla yetişkinleri dara düşüren çocukların altmışlı yıllarda bile tehlikeyle karşı karşıya kalabileceğini etkili bir dille anlatır. Çocuk sıklıkla ana babasının da bu soruların yanıtını bilmediklerini ama bunu itiraf edemediklerini görür. Böylesi durumlarda bir gizemden söz ederek şöyle derler: “Büyüyünce sen de anlarsın, hadi şimdi git oyna.” Ya da McCourt ailesindeki gibi huysuzlanıp, “Söyleyecek bir sözün varsa kapa çeneni,” diye yanıtlarlar.

Geçen zaman içinde bu durum büyük ölçüde değişti. Bağımsız düşünebilmek ve bilgi sahibi olmak bugün artık bir tehlike sayılmıyor. Bu konuda yalnız değiliz. Bugün artık soru soran çocuğa “Sen git oyununu oyna,” diyemeyiz. Çocukların artık bilgiye erişimi var. Daha büyük çocuklar internetten her tür bilgiye erişebilirler. Bilgi çocuklara ana babaları karşısında bağımsızlık sunuyor. Eskiden bu böyle değildi.

Daha çocukken, bana sadece kaçamak cevaplar vereceğini bildiğim yetişkinlere soru sormamayı öğrendim. Daha sonraları bu soruları kendi kendime cevaplamaya çalışırken, eğitim sistemimizin ilk kuralını keşfettim: “Sana yapılanları ve senin başkalarına yaptıklarını fark etmemelisin.” O anda anladım ki bu kural bizi binlerce yıldır iyiyle kötüyü birbirinden ayırt etmekten alıkoyuyordu. Çocukluğumuzda bize çektirilen acıları fark edip, çocuklarımızı bunlardan esirgememizi engelliyordu. Bu yüzden bütün kitaplarımda çocuklukta yaşanan kötü muamelelerin ve sonuçlarının aynı olduğuna dikkat çektim: Bir zamanlar yaşanan yaralanmaların inkârı, bunların aynı

şekilde bir sonraki kuşağa aktarılmasına neden oluyor. Tabii eğer insan bunları öğrenmeye karar vermezse.

Bu görüş yaygın olarak insanların bilincinde yer etmemiş olsa bile, insanlar kızlarımızı ve oğullarımızı döverek, onları sevmeyip zarar verdiğimizizi ve yaptıklarımızın sorumluluğunu Havarî Paulus'un omuzlarına yıkmaya zerre kadar hakkımız olmadığını anlayacaktır. Çocukların içinden kovmaya çalıştığımız kötülüğü biz yaratıyoruz çünkü.

Cezalandırma çocukta korkuya neden olur, onu bir durgunluk, bir donma hâline sokar, o koşullarda korku bütün bilince egemen olduğu için, sakince akıl yürütmesi mümkün olmaz. Kara pedagoji geleneğinde yetişmiş olan birçok insan gelebilecek yeni darbelerden duyduğu korkuyla, bu durgunluk hâlini ömür boyu yaşar. Stalin örneğinde gösterdiğim gibi, sonradan edinilen deneyimlerin bedende kaydedilmiş korkular ve onu izleyen düşünce blokajları üstünde hiç etkisi yoktur. Yedikleri dayaklar kimi durumlarda bu insanları gerçek anlamda yetişkin olmaktan, söylediği sözlerin, yaptığı davranışların sorumluluğun almaktan alıkoyar. Bu yüzden kişi duygusal olarak hayatı boyunca gelişemez, kötülükle savaşmak şöyle dursun, nerede olduğunu bilemeyen ıstırap içinde bir çocuk olarak kalır.

Birçokları bugün Frank McCourt'un söylediğini söyler: "Çocukluğum bir felaketti ama güzel anlarım da oldu. Önemli olan hayatta kalmış olmam ve bunları yazabilmem. Ne yapalım hayat böyle bir şey işte." Ben bu tutumu kadenci buluyorum ve bu tür çocukluklara karşı çıkarak gelecekte bunların yaşanmamasını ya da hiç değilse bu ölçüde yaşanmamasını sağlayabiliriz diye düşünüyorum.

McCourt'un ki gibi işsizlik parasını sürekli içkiye yatan bir baba çocuğu için kaçınılmaz bir yazgıdır, çünkü böyle bir

gerçeklikle baş etmek dışında bir seçeneği yoktur. Çocuk varlığının ebeveynleri tarafından algılanmadığını, bir günah keçisi olarak kullanıldığını hissetse bile, zihni bunu tam anlamıyla kavrayamaz. Çocuğun bedeni ilgisizliği kayda geçirse bile, çocuk bunu yerli yerine oturtamaz. Anne babasına acıma duygusuna sığınır, sevgi duygusu her şeye rağmen kendi haysiyetini korumayı başarır.

Ama çocuk bir kez sorumsuzluğun ve ilgisizliğin berabesinde getirdiği gaddarlığı görmezden gelirse, ileride hiç düşünmeden bu tavrı üslenip, kötülüğü doğa kanunu olarak kabul eden bu kaderci dünya görüşü içine hapsolma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

Büyüdüğü zaman bile, kaderine boyun eğmek dışında seçeneği olmayan çaresiz çocuk perspektifinden kurtulamaz. Artık kötülüğün kaynağını saptayıp, zaman içinde onunla mücadele edip yok edebileceğini bilmez.

Çelişkili gibi görünse de Tanrı (ya da ebeveynler) tarafından cezalandırılma korkusundan kurtulmanın ve inkâr edilmiş yıkıcı çocukluk travmaları hakkında bilgi edinmenin ancak çocukluktaki tutumdan hareketle mümkün olabileceğini bilmez. Yetişkin bunu fark edebilirse çocuğun çektiği acılara ilişkin bir zamanlar yitirmiş olduğu duyarlılığı yeniden kazanabilir ve kendini duygusal körlükten kurtarabilir.

İsa figürü, kilisenin hâlâ savunmayı sürdürdüğü kara pedagojinin tüm ilkelerini çürütür: İtaatkârlık eğitimi ve cezalar aracılığıyla yaratılan duygusal körlük. Daha doğumundan çok önce ebeveynlerinden saygı, sevgi ve koruma görmeye başlamış ve yaşadığı bu ilk deneyimler duygu dünyasında, düşüncelerinde ve ahlakında derin kökler salmıştı. Dünyevi ana babası kendilerini onun hizmetkârları olarak görüyordu, onu cezalan-

dırmak akıllarının ucundan bile geçmezdi. İsa'nın bu yüzden egoist, ukala, açgözlü, zorba ya da kibirli olduğu söylenebilir mi? Hayır. Tam tersine. O güçlü, bilinçli, duyarlı ve bilge bir insan olarak yetişti, duygularını onların esiri olmadan çok yoğun yaşayabiliyordu. İkiyüzlülüğü ve yalanları görebiliyordu ve bunları gösterecek cesareti vardı.

Buna rağmen bildiğim kadarıyla bugüne kadar hiçbir Kilise temsilcisi İsa'nın eğitimiyle karakteri arasındaki bağı görmedi. Oysa inananları Meryem'le Yusuf'un yolunu izleyip, çocuklarını kendi malları olarak değil Tanrı'nın çocuğu olarak görmeye cesaretlendirmeleri daha akla yakın olurdu. Çünkü bir anlamda öyle sayılırlar zaten.

Sevilen bir çocuğun Tanrı imajı ilk pozitif deneyimlerini yansıtır. Onun tanrısı anlayışlıdır, cesaretlendiricidir, açıklar, bilgi verir ve çocuğun yaptığı hatalar karşısında hoşgörü gösterir. Çocuğu merakı yüzünden kesinlikle cezalandırmaz, onun yaratıcılığını bastırmaz, yoldan çıkarmaz, anlaşılmayan emirler verip içine korku salmaz.

Yusuf gibi dünyevi bir babaya sahip olan İsa, işte böyle bir değerler sistemi vaaz etmişti. Ne var ki çocukluklarında bu deneyimi yaşamamış olan Kilise mensupları bu değerleri sadece içi boş sözler olarak aldılar. Birçoğu, Haçlı Seferleri'nin ve engizisyonun da ortaya koyduğu gibi, kendi çocukluk deneyimlerine göre davrandı: yıkıcı, hoşgörüsüz ve sözcüğün en derin anlamıyla kötücül.

İyiliği savunmak isteyenler de çoğunlukla sistemi savunuyor, dayanın iyi ve gerekli olduğunu düşünüyor. Tarihte Comenius dışında hiçbir teoloğun çocukların dayak yemesine karşı çıkmamış olması, dayak uygulamasının hepsinin çocukluk deneyimlerinin bir parçası olduğunu gösteriyor. Bu nedenle İsa bir

varlık olarak bu denli eşsiz ama mesajları iki bin yıl sonra bile Kilise'nin içine işleyebilmiş değil.

Gelecek kuşakların insanları kötülüğü zamanla adıyla anacak cesarete sahip olacakları için, bu iki farklı değer sistemi arasındaki uçurum azalacaktır. Tek tek vakalarda bu durum şimdiden yaşanıyor bile. Örneğin Federal Almanya Adalet Bakanı Herta Däubler-Gmelin 2000 yılı Şubat ayında bir oturumda şöyle demişti: “Çocuğunu seven onu cezalandırır,’ şeklindeki o eski söz, tehlikeli bir saçmalıktan başka bir şey değildir. Şiddet ailede öğrenilir ve sonra başkalarına aktarılır. Bu kısır döngüyü kırmamız gerek.”

Bugün bu feci cümleyi hâlâ olumlayan kişilerin kara pedagojiyle geçmiş bir çocukluk yaşadıklarını düşünmek abartı sayılmaz.

Artık bu yıkıcı kuralları, özellikle de bu “itaat” prensibini terk etmenin tam zamanı. Bizim, ileride teröristlerin ya da saçma sapan ideolojilerin emirlerine uyarak cinayet işleyecek uysal çocuklara ihtiyacımız yok. İlk günden itibaren saygı gören çocuklar, açık göz ve kulaklarıyla dünyayı gezer, haksızlıklara, aptallıklara ve cehalete gerek sözleriyle gerekse yapıcı davranışlarıyla karşı çıkar. İsa daha 12 yaşındayken yapıyordu bunu, gerektiği zaman kırıcı olmadan ana babasına itaatsizlik ediyordu. Luka İncili'nin tapınak sahnesi bunun kanıtıdır (Luka 2,41-52).

Bizler istesek de İsa gibi olamayız, bunun için kendimizin-
kinden çok farklı bir geçmişe sahip olmamız gerekir. Hiçbiri-
mizin annesi karnında taşıdığıının Tanrı'nın çocuğu olduğunu
düşünmez, hatta birçok çocuk ana babası için bir yük sayılır.
Ama eğer istersek İsa'nın ana babasından öğreneceklerimiz ola-
bilir. Onlar İsa'dan teslimiyet beklemiyor ve ona karşı şiddet

kullanmıyordu. Biz ancak kendi geçmişimizin gerçekliğinden korktuğumuz zaman erke gerek duyarız, kendimize ve kendi gerçek duygularımıza sadık kalamayacak denli zayıf hissettiğimizde ona dört elle sarılırız. Oysa bizi çocuklarımıza karşı güçlü kılan şey dürüstlüktür. Gerçeği söyleyebilmek için iktidara gerek yoktur. O sadece yalan söylerken, ikiyüzlü söylemler için gereklidir.

Bilgi sahibi uzmanların (örneğin Frédérick Leboyer, Michel Odent, Bessel van der Kolk ve başka birçokları gibi) aydınlatıcı çabaları çok sayıda ebeveyne ulaşır ve bu ebeveynler dinî otoritelerce Meryem ve Yusuf'un yolunu izleme konusunda cesaretlendirilirse hiç kuşku yok ki çocuklarımızın dünyası bugüne oranla daha barışçıl, daha dürüst ve daha az mantıksız olacaktır.

"İyi ile kötü arasındaki farkı bilmemelisin" emri On Emir'den önce geliyor. Yahudi-Hıristiyan geleneğine göre bu emir insanlık tarihinin en başında yer alır. Ne var ki yapıcı değil, yıkıcıdır. Bu kitabın amacı bu gerçeği gözler önüne sermektir. Bugün binlerce yıllık bilmeme emriyle, duygusal körlüğün, çocukların acılarına karşı duyarsızlığın yıkıcı etkilerine ilişkin bir yığın bilgiyle çevriliyiz. Çocuklarımızı ve onların çocuklarını bizim büyüklerimizin yaşadığı gereksiz acılardan kurtarmak için bu bilgilerden yararlanabiliriz. Bence bunu gelecek kuşaklara borçluyuz.

Günümüzde çocuklarını ceza vermeden yetiştiren anne babalar var ve ebeveynlerinden korkmak zorunda kalmayan çocukların ne kadar çok iyilik geliştirebildiğini biliyoruz. Bu çocuklar sevgi dolu bir babayı cezalandırıcı, çelişkili, adaletsiz ve hatta gaddarca resmeden İncil yazıcılarına karşı bağışıklık kazanacaklar. Onların suçlamalarını kabul etmeyip, keşfetmenin mutluluğunu yaşayacaklar. Kendi hayatlarında yaşadıkları gerçek

sevgiyle yaradılış öyküsündeki adaletsizliği daha iyi kavrayıp, yeni iletişim imkânlarını da kullanarak (internet, televizyon, seyahat) bu bilgilerini yayacaklar. Böylece başkalarında da bilmeye yönelik bir merak uyandıracak, öğrenmenin hazzını destekleyecekler. İçinde bulunduğumuz internet çağında Âdem ve Havva sözde suçlarından arınıp birer yetişkin hâline gelebilir.

KAYNAKÇA

- Basset, Lytta: *Le Pardon Originel*. Cenevre: Labor et Fides, 1995.
- Bowlby, John: "Violence in the Family as a Disorder of the Attachment and Caregiving Systems", *American Journal of Psychoanalysis*, Cilt. 44, Sayı 1, s. 9-27, 1984.
- Busnel, Marie-Claire ve ark.: *Le Langage des Bébés, Savons-Nous L'entendre?*. Paris: Jacques Grancher, 1993.
- Capps, Donald: *The Child's Song. The Religious Abuse of Children*. Louisville/KY: Westminster/John Knox Press, 1995.
- Carrère, Emmanuel: *L'Adversaire*, Paris: P. O. L., 2000. (Rakip, çev. F. Gönül Akgerman, Doğan Kitap, 2000.
- Eugenides, Jeffrey: *The Virgin Suicides – Die Selbstmord-Schwestern*. Münih: Deutscher Taschenbuch Yayınları, 2000. (Bakir İntiharlar, çev. Solmaz Kamuran, Domingo Yayınları, 2019).
- Goleman, Daniel: *Emotionale Intelligenz*. Münih/Viyana: Carl Hanser, 1996. (Duygusal Zekâ, çev. Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, 2016.)
- Guntrip, Harry: "My Experience of Analysis with Fairbairn and Winnicott. (How Complete a Result Does Psychoanalytic Therapy Achieve?)", *International Journal of Psychoanalysis*, Sayı 56, Yıl. 5, s. 145-156, 1975; "Aus dem Archiv der Psychoanalyse. Harry Guntrip: Meine analytische Erfahrung mit Fairbairn und Winnicott. Wie vollständig ist das Ergebnis psychoanalytischer Therapie?", *Psyche*, Sayı 7, s. 676-699, 1997.
- Hazell, Jeremy: *H. J. S. Guntrip: A Psychoanalytic Biography*. New York/ Londra: Free Association, 1996.
- Hirigoyen, Marie-France: *Die Masken der Niedertracht. Seelische Gewalt im Alltag und wie man sich dagegen wehren kann*. Münih:

- Beck, 1999. (*Manevi Taciz*, çev. Hevval Bucak, İletişim Yayınları, 2015.)
- Karr-Morse, Robin, Wiley, Meredith S.: *Ghosts from the Nursery. Tracing the Roots of Violence*. New York: The Atlantic Monthly Press, 1997.
- Kershaw, Ian: *Hitler 1889-1936*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1998.
- Leboyer, Frédérick: *Der sanfte Weg ins Leben: Geburt ohne Gewalt*. München: Desch, 1974.
- LeDoux, Joseph: *Das Netz der Gefühle. Wie Emotionen entstehen*. Münih/Viyana: Carl Hanser, 1998. (*Duygusal Beyin*, çev. Arcan Uysal, Pegasus Yayınları, 2020.)
- Luhrmann, T. M.: *Of Two Minds: The Growing Disorder in American Psychiatry*. New York: A. Knopf, 2000.
- Maurel, Olivier: *La Fessée. 100 questions-réponses sur les châtiments corporels et l'éducation sans violence*. Paris: La Plage, 2001.
- McCourt, Frank: *Die Asche meiner Mutter*. Münih: Luchterhand, 1996. (*Angela'nın Külleri*, çev. Neşe Olcaytu, Epsilon, 1996.)
- Miller, Alice: *Abbruch der Schweigemauer*. Hamburg: Hoffmann und Campe, 1990. (*Suskunluk Duvarını Yıkın*, çev. Yusuf Şahin, Salon Yayınları, 2017.)
- Miller, Alice: *Am Anfang war Erziehung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1980. (*Başlangıçta Eğitim Vardı*, çev. Şirin Baykan, Arion Yayınevi, 2003.)
- Miller, Alice: *Das Drama des begabten Kindes und die Suche nach dem wahren Selbst. Eine Um- und Fortschreibung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2000. (*Yetenekli Çocuğun Dramı*, çev. Emine Avşar, Profil Kitap, 2017.)
- Miller, Alice: *Der gemiedene Schlüssel*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskı, 1988b.

- Miller, Alice: *Du sollst nicht merken. Variationen über das Paradies-Thema*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, gözden geçirilmiş baskı, 1998b.
- Miller, Alice: *Das verbannte Wissen*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988a.
- Miller, Alice: *Wege des Lebens. Sieben Geschichten*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1998a. (*Hayat Yolları*, Metis Yayınları, çev. Haluk Barışcan, 2017.)
- Niehoff, Debra: *The Biology of Violence: How Understanding the Brain, Behaviour, and Environment Can Break the Vicious Circle of Aggression*. New York: The Free Press, 1999.
- Odent, Michel: *Die Wurzeln der Liebe: Wie unsere wichtigste Emotion entsteht*. Düsseldorf: Walter, 2001. (*Sevginin ve Doğumun Kimyası*, çev. Hakan Çoker, Gün Yayıncılık, 2017.)
- Ornish, Dean: *Love & Survival*. New York: Harper Perennial, 1999; *Die revolutionäre Therapie: Heilen mit Liebe. Schwere Krankheiten ohne Medikamente überwinden*. Münih: Mosaik, 1999.
- Parnell, Laurel: *EMDR – der Weg aus dem Trauma. Über die Heilung von Traumata und emotionalen Verletzungen*. Paderborn: Junfermann, 1999.
- Paul, Jordan ve Paul, Margaret: *If You Really Loved Me*. Minneapolis: CompCare Publishers, 1987.
- Pennebaker, James W.: *Opening Up*. New York: The Guilford Press, gözden geçirilmiş baskı, 1997; *Sag, was dich bedrückt. Die befreiende Kraft des Redens*. Düsseldorf: Econ, 1991.
- Pert, Candace B.: *Molecules of Emotion*. Londra: Simon & Schuster Ltd. 1998; *Moleküle der Gefühle. Körper, Geist und Emotionen*. Hamburg: Rowohlt, 1999.
- Rosenbaum, Ron: *Explaining Hitler*. New York: Random House

- 1998; *Die Hitler-Debatte. Auf der Suche nach dem Ursprung des Bösen*. Münih: Europa, 1999.
- Sapolsky, Robert M.: *Warum Zebras keine Migräne kriegen. Wie Stress den Menschen krank macht*. Münih: Piper, 1996. (Zebralar Neden Ülser Olmaz?, çev. Nesrin Hisli Şahin, İmge Kitabevi Yayınları, 2019.)
- Schacter, Daniel L.: *Wir sind Erinnerung. Gedächtnis und Persönlichkeit*. Hamburg: Rowohlt, 1999.
- Shapiro, Francine: *EMDR-Grundlagen & Praxis. Handbuch zur Behandlung traumatisierter Menschen*. Paderborn: Junfermann, 1998. (EMDR: Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme, çev. Işıl Sansoy ve Murat Şaşzade, Okuyan Us Yayınları, 2017.)
- Stern, Daniel N.: *Die Lebenserfahrung des Säuglings*. Stuttgart: Klett Cotta, 1992.
- Stern, Daniel N.: *Tagebuch eines Babys. Was ein Kind sieht, spürt, fühlt und denkt*. Münih: Piper, 1991. (Bir Bebeğin Günlüğü, çev. Sandy Kohen, Litera Yayıncılık, 2011.)
- van der Kolk, Bessel: *Psychological Trauma*. Washington/DC: American Psychiatric Press, 1987.
- Waite, Robert G. L.: *The Psychopathic God: Adolf Hitler*. New York: Basic Books, 1977.
- Zimmer, Katharina: *Erste Gefühle. Das frühe Band zwischen Kind und Eltern*. Münih: Kösel, 1998.
- Zimmer, Katharina: *Gefühle – unser erster Verstand*. Münih: Diana, 1999.